

KOMISONI NGAUE FAKAPULEÁNGA

Lipooti Fakatáu 2020–2021

Visone

*Ke hoko ko ha Ngaue FakaPuleánga óku falalaánga,
fakaápaápaí mo ongoongo lelei fakavahaápuleánga*

Trust
Responsibility
United
Sincere
Teamwork

Misiona

*Ke fakahoko e fatongia ki ha tuúnga maólunga óku
vekeveke mo tōnunga í ha átakai lavameá*

KANOTOHI

i. NGA AHI FAKANOUNOU.....	4
ii. Talamu'aki	5
a. 'Eiki Palēmia, mo e 'Eiki Minisitā ki he Ngāue Fakapule'anga	5
b. Sea, Komisoni Ngāue Fakapule'anga.....	6
1. Fakamatala Fakalukufua 'o e Ngaue	7
2. Vakai fakalūkufua ki he Komisoni Ngāue Fakapule'angá.....	13
2.1 Lao, Tuútuúni Ngāue, Ngaahi Kupu Ngāue Fekauáki	14
2.1.1 Ngaahi Tefitoi' Fatongia ó e Komisoni.....	14
2.2 Faúnga Pule mo e Faúnga ó e Fakahoko Ngāue	16
2.3 Faúnga Levaí ó e Fakahoko Fatongia á e Komisoni	18
3. Áta Fakalūkufua ó e Komisoni	23
Kau Ngāue á e Komisoni	23
Fakafehoanaki ó e kau ngāue tuúmaú mo e kau ngāue lau áhó.	24
Ngaahi Lakanga átā.....	24
Ngaahi Fokotuú Lakanga	24
Hikihiki Lakanga	25
Fehikitaki mo e Hikihiki Fakalakanga	25
Fakafisi & Fakangata ó e fokotuú foóu.....	25
Folau ki Tuápule'anga	25
Folau ki he ngaahi ótu motu	26
Maú Ngāue	27
4. Ola fakangaue 'a e Komisoni í he ngaahi Polokalama iiki	28
4.1 Tokoni 'a e Komisoni ki he ngaahi tamu'a ngaue fakalukufua	28
4.2 Tu'unga 'o e ngaue 'a e 'Ofisi ki he ngaahi taumu'a mahu'inga ta'u 3 (Palani Fakalukufua).	31
4.3 Ngaahi Ola 'a e 'Ofisi fakatatau ki he Palani Fakata'u 2020/2021	33
4.3.1 Ngaue'i 'o e ngaahi tefito'i Polokalama Ngaue 'a e 'Ofisi.....	33
Ako mo e ngaahi ako ki he fakatupulaki e taukei ngāué.....	59
3.2 Ako Ngaue & Fakatupulekina e Malava 'a e Kau Ngaue	59
5.1 Ola 'o e fakahoko fatongia 'a e PSC '	67
Koe ngaahi ola lalahi 'o e fakahoko fatongia 'a e PSC fakatatau ki he Palani Ngaue Fakata'u-Tolu 'a e PSC.	67
Ola 'o e ngaahi Taumu'a Ngaue Fakata'u-Taha	68
5.4 Fetu'utaki mo e Fengaue'aki mo e ngaahi hoa ngaue	71
5.5 'Analaiso mo hono tauhi 'o e ngaahi Fakamatala	76

SO 6.4 Vakaií ó e ngaahi fokotuútuú tuúnga	83
6.Ngaahi Pole Vivili	96
7.3 Ngaahi tu'utu'uni 'a e Minisitā.....	98
7.4 Fakahā 'o e Pule Lelei	98
7.5 Ngaahi fiema'u fakatu'utu'uni 'a e Pule'anga.....	98
7.6 Vahenga 'o e Poate moe ngaahi Komiti.....	98
100	
Tokolahi fakakaungaue 'a e Ngāue Fakapule'anga (Workforce Availability)	101
Ngaahi Fakaikiki Fakakaungaue 'a e Kulupu I	103
Fakaikiki Fakakaungaue (Workforce Profile)	105
Fe'unu'aki Fakakaungaue	113
Tu'unga Malava 'a e Kau Ngāue	114

i. NGA AHI FAKANOUNOU

ADB	Asia Development Bank
APRA	Annual Performance Reward Assessment
CEO	Chief Executive Officer
CHRIS	Central Human Resources Information System
COLA	Cost of Living Allowance
DFAT	Department of Foreign Affairs and Trade
FTE	Full Time Employee
FY	Financial Year
HR/HRM	Human Resources/Human Resources Management
ICT	Information Communication Technology
IIP	Internal Implementation Plan
M&E	Monitoring and Evaluation
MAFF	Ministry of Agriculture, Food and Forests
MTED	Ministry of Trade and Economic Development
MDAs	Ministries, Departments and Agencies
MEIDECC	Ministry of Energy, Information, Disaster Management, Environment, Climate Change and Communications
MET	Ministry of Education and Training
MFAT	Ministry of Foreign Affairs
MFNP	Ministry of Finance and National Planning
MIA	Ministry of Internal Affairs
MLNR	Ministry of Lands and Natural Resources
MOF	Ministry of Fisheries
Moh	Ministry of Health
M&E	Monitoring and Evaluation
MAFF	Ministry of Agriculture, Food and Forests
MTED	Ministry of Trade and Economic Development
MDAs	Ministries, Departments and Agencies
MPE	Ministry of Public Enterprise
MRC	Ministry of Revenue and Customs
NBS	National Bureau Statistics
OAG	Office of the Attorney General
OCPR	Office of the Commissioner for Public Relations
PAL	Palace Office
PDD	Performance Development Division
PICPA	Pacific Islands Centre for Public Administration
PMO	Prime Minister's Office
PMS	Performance Management System
PSC	Public Service Commission
RA	Remuneration Authority
TA	Technical Authority
THOGMA	Tonga Heads of Government Ministries and Agencies
TIOE	Tonga Institute of Education
TIST	Tonga Institute of Science and Technology
TMPI	Tonga Maritime Polytechnic Institute
TNQAB	Tonga National Qualification and Accreditation Board
TOR	Terms of Reference
TSDF II	Tonga Strategic Development Framework II 2015 – 2025
WD	Workforce Development

Komisoni Ngaue Fakapuleánga – Lipooti Fakatáu 2020/21

ii. Talamu‘aki

a. ‘Eiki Palēmia, mo e ‘Eiki Minisitā ki he Ngāue Fakapule‘anga

‘Oku ou fakafeta‘i ‘i he kelesi faifio ‘a e ‘Otua Mafimafí, ‘oku tau to e a‘usia ai ‘a e ta‘u mālō ‘e taha ‘o ‘etau fakahoko fatongia ko ha Pule‘anga, ko ha Fonua, pea koe‘uhi ko ‘etau ngāue kāfatahá kuo tau lava ai ke kei ta‘ofi ‘a e vailasi faka‘auha COVID 19, mei he‘ene ‘ahia hotau ki‘i fonuá, pea lava ketau kei matū‘uaki ‘a e ngaahi faingata‘a fakapa‘anga, fakasōsiale mo e ngaahi fakalalakaka kuo hake maí.

Neongo ‘a e ngaahi ta‘au ‘o taimí ‘okú ou fiefia ke fakahoko atu ‘a e Lípooti Fakata‘u ‘a e Komisoni Ngāue Fakapule‘angá ki he ta‘u fakapa‘anga 2020/2021.

Ne leva‘i lelei ‘e he Sea ‘o e Komisoni Ngāue Fakapule‘angá, Simione Sefanaia ‘a e ngaahi pole ne tau fe‘ao mo ia ‘i he kuata fakamuimui ‘e ua ‘o e taú ní, makatu‘unga ia ‘i he pou pou lelei mei he Kau Komisioná mo e Kau Ngāue ‘a e ‘Ofisi ‘o e Komisoni. Koe‘uhi ko hono fatongia kene tokanga‘i mo vakai fakalūkufua ki he ngaahi potungāué, ngaahi ngāue‘anga fakafofonga ‘oku hā ‘i he Tēpile I ‘o e Lao ki he Ngāue Fakapule‘angá, kuo fokotu‘u ‘e he Komisoni Ngāue Fakapule‘angá ha ngaahi founa mo e tu‘utu‘uni ki ha Ngāue Fakapule‘anga ‘oku to e lelei ange, si‘i ange ‘a e fakamolé, faitotonu mo taliui ange koe‘uhi kae malava ke a‘usia ‘enau Visoné mo e Misioná “*Ke hoko ko ha Ngāue Fakapule‘anga ‘oku falalaanga, faka‘apa‘apa‘i mo ongoongo lelei fakavaha‘apuleanga*” pea ke “*‘Oatu ‘a e ngaahi ngāue tu‘unga ma‘olunga ‘i he funga ‘o e ngāue ‘osikiavelenga, faitotonu mo lelei ‘i ha faunga ‘oku lavame‘a*”.

‘Oku hulu‘i ‘i he lípootí ni ‘a e ola ‘o e ngaahi ngāue kuo fakahoko ‘e he ‘Ofisi ‘a e Komisoni ‘o e Ngāue Fakapule‘angá fakatatau ki he mafatukituki ‘o e ngaahi ola hā kitu‘a ‘i he Palani Ngāue 2020/21. Na‘e kau ki heni ‘a e fakamālohia ‘o e ngaahi tu‘utu‘uni ngāué ke faka‘ai‘ai ha tō‘onga ngāue faka‘efika, fakapalofesinale mo e pule lelei hangē ko ia ko e tu‘utu‘uni ki he ngāue‘aki ‘o e mitia fakasōsialé mo e ngaahi tu‘utu‘uni ngāue makehe fekau‘aki mo e COVID 19, fakalalakalasi ‘o e Ngaahi Lakangá fo‘ou ma‘a e Ngāue Fakapule‘angá, to e vaka‘i ‘a e fakahoko fatongia ‘a e ngaahi Potungāué mo fakatupulekina ‘a e tu‘unga fakahoko ngāue ‘o e ngāue‘angá. ‘Oku hounga kiate au ‘a e tokoni ‘a e Kau ‘Ofisa Pule Ngāué mo kinautolu ‘i he ngaahi lakanga taki ‘i he ngaahi potungāue ‘a e Pule‘angá ‘i he ‘enau kei tu‘u fakataha ‘o ngāue kāfataha ke fakahoko lelei ‘a e ngaahi fatongiá lolotonga ‘a e vaha‘ataimi faingata‘a ko ‘ení.

‘Okú ou tui mo falala ‘i he ‘etau ngāue fakatahá, ‘e lava noa ke fakahoko ‘a e lelei tahá ma‘a e Ngāue Fakapule‘angá mo e kakai ‘o Tonga.

Faka‘apa‘apa atu

Hon. Rev. Dr. Pohiva Tuíonetoa

‘Eiki Palēmia ‘o Tonga, mo e ‘Eiki Minisitā ki he Ngāue Fakapule‘anga

Komisoni Ngaue Fakapuleánga – Lípooti Fakatáu 2020/21

b. Sea, Komisoni Ngāue Fakapule'anga

'Oku fakamamafa'i 'i he lipooti ko 'ení 'a e ngaahi ngāue lavame'a 'a e Komisoni Ngāue Fakapule'angá ki he Ta'u Fakapa'anga 2020/21. Na'e fe'ao 'a e Pule'angá mo e ngaahi fonua 'o mamanani mo ha ngaahi pole lalahi koe'uhi ko e COVID 19 'a ia na'e pau ai ke to e fokotu'utu'u fo'ou 'a e ngaahi ngāue 'i he Ngāue Fakapule'angá 'o fakatatau ki hono mafatukituki kae lava hono leva'i lelei 'a e ngaahi pole fo'ou Fakaēmo'ui Lelei mo Fakapa'anga ko 'ení kae pehē foki ki he ngaahi pole kehe ne hā mai koe'uhi ko ia.

Na'e pau ke to e vakai'i fakafokifā 'e he Komisoni 'ene tu'utu'uni ngāue ke fa'u ha ngaahi tu'utu'uni makehe ma'a e kau ngāue ko ia 'oku nau tukuvakā 'i muli koe'uhi ko e COVID 19; pea 'i he tu'unga polokalama 'i hono tuhotuhani 'a e ngaahi fakamolé mo faka'ai'ai 'a e ngaahi tu'unga ngāue faka'efika 'o fakafou 'i he ngaahi tu'utu'uni ngāue fakapotopoto

'Okú ou fakamālō'ia heni 'i he loto hounga'ia mo'oni 'a e to'ofuhe 'a e 'Eiki Palēmiá ka ko e 'Eiki Minisitā ki he Ngāue Fakapule'angá, Hon. Rev. Dr. Pōhiva Tu'í'onetoa koe'uhiá ko e founga tataki fakalūkufua kuo ne fakahoko ma'a e Hou'eiki Minisitā 'o e Kapinetí, Komisoni Ngāue Fakapule'angá mo e Pule'angá fakakātoa talu mei he 'ene hoko ki he lakangá 'i he 'aho 12 'o Sepitema, 2019.

'Okú ou to e fakamālō'ia foki heni 'a hoku kaungā Komisioná koe'uhi ko 'enau ngāue mateaki 'i he ngaahi ngafa kuo fakafatongia 'aki kima'utolu, 'a e tokoni mo e pou'ou 'a e Kau 'Ofisa Pule Ngāue mo kina'utolu kotoa 'i he ngaahi lakanga taki 'i he ngaahi potungāue 'a e Pule'angá kae tautautefito ki he ngaahi fokotu'utu'u fo'ou ke tokoni ki he Pule'angá 'i he tokangaekina 'o e ngaahi pole kehekehe 'oku tau fe'ao mo ia koe'uhi ko e COVID 19.

Faka'osí, 'okú ou fakamālō'ia heni 'a e tokoni lahi 'a e 'Ofisa Pule Ngāue 'a e Komisoni, Dr. Lia Maka mo e kau ngāue 'a e Ófisi Komisoni Ngāue Fakapule'angá 'a ia 'oku kei hokohoko atu 'i he founga longomo'ui, 'osikiavelenga mo fakapotopoto 'a e ngaahi tefito'i fatongia 'o e Komisoni neongo 'a e ngaahi faingata'a 'o e ngafa fatongiá.

'Okú ou tui mo falala ki he kelesi 'a e 'Otuá, fakataha mo e tataki mei he 'Eiki Palēmiá, Hou'eiki Minisitā 'o e Kapinetí mo e Kau 'Ofisa Pulengāue, 'e kei hokohoko atu 'a e founga tataki mo tokangaekina 'a e Komisoni Ngāue Fakapule'angá ko e fakama'unga 'o e falala, faka'apa'apa mo fakapalofesinale 'i he to'o fatongia 'a e pule'angá.

Faka'apa'apa atu

Simione Sefanaia

Sea 'o e Komisoni

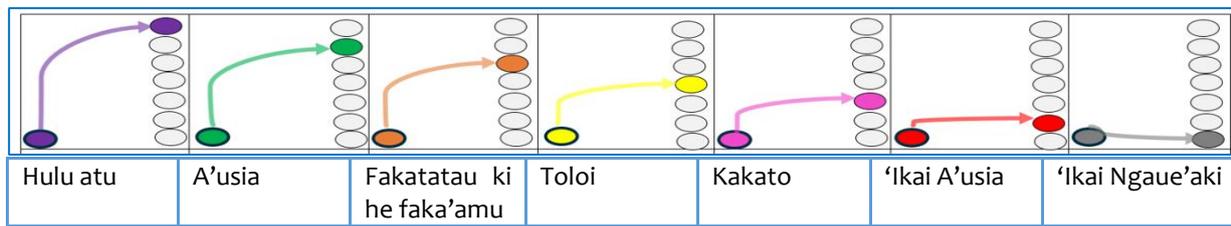
Komisoni Ngāue Fakapule'angá – Lipooti Fakatáu 2020/21

1. Fakamatala Fakalukufua 'o e Ngaue

Na'e fokotu'u 'a e 'Ofisi 'o e Komisoni Ngaue Fakapule'anga 'ihe 'aho 1 o Slulai 2003 koe potungaue tefito ki hono tokangaekina 'o e kau ngaue 'i he potungaue fakapule'anga katoa 'e uanoa (20). 'I he tu'unga ko ia, 'oku fiema'u vivili ai pe hono fiema'u 'a e fakahoko fatongia 'o e Komisoni ki he ngaahi potungaue. 'I he ta'u fakapa'anga ko 'eni 2020/2021, na'e fehangaangai ai e pule'anga mo e ngaahi paloplema 'I he 'ene fakahoko fatongia makatu'unga mei he ngaahi fakatapatapai 'o e COVID 19.

Ne kamata mei he ta'u Fakapa'anga 2018/2019 hono ngaue'aki 'a e sio fakafu'ituitui ki hono fua 'a e fakahoko fatongia 'a e ngaahi va'a lalahi pe polokalama 'e fitu (7) 'o e 'Ofisi PSC. 'Oku ngaue'aki foki 'eni 'o fakatatau ki he ngaahi tefito'i me'afua 'o e ngaahi taumu'a ngaue takitaha 'a e ngaahi va'a ko éni na'e 'osi fokotu'u 'i he Palani Ngaue Faka Ta'u 3 (CP) mo e Palani Ngaue Fakata'u (AMP) 'a e Komisoni ki he ta'u Fakapa'anga 2020/2021.

Koe ngaahi ola 'o e fakahoko fatongia 'a e 'Ofisi fakatefito ki he Palani Ngaue Fakata'u (AMP):

I. TOKONI KI HE NGAHI TAUMU'A NGAUE FAKALUKUFUA 'A E PULE'ANGA

'Oku kaunga hangatonu foki 'a e fakahoko fatongia 'a e Komisoni ki he ngaahi taumu'a fakavaha'a pule'anga mo fakafeitu'u hange koe ngaahi taumu'a Langa Fakalalakalaka Tuúloa (SDG) 'a e Pule'anga Fakatahataha pehe ki he Halafononga Samoa, kae fakatefito 'i he (SDG 5 mo e SDG 16).

'I he malumalu ó e taumu'a 5 fekau'aki mo e inasi tatau á tangata mo fefine (SDG 5.5.1, 5.5.2) mo e Halafononga Samoa (16.6.2, 16.7.1), ne lava hono fakakakato pea tali 'ehe Kapineti 'I Ma'asi 2021 'a e tu'utu'uni ngaue fo'ou ki he Tokangaekina e Fakakina Fakalielia (Sexual Harassment) pea koe taha foki ia 'o e ngaahi me'afua fiema'u ki hono tukuange mai 'o e ngaahi pa'anga tokoni ki he ngaahi langa fakalalakaka mei he ngaahi hoa ngaue 'o e pule'anga Tonga.

'Oku 'ikai ke tuhu'i pau mai 'i he tu'utu'uni ngaue fakapule'anga ha ngaahi totonu makehe ma'a e kakai fefine ka koe ngaahi fakamatala fakata'u 'oku tanaki 'o 'oatu ki he ngaahi kupu ngaue fekau'aki 'oku ne lava pe 'o fakaho'ata 'a e tu'unga 'oku 'iai 'a e kakai fefne 'i he ngaue fakapule'anga. 'I he vaha'a taimi 1 Siulai 2020 – 30 Sune 2021, na'e mahino pe 'a e ma'olunga 'aupito 'a e tokolahi 'o e kau 'Ofisa Pule Ngaue (CEO) tangata fakatatau kia kinautolu koe kakai fefine 'aia koe 73:27% (tangata:fefine) pe. 'I he levolo 'Ofisa Pule Ngaue (Deputy CEO), 'oku kei tokolahi ange pe 'a e kakai tangata 'i hono fakahoa 'a ia koe 51%:41%.

Palani Ngaue Fakata'u 3

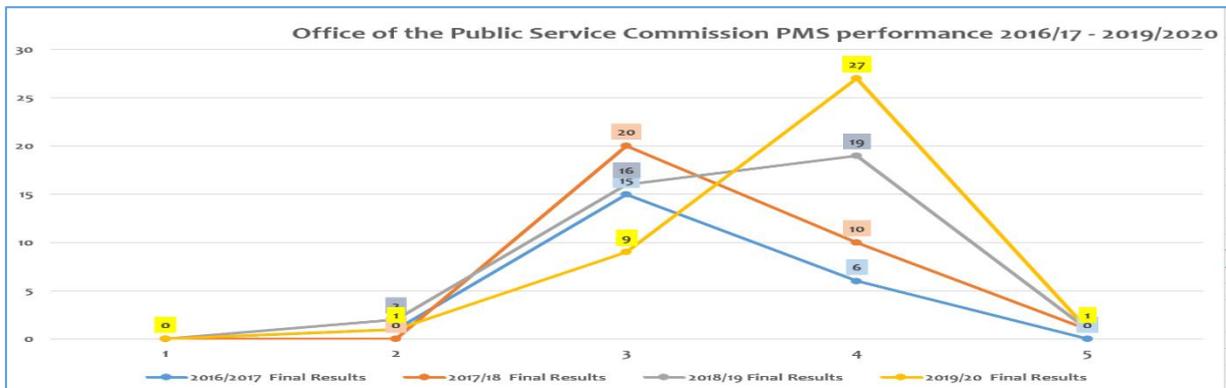
Na'e aú foki ki he 90% 'a e ngaahi ngaue 'i he Palani Ngaue Fakata'u 3 'a e 'Ofisi 2018/2019 – 2020/2021 na'e lava ó fakakato pea kuo kakato mo hono fakafoóu 'o e mape ngaue ki he Palani Ngaue fakata'u 3 2021/2022 – 2023/2024 (vakai ki he peesi 16-19).

Ola Hono Ngaue'i 'o e Palani Ngaue Fakata'u

Ko e ngaahi meáfua é 191 fakakatoa naé fokotuú mei he ngaahi polokala pea to e liliu ó 191. 'I hono fakakatoa, ko e ola 'o e fakahoko fatongia 'a e 'Ofisi PSC fakatatau ki he Palani Ngaue Fakata'u 'a e 'Ofisi, na'e fakalaka mei he 81% 'ihe 2019/2020 ki he 89%. 'I he 3% na'e 'ikai ke a'usia, na'e kau ki ai a'e polokalama fakamanatu 'ó e ngaue fakapule'anga 'a ia na'e toloi mai ia ki Siulai 'o e ta'u fakapa'anga fo'ou makatu'unga mei he ngaahi 'uhinga kehekehe pe 'o kau ai 'a e fetukutuku 'a e 'ofisi ki honau 'ofisi fo'ou pehe ki he ngaahi ngaue fekau'aki mo hono tukuhifo 'o e mafai 'o e Komisoni ki he ngaahi potungau ne toloi.

Ne 'I ai foki mo e ngaahi ngaue na'e fakakakato ka na'e 'ikai ke fai ha fokotu'utuú ki ai tupu pe mei he ngaahi fokotu'utu'u 'a e pule'anga 'o kau ai e tu'utu'uni ngaue ki hono ngaue'aki 'o e Mitia Fakasosiale, ngaue ki he CHARS Dashboard, fekumi ki he ngaahi vahenga 'o e kau mataotao 'i he faito'o, pea pehe foki ki he ngaahi ngaue á e Public Service Fale.

Na'e fe'unga mo e 97% 'o e kau ngaue 'e toko 38 'a e 'ofisi PSC na'a nau lava lelei 'o fakahoko honau fatongia (23%) ó kau ai mo e to e mahulu hake (71%). Koe tokotaha pe (3%) na'e makehe atu 'ene fakahoko fatongia 'o ne ma'u 'a e maaka tu'ukimu'a (5) pea koe tu'unga pe eni na'e 'iai 'a e ola 'o e fakahoko fatongia 'a e 'ofisi 'i he ta'u 'e tolu kuo maliu atu. 'Oku ha foki 'i he kalafi 'i lalo 'a e malohi mo e fakalalaka mamalie ki mu'a 'a e fakahoko fatongia 'a e 'ofisi 'I he ngaahi ta'u kuo maliu atu.

Ofisi 'o e PSC	Lalo he 3 (1 to 1.99)	Lalo he 3 (2 to 2.9)	3 (3 to 3.4)	4 (3.5 to 4.4)	5 (4.5 to 5)	KATOA
2016/2017 Ola Kakato	0(0%)	1 (5%)	15 (68%)	6 (27%)	0 (0%)	22
2017/18 Ola Kakato	0(0%)	0 (0%)	20 (65%)	10 (32%)	1 (3%)	31
2018/19 Ola Kakato	0(0%)	2 (5%)	16 (42%)	19 (50%)	1 (3%)	38
2019/20 Ola Kakato	0(0%)	1 (3%)	9 (23%)	27 (71%)	1 (3%)	38

Na'e lava'i lelei foki 'ehe polokalama si'i 1, **Pule'i 'o e Kau Ngaue**, 'o fakakakato 'a e ngaahi me'afua fekau'aki mo e ngaahi tu'utu'uni ngaue kau ai mo e ngaahi tuútuúni 'ke tali 'e he Kapineti ke makatu'unga ai hano tukuangae mai 'a e ngaahi pa'anga tokoni mei he ngaahi Komisoni Ngaue Fakapule'anga – Lipooti Fakatáu 2020/21

hoa ngaue. Na'e kau atu foki heni 'a e 'uluaki tu'utu'uni ngaue fekau'aki mo e **Fakakina Fakalielia (Sexual Harassment)** pehe ki he polokalama tauhi ó e Lesisita kau Ngaue (**Public Service Registry**), mo e ngaahi tu'utu'uni ngaue kehe pe kau ai hono ngaue'aki 'o e Mitia Fakasosiale.

Koe ngaahi keisi fekau'aki mo hono tautea'i mo e ngaahi launga 'a e kau ngaue ne to e lahi ange 'aki e tahafitu (17), koe nima (5) koe toloi mai mei he ta'u fakapa'anga kuo 'osi pea mo e launga é tolu (3) pehe ki he ta'efiemalie 'e tolu (3). Na'e lava foki ke fakahoko 'a e fakataha á e Charge Formulation Committee (CFC) 'e tahafitu (17) pea na'e tuku fakataimi ai kitu'a 'a e toko ua (2), kapusi mei he ngaue 'a e toko tahanima (15) pea koe keisi 'e ua 'oku kei lolotonga fakahoko e ngaue kiai. 'Oku 'i ai 'a e ngaahi maumau'i 'o e ngaahi tu'utu'uni ngaue 'oku haa fo'ou mai kau ai 'a hono ngaue'aki ta'efakapotopoto 'o e mitia fakasosiale ka 'oku kei ma'olunga taha pe 'a e mama'o mei he ngaue ta'ema'u ha ngofua pea lahi taha mei he Potungaue Mo'ui.

'Oku hokohoko atu ai pe foki hono fakahu atu 'a e ngaahi 'analaiso mei he polokalama si'i 2, "**Fakalakalaka 'o e Kau Ngaue**", 'a ia koe lipooti eni 'e ua (2) ki he fakakatoa 'o e ngaue fakapule'anga. 'Oku kau atu foki ki he ngaue 'a e va'a ni 'a hono fakalele 'o e ngaahi ako (Database basic excel, Customers Service and Leadership) pehe ki he polokalama fakataukei'i 'o e kau ngaue fo'ou pehe ki he ngaahi ako 'oku ngaue'aki e internet mei he ngaahi polokalama oku faá fai e folau ki ai ki muli (e.g. Singapore, India, UN, ADB, WB, Pacific FALE – MFAT).

Koe polokalama si'i 3, "**Levai mo fakalakalaka'i 'o e Fakahoko Fatongia**") ne nau lava'i lelei hono vakai'i fakalukufua 'o e PMS 'a e pule'anga ki he ta'u fakapa'anga 2019/2020 pehe ki he teuteu ki he ngaue faka PMS 'o e ta'u fakapa'anga 2020/2021. Mei he fakakatoa 'o e ngaue fakapule'anga 'a ia ko e toko 5,596, koe 78% na'e vakaii 'enau fakahoko fatongia 'i he 2019/2020.

Na'e lelei pe foki 'a e fakahoko fatongia 'a e ngaue fakapule'anga (Kulupu 1 & Kulupu 2) 'aki 'a e 96% 'o e toko 4,377 na'e vakaii 'enau fakahoko fatongia. Ko e 33% na'a nau lava'i lelei 'a e fiema'u 'a e lakanga, 57% na'e mahulu atu pe koe 6% na'e makehe atu 'enau fakahoko fatongia.

Na'e faka'ilonga'i foki 'a e fakalakalaka na'e a'usia 'e kinautolu na'a nau ma'u 'a e maaka koe 5 – makehe atu 'a e fakahoko fatongia 'a ia na'e 'unu hake mei he 3% 'i he 2018/2019 (6%) pea mo kinautolu na'e mahulu atu 'enau fakahoko fatongia mei he 34% (2018/2019) ki he 57%. Ko ia 'i he ta'u 'e tolu kuo maliu atu, ko kinautolu ne mahulu atu (4) mo kinautolu ne makehe atu 'enau fakahoko fatongia (5) ne nau fe'unga mo e 63% fakakatoa á ia ko e hiki peseti 59% ia mei he ta'ufakapa'anga kuo'osi. 'Oku to e fakakau atu foki 'i heni mo e kau ngaue 'i he Kulupu 2 ('Ofisi 'Atita Seniale, Kau Tau 'A 'Ene 'Afio, Polisi Tonga, Tamate Afi mo e Pilisone).

Na'e paasi 'e he Kapineti 'a e ola e fakahoko fatongia 'a e kau 'Ofisa Pule Ngaue katoa 'e toko tahafitu (17) ki he 2019/2020 'a ia koe 89% (16/18) na'a nau fakahoko honau fatongia 'o to e mahulu atu. 'Oku 'ikai foki ke kau heni 'a e Sekelitali á e Potungaue Ki Muli, Sekelitali 'a 'ene 'Afio 'i he 'Ofisi Palasi (malumalu 'o e Kulupu 2) mo e kau 'ulu'i potungaue 'i he Kulupu 2.

I he polokalama si'i 4, Puleí mo tokangaekina 'o e Kau Ngaue, na'e hokohoko atu aipe ngaue ki he ngaahi keisi HR 'oku fakahu mai ki he Komisoni mo hono tokangaekina 'a e taliui 'a e ngaahi potungaue ki he ngaahi tu'utu'uni ngaue 'a e Ngaue Fakapule'anga. Na'e tali 'e he Komisoni 'a e 91% 'o e ngaahi keisi fakakatoa 'e 526 'aia koe holo ia mei he 859 'i he ta'u kuo 'osi. Na'e makatu'unga foki 'a e holo ko 'eni mei he ngaahi fakangatangata 'i hono fokotu'u fo'ou 'o e kau ngaue mo e ta'ofi na'e fakahoko ki he ngaahi lakanga 'ataa 'e ni'ihi. Na'e 'oange foki 'a e ngaahi faingamalie ma'a e Poptungaue Mo'ui, Ngaahi Ngaue Lalahi, mo e Potungaue Ako. Na'e to e tokanga lahi foki e Komisoni ki hono to e siofi mo fakalelei'i 'a e ngaahi tu'utu'uni ngaue 'a ia na'e fe'unga mo e fakataha fakakatoa 'e 96 lolotonga 'a e ta'u fakapa'anga.

Koe **polokalama si'i 5, Vakai Fakalukufua** 'oku nau siofi 'a e fakahoko fatongia 'a e 'ofisi pea mo hono 'analaiso 'a e ngaahi fakamatala fekau'aki mo e kau ngaue fakapule'anga pehe ki honau vahenga fakalukufua. 'I he a'u mai ki Sune 2021, ko e ngaahi lakanga 'ataa 'i he ngaue fakapule'anga na'e fe'unga ia mo e 370 fakakatoa 'aia 'oku holo 'eni fakatatau ki he 505 'i he taimi tatau 'o e ta'u fakapa'anga kuo'osi.

Na'e fe'unga foki 'a e fakamole fakalukufua ki he vahenga 'o e kau ngaue fakapule'anga mo e 61% 'ihe aho 30 Sune 2020, pea na'e holo eni ki he 56% 'ihe 'ene 'au mai ki he faka'osinga 'o Sune 2021. Ko e holo ko eni 'oku ne fakahaa'i mai 'a e tokoni 'a hono ta'ofi 'o e fokotu'u lakanga fo'ou mo hono ta'ofi fakataimi 'a e ngaahi lakanga 'ataa ki hono holoki 'o e fakamole ki he vahenga.

Ko e 41% pe mei he 599 'o e ngaahi lakanga mahu'inga na'e fakahu mai ki he Komiti Ngaue kihe ngaahi lakanga fiema'u vivili na'e tali. Koe lahi 'ia kinautolu ko e ngaahi lakanga 'a e Potungaue Mo'ui mo e Ako. Na'e lava foki ke fakahoko mo e polokalama *Talatalanoa* 'e 22, ngaahi savea 'e 5 mo e tohi ongoongo 'e 6 pea mo e ngaahi 'analaiso (M&E) na'e lava.

Ne fakalalaka ai pe hono tauhi 'e he 'Ofisi PSC 'a 'ene fakahoko fatongia lelei mo e taliui ki he ngaahi fiema'u 'a e PMS, HR pehe ki he vave 'a hono fakakakato 'o e ngaahi fiema'u (Corporate Plans, Annual Management Plan, Budget, Reports). 'I ai foki mo e fetuiaki 'i he ngaahi ola 'i he fengae'aki 'a e 'Ofisi hono ngaahi kupu fekau'aki 'o fakafou 'i he *Talatalanoa* 'a ia 'oku ne fetongi 'a e Roadshow; ngaahi fakataha faka HR mo PMS mo e fakataha 'e kau CEO mo e ngaahi savea.

'Oku 'i ai 'a e hiki 'i he pou pou mo e fakalotolahi ki he ngaue 'a e PSC fakatatau ki he ola 'o e ngaahi savea 'e 5 na'e fakahoko (4 mo e ngaahi kupu fekau'aki mo e savea 'e 1 fakalotofale pe). Na'e lava foki mo e ngaahi tohi fanongonongo 'e fitu, polokalama letio/televisione kau ai 'a e HR mo e ngaahi fakataha 'a e Kau 'Ofisa Pule Ngaue. Neongo 'a e ngaahi faka'ilonga lelei mo e ngaahi fakahounga'ia ki he ngaue 'a e 'Ofisi PSC, 'oku kei fiema'u pe 'a e ngaahi ngaue ke fakalelei'i fekau'aki mo e ma'uhala 'o e ngaahi fakamatala mo e ta'e fie ngaue fakataha.

Ko e nga'unu ki mu'a 'a e ngaahi fatongia 'oku lava ke muimui'i ia 'aki hono fakamalohi'i, siofi, sivi'isivi'i, ako'i mo e fakahoko atu 'a e ngaahi ola 'o e ngaue 'a e 'Ofisi PSC ki he ngaahi kupu fekau'aki 'o fakafou 'i hono fakahoko ma'u pe ki he va'a palani 'a e 'Ofisi 'o e Palemia.

Ko e 90% 'o e ngaahi maka maile 'i he Palani Ngaue Fakata'u 3 (CP) na'e a'usia 'e he 'Ofisi PSC pea koe 70% ki he fa'unga 'o e ngaahi taukei 'oku lolotonga lele lelei e ngaue ki ai pea 'oku 'amanaki 'e kakato 'i he ta'u fakapa'anga 2021/2022.

Koe Polokalama Si'i 6 'oku ne tokanga'i 'a e fa'unga vahenga 'o e Pule'anga

Na'e lava foki hono fakafuofua'i 'o e ngaahi lakanga 'e 119, mo e ngaahi lakanga 'e 619 na'e fokohoa hangatonu mo e ngaahi lakanga na'e to e fakafuofua'i. Na'e fakahoko foki 'e he va'a ni 'a e tokoni lahi ki he Komisoni i hono to e vakai'i 'o e ngaahi lakanga mo honau ngaahi hingoa pea na'e tali ai 'a e 'uluaki fakalelei ki he Ngaahi Lakanga 'e he Kapineti 'i Novema 2020 pea ko e konga hono 2 'oku kei fakatalatali ki hono to e talanoa'i mo e ngaahi potungaue.

Na'e lava foki mo hono fakahoko 'o e fanga ki'i ako 'i he foomu fo'ou ki hono fa'u 'o e Tala Fatongia ki he ngaahi lakanga. Ko e liliu 'eni na'e fe'unga ia mo e potungaue kotoa 'e 20 pea ko e potungaue pe 'e 4 kuo nau lava 'o liliu kakato ki he foomu fo'ou (Toutai, Tanaki Pa'anga Hu Mai mo e Tute, Fonua, Savea mo e Ngaahi Koloa Fakaenatula mo e 'Ofisi 'o e Palasi).

Ko e **pa'anga e 2 Miliona** ne tali ki he fakapale fakata'u PMS 2020/21 'e he Kapineti 'i Me. Óku mei tatau pe e lahi ko'eni mo e ngaahi tau kuo hili. Ne to e vakai'i e vahenga 'o e ngaahi lakanga 'e 364 pea ko e toko 78 ne tali 'e he Kapineti ke liliu honau tu'unga vahenga.

Na'e 'ikai foki ke fokotu'u mei he Ma'u Mafai ki he Vahenga mo Komisoni ke fakahoko ha fakalelei vahenga (COLA).

Ko hono tokangekina mo siofi 'o e kau ngaue 'a e 'Ofisi, va'a Tekinolosia 'o e Fakamatala mo e Fetutuaki mo e fakahoko ngaue 'a e 'Ofisi na'e 'ihe malumalu 'o e **polokalama si'i 7, Pule'i 'o e Kau Ngaue**. 'Oku faka'ilonga'i foki 'a e ta'u fakapa'anga 2020/2021 'aki 'a e hiki 'a e 'Ofisi PSC mei he Tungi Colonade ki ha 'Ofisi 'i he Pacific Timber and Hardware 'o nau i ai 'i he ta'u fakapa'anga kakato kae fakahoko hono fakalelei'i 'a honau 'ofisi na'e maumau. Koe fakalelei na'e fakahoko ia 'ehe kautaha langa Five Star 'o kakato ki Sune 2021 pea na'e fakafuofua 'a e fakamole ki he TOP\$1,200,000. Na'e lava ke hiki ai mei he PTH ki honau 'ofisi fo'ou 'a ia na'e lotu fakatapui 'e Dr Mele'ana Puloka i he áho 1 Siulai 2021.

Na'e kakato foki mo hono fakalelei'i fakakomipiuta 'a e ngaahi tefito'i ngaue 'i he ngaahi va'a 'o e 'Ofisi 'o e PSC.

'Oku kei fakahoko lelei 'a e tokangaekina e ngaahi fakamole mo e meá fakapa'anga 'a e 'Ofisi. Ne kei lelei pe e fakamole - 90% (fakalaka mei he 84% i he ta'u kuo'osi) mo e leva'i e fakamole (fakamole fakatatau ki he palani) 'aki 'a e 95%. Na'e 'I ai foki 'a e ki'i hiki 'aki 'a e fo'i Transfer 'e 1 'o 'alu hake ai 'a e lahi 'o e ngaahi transfer 'o 8 'i he ta'u fakapa'anga. 'Oku 'ikai ke 'i ai ha ngaahi palopalema 'i he ngaahi fakatau 'a e 'Ofisi 'a ia ne fakaha mai 'a e lelei 'a e palani fakapa'anga 'a e 'ofisi. Na'e kau foki hono fakatau mai 'a e fo'i tangike vai ma'a e 'ofisi 'i he ngaahi fakamole na'e 'ikai ke palani 'o makatu'uga ai e lahi e kole transfer.

II. NGAARI POLE MAHU'INGA

Ne hoko foki e Covid19 ke ne haga 'o liliu mo to e vakai'i 'a e fokotu'utu'u ngaue mo e fakalele 'o e ngaue 'i he ngaahi potungau 'a e pule'anga. Ne 'asi foki ai 'a e fiema'u ki ha ngaahi founa kehe mei he founa anga maheni 'i hono fakahoko 'o e ngaahi fatongia pea 'oku to e mahu'inga foki ke siofi e ngaahi founa fo'ou 'oku ngaue'aki, ki honau ngaahi lelei mo honau ngaahi nunu'a kehe pehe ki hono tafa'aki fakapa'anga ki he malava 'o e pule'anga. 'Oku 'i ai foki mo e ngaahi nunu'a kehe fekau'aki mo e kau ngaue mo honau fakatu'utu'unga. 'Oku lahi foki mo e taimi 'oku fakamoleki ki he ngaahi fakataha ngaue'aki e initaneti hange ko e ZOOM 'aia 'oku lahi 'ene hoko 'i tu'a mei he taimi ngaue.

'Oku tokolahi foki 'a e kau 'Ofisa Pule Ngaue 'oku nau fehanga'angai mo e pole ko eni, kau ki heni 'a e kau ma'u Sikolasipi 'oku mahino ia 'i Sepitema 2020 pea toki kamata ki Sanuali/Sune/Sepitema 2021 'oku nau kamata pe 'i Tonga ni ngaue'aki e ZOOM ka 'oku 'ikai ke ma'u 'a e fanga ki' monu'ia fakapa'anga ia 'oku foaki 'e he kau Siponisa.

Koe ngaahi pole na'e fehanga'angai mo e 'Ofisi 'o e PSC koe 'ikai ke ma'u ha Tokotaha 'i he mala'e 'o e Lao ki he lakanga Talekita; mavahe 'a e kau ngaue; tokangaekina mo mapule'i 'o e ngaahi palopalema felave'i mo e tu'utu'uni ngaue; ta'efiemalie mo e ta'efemahino'aki 'o kau ai 'a e lahi 'a e ngaahi keisi faka'ulungaanga. 'Oku hoko foki 'eni ke 'alu ai ki 'olunga 'a e lahi 'o e ngaahi fakataha pea muimui atu aipe ki ai mo e fiema'u ke to e lahi ange 'a e taimi teuteu ki he ngaahi fakataha, ngaue faka sekelitali mo e fiema'u ke fakahoko 'a e ngaahi ngaue 'i tu'a mei he taimi ngaue totonu.

Na'e kau foki 'a e lipooti ki he fakamole fakalukufua ki he vahenga 'e pule'anga pehe ki he ngaahi fakalelei 'o e ngaahi tu'utu'uni ngaue 'i he'ene to e tanaki mai 'a e ngaahi ngaue makehe ki he timi Pule'i 'o e Kau Ngaue neongo e 'ikai ke tokolahi fe'unga 'ene kau ngaue. Na'e hoko foki 'a e CEO 'o e Komisioni koe memipa 'i he *Public Service Fale* 'o ne to e tanaki mai ai mo e ngaahi ngaue lahi makehe ki he ngaahi fatongia lolotonga 'o e va'a ko eni mo e 'Ofisi PSC.

III. AOFANGATUKU

'Oku hokohoko atu pe foki e ngaue ki hono tokanga'i mo e pule'i 'o e ngaahi keisi 'o tanaki atu ki he ngaahi tu'utu'uni ngaue mahu'inga 'a ia koe kongia 'o e ngaahi me'afua fiema'u ki hono tukuangē mai 'o ngaahi pa'anga tokoni na'e fu'u fiema'u 'aupito ke fakakakato neongo e tokosi'i 'aupito e kau ngaue lakanga ki olunga. Neongo ia, ko e pou pou mo e tataki 'a Sea 'o e Komisioni, Simione Sefanaia, 'Eiki Palemia, mo e faka'uto'uta mo e pou pou 'a e kau Komisiona na'a ne fakamalava 'a e ngaahi palani mo e fokotu'utu'u ngaue 'a e 'ofisi ke a'usia 'a e ngaahi taumu'a ngaue mo e fiema'u 'i ha tu'unga fakafiemalie.

FAKATĀTĀ 1: KAU NGĀUE E ÓFISI KOMISONI PEA MO E KAU KOMISONI KAE PEHĒ KIA REV. DR. MELEÁNA PULOKA Í HE HILI E POLOKALAMA LOTU TĀPUAKIÍ Ó E ÓFISI E KOMISONI NE FAKALELEÍ.

2. Vakai fakalūkufua ki he Komisoni Ngāue Fakapuleángá

Ko e ngāue á e Komisoni óku ne katoi á e Potungāue ‘e 16 mo e ngaahi ngāue’anga ‘e fā (4) pea ‘oku hā ‘i he Lao (Fakatonutonu) ki he Ngāue Fakapuleángá 2010 ‘a e ngaahi fatongia ‘e uanoa (20) óku lisi í he lipooti ni. Ko e liliu fakalao fakamuimui tahá ko e fakatonutonu ki he Lao ki he Ngāue Fakapule’angá 2002 ‘a ia ‘oku hiki ai ‘a e lakanga ‘o e Sekelitali ki he ‘Ene ‘Afió, ‘Ofisi Palasí ki he Kulupu 2. Ko e ngaahi fokotuútuú liliu kehe ‘oku kei fakatatali ki he Kapineti pea mo e Falealeá.

Óku hokohoko atu pe ‘a e ngaahi ngaue á e Komisoni ki he fakalakalaka ‘o e kau Ngāue Fakapuleángá ki ha tuúnga óku maólunga fakapuleángá, fakaápaápaí, mo falalaángá énau fua fatongia. Ko hono úhinga ke fakaáíái ha kau ngaue óku nau tataki é he ola lelei e fakahoko fatongia pea ke maú ó e laumalie ngaue lelei pea mo e fakalelei e ngaahi sēvesi ke aúsia e taumuá koéni:

“Ke hoko ko ha ngāue fakapuleángá óku maúmaúluta, lavameá, faingofua, faitotonu pea mo mahino éne ngaahi taumua ngaue áki ha ngaahi ngāue ósikiavelenga ke fakalakalaka ai á e fakahoko fatongia pea malava ke tiliva á e ngaahi taumuá ngāue á e Pule’anga ó e Kakai” (TSDf 2015-2025).

2.1 Lao, Tuútuúni Ngāue, Ngaahi Kupu Ngāue Fekauáki

Ko e tuútuúni ngāue á e Komisoni óku makatuúnga ia í he ngaahi tefitoí lao ko éní.

Ngaahi Tu'utu'uni Ngāue Fakalao	Ngaahi Tefito'í Taumu'a Tataki
<ul style="list-style-type: none">• Lao ki he Ngāue Fakapule'anga 2002;• Lao (Fakatonutonu) ki he Ngāue Fakapule'anga 2018 (Lao Fika.13 'o e 2018);• Lao (Fakatonutonu) ki he Ngāue Fakapule'anga 2018 (Lao Fika 20 'o e 2018).• Lao (Fakatonutonu) ki he Ngāue Fakapule'anga 2010, 2012,2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019;• Ngaahi Tu'utu'uni (Ngaahi Founa Tautea) ki he Ngāue Fakapule'anga 2003;• Ngaahi Tu'utu'uni (Fakatonutonu) Ngaahi Founa Tautea) ki he Ngāue Fakapule'anga 2010;• Ngaahi Tu'utu'uni (Ngaahi Founa Ngāue ki he Loto Mamahi mo e Vā Tamaki) ki he Ngāue Fakapule'anga 20062006;• Ngaahi Tu'utu'uni (Fakatonutonu) (Ngaahi Founa Ngāue ki he Loto Mamahi mo e Vā Tamaki) ki he Ngāue Fakapule'anga 2010;• Tu'utu'uni Ngāue ki he Ngāue Fakapule'anga 2010;• Ngaahi Tu'utu'uni Ngāue mo e Fakahinohino ki he Ngāue Fakapule'anga 2010 'i hono Fakatonutonu 'i he 2013, 2016, 2017, 2018, mo e 2019;• Ngaahi Tu'utu'uni Fakaē'ulungaanga 2010.	<ul style="list-style-type: none">• Fakahoko honau ngaahi fatongia 'i ha founa 'oku 'ikai filifilimānako pea fakapotopoto;• fakapapau'i 'oku 'i ai 'a e makatu'unga 'o e ngaahi tu'utu'uni fakangāue;• fakapapau'i 'oku potupotu tatau 'a e faingamālie ngāue;• ke 'i ai ha ngāue'anga 'oku 'atā mei he filifilimānakó pea fakatokanga'i 'a e ngaahi 'ātakai kehekehe 'o e kau ngāue;• ke taliui ki he 'enau ngaahi ngāue;• fakahoko lelei, ta'efilifilimānako mo fakamatāpule 'a e ngaahi ngāue ki he kaka'i mo kinautolu 'oku 'eve'eva mai ki Tongá;• fokotu'u ha ngāue'anga 'oku fetokonaki'aki makatu'unga 'i he femahino'aki mo e fetu'utaki;• tauhi e laó; pea• fakapapau'i 'oku ho'ata kitu'a 'a e fakahoko 'a honau ngaahi fatongia.

2.1.1 Ngaahi Tefitoí Fatongia ó e Komisoni

Ko e Komisoni Ngāue Fakapule'angá (Komisoni) á e sino óku ne tokangaekina á e levaí lelei ó e Ngāue Fakapule'angá á Tongá. Ko e ngaahi tefitoí fatongia ó e Komisoni óku fakamatalaí ia í he Lao (Fakatonutonu) ki he Ngāue Fakapule'angá 2010 ó pehe;

- (a) fokotu'u ha ngaahi fakahoko ngaue, ngaahi tu'unga mo e ngaahi founa ngaue ki he fakalele hokohoko atu 'o e fakahoko ngaue mo e pule'i 'o e fakahoko ngaue 'a e Ngaue Fakapule'anga;
- (b) ngaue ko ha taha fale'i ki he Pule'anga 'i hono pule'i 'o e Ngaue Fakapule'anga;
- (c) femahino'aki mo e Palemia 'i ha taimi angamaheni felave'i mo e fakahoko ngaue 'a e ngaue Fakapule'anga;
- (d) fale'i 'a e Palemia, pea siofi 'a e ngaue'aki 'o e, ngaahi tu'utu'uni ngaue ki he ngaue fakapule'anga (public employment);
- (e) fakapapau'i 'oku tauhi 'e he Ngaue Fakapule'anga 'a e Ngaahi Tefito'i Taumu'a 'a e Ngaue Fakapule'anga;
- (f) fakanofu, hiki lakanga, fakapapau'i, tautea'i mo tuli ha kau ngaue mo fakalelei'i ha ngaahi va tamaki fakangaue;

- (g) tu'utu'uni 'a e ngaahi fokotu'utu'u takitaha mo e ngaahi tu'unga mo e ngaahi makatu'unga kehe, kau ki ai 'a e vahenga, ki hono fakangaue'i 'o e kau ngaue fakatatau ki he fakangofua 'a e Kapineti;
- (h) hiki hake, tauhi mo fakapapau'i 'a e fakahoko totonu 'a e tefito'i taumu'a ki he lelei taha 'i hono fili 'o e ni'ihi ko e, pea mo e hiki lakanga mo e hiki 'o e, kau ngaue;
- (i) ke tu'utu'uni ki he ngaahi ngaue mo e ngaahi founga fakahoko ngaue fekau'aki mo hono fakangaue'i mo hono fakanofu 'o e ni'ihi ko e kau ngaue, ko e hiki lakanga 'o e kau ngaue pea mo e ngaue, fehikitaki, ngaue ua (secondment), to e fokotu'utu'u (redeployment), tautea'i mo e fakangata 'o e ngaue 'o e kau ngaue mo ha ngaahi me'a kehe fekau'aki mo e pule'i 'o e kau ngaue (human resource management);
- (j) femahino'aki mo e pea fale'i 'a e Kau 'Ofisa Pule Ngaue 'o felave'i mo e fakalalakaka mo e ngaue'aki 'o e ngaahi ngaue mo e founga ngaue totonu ki he kau ngaue (human resource) 'i honau ngaahi Potungaue takitaha;
- (k) femahino'aki mo e Kau 'Ofisa Pule Ngaue 'o felave'i mo hono ngaue'aki 'o e ngaahi tu'utu'uni ngaue ki he ngaue fakapule'anga (public employment) 'i honau ngaahi Potungaue takitaha;
- (l) fokotu'utu'u 'a e ngaahi polokalama ako (training), ako (education) mo e fakalalakaka fekau'aki mo e Ngaue Fakapule'anga fakataha mo e Kau 'Ofisa Pule Ngaue;
- (m) tokoni ko ha Kau 'Ofisa Pule Ngaue totonu 'i hono sivi'i 'a e fakahoko ngaue 'a e kau ngaue 'oku ngaue 'i honau ngaahi Potungaue;
- (n) femahino'aki mo e Kau 'Ofisa Pule Ngaue 'i hono fakalalakaka 'o e ngaahi polokalama mo e ngaahi tu'unga totonu 'o e mo'ui lelei mo e malu fakangaue;
- (o) fakahoko pe fokotu'u ke fakahoko 'a e ngaahi faka'eke'eke mo e ngaahi fakatotolo ki he, mo e to e vakai'i 'o e, ngaahi ngaue pule'i 'a e Ngaahi Potungaue;
- (p) tokoni ko e Kau 'Ofisa Pule Ngaue totonu 'i hono fakahoko 'o honau ngaahi fatongia felave'i mo hono pule'i 'o 'enau Ngaahi Potungaue;
- (q) pule'i mo fakasi'isi'i 'a e ngaahi va tamaki mo e ngaahi launga;
- (r) toutou femahino'aki mo kinautolu 'oku felave'i 'i he ngaahi me'a fekau'aki mo e ngaahi totonu 'a e kau ngaue;
- (s) ke sivi'i mo fakahoko, 'i ha femahino'aki mo e Minisita fekau'aki, 'o ha to e vakai'i fakata'u 'a e fakahoko ngaue 'a e Kau 'Ofisa Pule Ngaue;
- (t) ha ngaahi fatongia kehe ko ia kuo hilifaki pe 'i he Lao ni pe ha to e Lao kehe, pe 'i ha tu'utu'uni 'a e Palemia.

Ko e ngaahi ola hā kitu'a 'o e ngaahi ngāue 'a e Komisoní 'oku makatu'unga ia pea tu'utu'unif 'e he ngaahi tefito'i fatongia ko 'ení.

2.1.2 Ngaahi Kupu Ngāue Fekauáki

'Oku hoko 'a e Komisoni ko e ngāue'anga 'oku ne tokangaekina 'a e ngaahi ngāue fakaēkaungāue ki he ngaahi Potungaue 'e 20, á ia ko e ngaahi kupu fekau'aki éni pea vakai fakalūkufua ki ai 'a e Kapinetí. Ka neongo ia, 'i hono fatongia ke vakai fakalūkufua ki hono leva'i 'o e fakahoko fatongia 'a e Ngāue Fakapule'angá, kuo pau ai ke ngāue 'a e Komisoni mo e ngaahi Potungāue Kulupu 2 'e nima (Polisi, Tamate Afi, Kau Tau 'a 'Ene 'Afio, 'Atitá mo e Pilisoné – 'ikai ke kau ai 'a e 'Omipatimeni mo Falealea).

2.2 Faúnga Pule mo e Faúnga ó e Fakahoko Ngāue

Óku fakahoko ngāue á e Komisoni í he tuútuúni á e Éiki Palēmiá, ó malumalu í he Sea ó e Komisoni Ngāue Fakapuleángá, pea tokoni ki ai á e kau Komisiona é toko fā (4) pea óku nau fai fatongia fakataimi.

Dr. Pohiva Tu'i'onetoa
Éiki Palemia ó Tonga

Mr. Sinilau
Kolokihakaufisi
Tokoni Sea

Mr. Kaveinga Tuitahi
Komisiona

Dr Taniela Fusimalohi
Komisiona

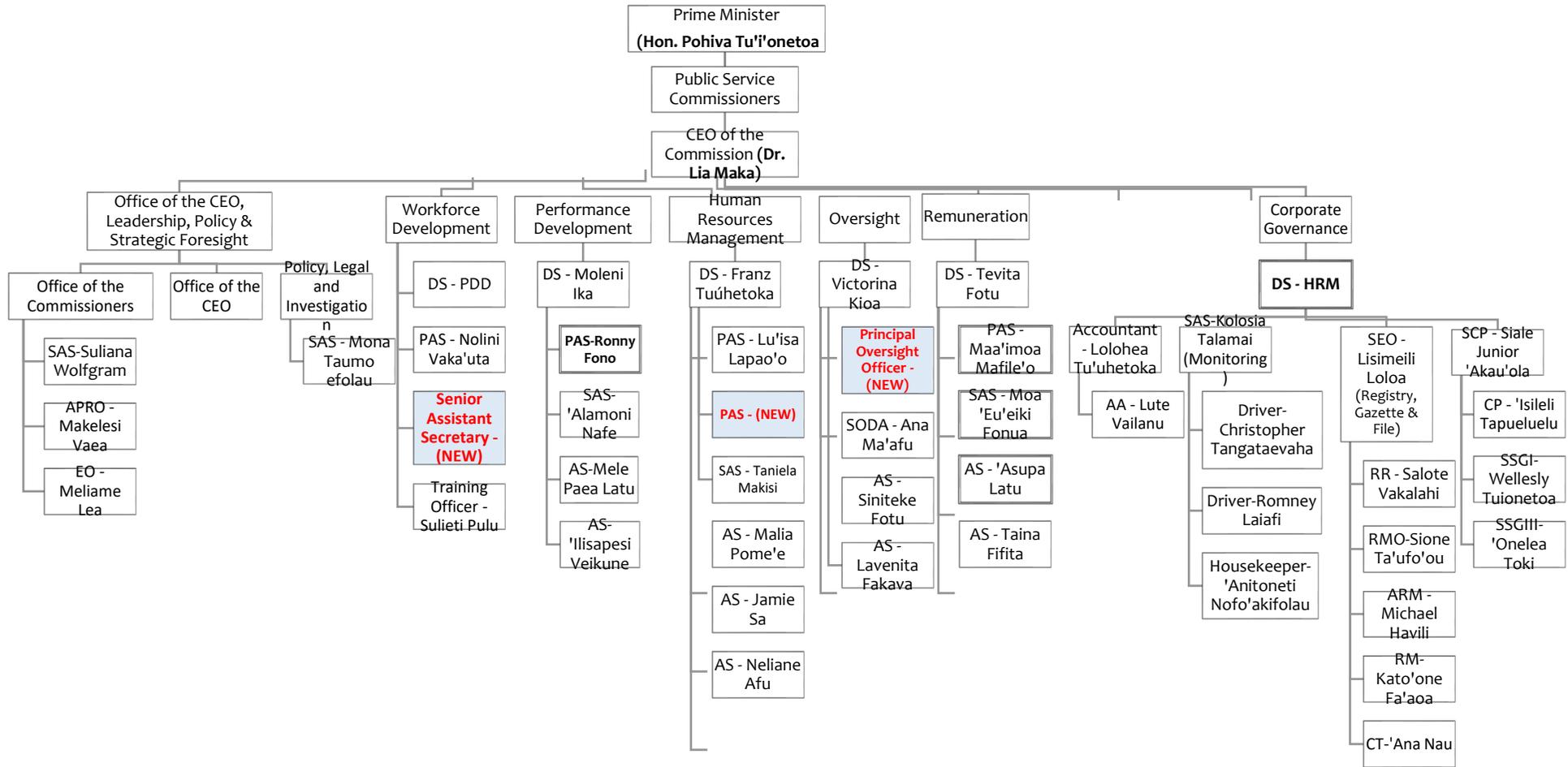

FAKATĀTĀ 2: NAÉ FAKAHOKO E FAKAÁPAÁPA FAKAÓSI Á E KOMISONI KIA FINAU TUTONE KUO NE PEKIA Í ME 2021 KA KO E KOMISIONA MALOĻŌ NE FUJ FATONGIA Í HE TEEMI É 2.

Komisoni Ngaue Fakapuleángá – Lipooti Fakatáu 2020/21

FAKATĀTĀ 2: FAÚNGA FOKOTUÚTUÚ MAĀÉ ÓFISI Ó E KOMISONI KI HE TAÚ FAKAPAÁNGA 2020/2021

2.3 Faúnga Levaí ó e Fakahoko Fatongia á e Komisoni

Ko e faúnga levaí eni ó e fakahoko fatongia á e Komisoni í he taú é tolu 2017/2018-2019/2020 á ia kuo fakaleleí í he 2020-2021 á ia óku hā í he lanu blue ke lele ki he 2024/25.

TĒPILE1: OLA Ó E FAÚNGA FAKAHOKO FATONGIA 2021/22 – 2024/2025

Taufaúnga Fakafonua “Ha Tonga óku longomouí ke hakeakí á e mouí á e taha kotoa”.							
Ola Fakafonua: “Ha pule lelei óku kau kotoa, tolonga pea fengāueáki, mo fakamalohia á e pule á e laó”							
Ola Hā Kituá á e KOMISONI	Tafaáki fiemaú vivili	Ngaahi ola hā kituá síi	Meáfua	Fiemaú 2016/2017/2018	Taufaúnga Fehokoaki ki he ngaahi ola fakafonua mo fakaēngaeánga	Fakatuútāmaki	Levaí ó e ngaahi fakatuútāmaki
<p>1. Polokalama Taki mo e Puleí</p> <p><i>Ngaahi Ngāue lelei, tuúnga maólunga ki he Kau Komisioná, Palēmia, Kapinetí mo e Kau Ngāue á e KOMISONI (fakalotofale)</i></p> <p><i>Pea ki he kotoa ó e puleánga (through the ICT CHRIS system – external)</i></p>	<p>Sivií á e fakahoko fatongia áe CEO</p> <p>Tokangaekina e Taki lelei pea mo e taleniti</p> <p>Tuútuúni Ngāue/Patiseti (Budget Support trigger) (foóu)</p>	<p>Fakatatau á e pule áe kau taki ki he founga levaí ó e fakahoko fatongia kuo talí. Fakalalakaka á e tuúnga fakahoko fatongia ó e CEO mo e kau taki maólunga</p> <p>Mape ki hono fakalalakakaí ó e ngāue fakataki lelei á e kau ófisa maólunga.</p> <p>Fatu mo fakahoko e Tuútuúni ngāue ki he ngaahi palopalema ó e fakahoko fatongia</p>	<p>Tuúnga ó e CEO (savea fekauáki mo hono levaí ó e kau ngāue pe savea fekauáki mo e 'atakai fokotuútuú ngāue)</p> <p>Fakahoko fatongia á e CEO - % óku aúsia á e ámanaki fakahoko fatongia</p> <p>Kakato e polokalama ki he kau Ófisa Maólunga.</p> <p>(Tali é he Kapineti)</p>	<p>Baseline: Ola 2019/20 Fiemaú:</p> <p>Ke fakahoko fatongia 100% á e CEO ke aúsia á e 80% ó e ámanaki í he fakahoko fatongia huluáki á e 10%</p>	<ul style="list-style-type: none"> - To e lelei ange á e ngaahi tuútuúni (3.1d) - To e lelei ange á e founga taki - To e lelei ange hono puleí ó e paánga vahenga (wage bill management <53%) <p>To e lelei ange mo fakalalakaka</p>	<p>Politikale Kaunoa Fakapolitikale</p> <p>Lahi á e launga</p> <p>Ngaahi uesia mo e palopalema ó e Covid-19</p>	<p>Longomouí á e fengāueáki mo palani mo e Houéiki, Minisitā mo e Komisoni, kau CEO, KOMISONI mo e ngaahi hoa ngāue tokoni.</p>

					Ke fakaloto lahi e ngāue malohi mo e fie ngāue		
Faka-komipiuta Ngaahi vā fengaueáki	Ngaahi founga fakalotofale/sisitemi ngāue Ngaahi fengaueáki mo e fetuútaki á e kau ngāué	Lele fakataha e Lesisita pea mo e polokalama vahé fakataha mo e e-govt % ó e fakafiemalie á e kaungāue ki he savea potungaue/mahuínga ó e ngāué. Fika e lahi ó e launga/ taéfiemalie	Baseline: Lelei ó e % hokohoko atu á e fakasiísií ó e taimi óku fakamoleki ki he ngāue atu ki he ngaahi keisi láunga kae pehē ki he keisi óva e vahe. Baseline 2019/2020		Síisií e ngaahi flo ki he tafaáki Tekinolosia/Maú ánga fakamatala Mahuínga mamafa á e totongi ó e hopo fakapotungāue. Tokosií á e kaungāué Ngaahi fakaanga	Longomoúí hono faú mo to e vakaií á e tuútuúni ngāué Fakaivia e ngaahi tāketi mo e palani ngāue ke fakahoko Fokotuú ha kau taukei ngāue fakapalofesinale ken au tokoni ki he ngaahi fakahoko fatongia.	
Fakalalakaka á e pōtoí ngāue pule mo e tekinikalé Fiemaú á e Puleánga ke fakalalakaka/ palani ako ngāue Feituú ako ngāue kuo fakanaunau kakato	Tuku atu ha kau ngāue maú fakaílonga taau ki he ngaahi tafaáki óku fiemaú vivili. To e siofi e faúnga ngāue fakaéngaue foóu ki he 2021-2025 Fokotuú ha meá ngāue ke fakatokangaí ai á e ngaahi ako ngāue taimi nounou	Maú mai ha paánga taimi nounou % ó e kau ngāue fakatekinikale mo fakapalofesinale Fakaílongaí ó e TNQAB	Baseline: Lipooti ako ngāue 2019/2020 Fiemaú: Lahi áki á e 2% fakataú á e ngaahi pōtoí ngāue. 80% ó e ngaahi fakaílonga akó kuo fakatokangaí		Íkai ha paánga Lahi á e hiki ki muli/ mavahe atu á e kau taki ngāue mo e kau mataotao.		

<p>2. Fakalalaka Fakaēngaeānga</p> <p>Fakatokolahi á e kau ngāue óku nau poto taau, tauhi tuútuúni mo maú fakaílonga feúnga í he ngaahi tafaáki pule fakatekinikalé ke fakaleleí</p>					<p>Ngaahi lakanga lotoloto ki he Taki maólunga/ Kau mataotao</p> <p>Ngāueānga óku falalaānga, poto taau mo lelei</p>		<p>Fakahū atu ‘a e palani ako ngāue maá e ngaahi sikolasipí --fakalotofonua pea í tuápuleānga</p> <p>Kāpui é he ngaahi palani fakalotofalé á e ngaahi faingāmalie mo e ako ngāue.</p> <p>Ngaahi tokoni mei he ngaahi hoa ngāue tokoni.</p>
<p>3. Fakalalaka ó e Fakahoko Fatongia</p> <p>Ngaahi founga ngāue óku makatuúnga í he fakahoko fatongia ki hono fakalalaka, levaí mo fakaleleí á e fakalalaka ó e fakahoko fatongia</p>	<p>Vakai fakalūkufa ki he PMS</p> <p>Fakahoko fatongia mātuaki lelei</p>	<p>M&E ó e fakahoko fatongia á e ngāue fakapuleānga</p> <p>Vakaií mo levaí ó e tuúnga fakahoko fatongia</p> <p>Fakahoko fatongia mātuáki lelei</p>	<p>% ó e kau ngāue íkai fakahoko fatongia lelei mo e ngaahi fakahoko aftongia kuo fakalalaka í he TF.</p> <p>Pailateí polokalama CHARS dashboard í he Potungāue é 5.</p> <p>Lahi ó e ngaahi founga ngāue kuo vahevahe atu</p> <p>Lahi ó e ngaahi poloseki kuo fakatokanga’i.</p>	<p>Holo áki á e60% mei he TF.</p> <p>Ngaahi Potungāue é 5</p> <p>1 Founga Ngāue lelei taha kuo tuku atu</p> <p>‘Ikai toe si’i hifo ‘i he Poloseki ‘e 2</p>	<p>Hokohoko atu á e fakaleleí ó e fakahoko fatongia í he ngāue Fakapuleānga</p> <p>Toe lelei ange á e ngāue fakapuleānga</p>	<p>Vaivai hono fakamalo’i ki he fakahoko</p> <p>Ikai tokolahi a kinautolu kau mai ki he Polokalama</p>	<p>Ke taliui ‘a e kau CEO ki he fakahoko fatongia ‘a e kau CEO</p> <p>Ngaahi Polokalama Fakaloloto ‘a e ‘Ilo pea ke poupoua mei he Kapineti mo e kau CEO</p>
<p>4. Tokangaekina ó e kau ngāue</p> <p>Tuku atu ‘o e ngaahi fatongia tokangaekina ‘o e kau ngāue ki he ngaahi Potungāue</p>	<p>Tuku atu e mafia ki hono puleí e ngaahi ngāue tokangaekina ó e kau ngāue ki he ngaahi Potungāue</p>	<p>Tali hono tuku atu ‘a e fokotu’utu’u HR</p> <p>Ngaahi meá ngaue mo e founga ngaue foóu</p>	<p>% ‘o e ngaahi Potungāue ‘oku faipau ki he ngaahi tu’utu’uni mo e ngaahi founga ngāue HR</p>	<p>Baseline: 2019/2020 data</p> <p>Fiemaú: Pailateí í he ngaahi Potungāue</p>	<p>Fakahoko fatongia tu’unga ma’olunga mo lelei ‘i he Ngāue Fakapule’anga</p>	<p>Vaivai ‘a e tu’unga ‘o e HR ‘i he ngaahi kautaha</p>	<p>Ngaahi faingamālie ke ako ngāue ‘i he KOMISONI, hokohoko atu ‘a e ako ngāue ‘o kinautolu ‘i he lakanga pule ki he Potungāue taki taha</p>

	Toe vakai'i 'o e ngaahi tu'utu'uni mo e ngaahi tu'utu'uni ngāue		% 'o e ngaahi Potungāue kuo ako'i ki ai 'a e founga ngāue HR % 'o e mateuteu ki he fatongia HR	Ngaahi tu'unga ola faka HR á e Potungāue		fakatotonga 'Ikai ke lelei 'a e ME & supavaisa 'Ikai ke fu'u mahu'inga ki he Pule'angá	Hokohoko atu 'a e fengāue'aki mo e Minisitāá mo e MFNP TA – Tokotaha ngāue fakapalofesinale í he HR
5. Vakai Fakalūkufua Mahino 'a e toe lelei ange 'a e ngaahi me'angāue mo e tānaki fakamatala ke sivi'i, toe vakai'i pea fakaivia 'a e ngaahi fatongia, fengāue'aki mo e fakahoko ngāue 'i he pule'angá.	Ngaahi ola 'o e M&EL mo e ngaahi ako kuo fakahoko atu ki he PMS Fakamālohia 'a e tu'unga sivilivivi Fetu'utaki mo e fengāue'aki mo e ngaahi kupu ngāue fekauáki	1. M&E 'oku longomo'ui kuo fakahoko ia ki he dashboard kuo Fa'u ma'a e KOMISONI & MDA 2. Fakahoko e ngaahi lipooti mei he átita pea mo e lipooti hono siofi ó e ngaahi fokotuútuú ó e Potungāue Ngaahi me'angāue savea fakakomipiuta (online)	% 'o e ngaahi ola ha kitu'a sí'i 'a e KOMISONI pe MDA kuo hulu/a'usia/fakatatau ki he taumu'a Lahi 'o e vakai'i 'o e ngaahi fatongia fakatatau ki he taumu'a % 'o e ngaahi fokotu'u kuo fakahoko (x R/R fakakātoa) Ola 'o e ngaahi savea 'a e Ngāue Fakapule'angá	80% 4 20% Baseline – 0 % 'o e tokoni/lāunga 'savea ó e 2019/2020	- Ke fakalalakala hono muimui mo tauhi e ngaahi fakamatala ó e ngaahi fakahoko fatongia. (3.1f) - To e lelei e ngaahi fakahoko fatongia ó e ngaahi Potungāue - To e lelei ange hono puleí ó e vāhenga (wage bill) ó e Pule'angá 'Oku faka'apa'apa'i 'a e KOMISONI ko e taki 'o e ngāue fakapule'angá	'Ikai ha tokoni fakapolitikale Sí'isi'i 'a e ngaahi fakamatala kuo fokotu'utu'u 'i he ngaahi in MDA Síisií e ngaahi taukei fakatekinikale	Malohi 'a e kau atu 'i he tu'unga faka-Minisitā mo e CEO Hokohoko atu 'a e ako ngāue fakalotofale ma'a e M&E 'i loto 'i he KOMISONI pea mo e kau ngāue HR mei he ngaahi MDA Tuku atu kituá á e ngaahi savea, Tas/consultants

<p>6. Vāhenga</p> <p>Fokotu'u ha vāhenga 'oku lava ke totongi atu kene tohoaki'i mai ia ha kau ngāue fakapule'anga.</p>	<p>COP Fo'ou</p> <p>CF Fo'ou</p> <p>Ngaahi fakapale</p>	<p>Fekaungaáki ó e ngaahi ngaue tokangaí ó e kau ngaue pea mo e e tohi tala ngaue foóu kuo kakato.</p> <p>Fokotu'u 'a e DB sivi'i mo toe sivisivi'i 'o e ngāué</p>	<p>Kakato 'a e Konga 2 Kakato 'a e Konga 1</p> <p>Ko hono fakafaikhekehehé ó e ngaahi lakanga ngaue</p>	<p>COP foóu- Baseline 0.143m for scoping and framing of the new CF</p> <p>Tohi fakahinohino ó e ngaahi lakanga</p>	<p>Toe lelei ange 'a e tu'unga falalala'anga, taliui mo ho'ata kitu'a 'o e ngaahi ngāue ki he vāhengá</p>	<p>'Ikai ke tali 'a e COP & CF fo'ou Founa ngāue 'oku makatu'unga 'i he vāhenga.</p> <p>Ngaahi maú mafai</p> <p>Expensive employment disputes</p>	<p>Toutou fakahoko 'a e ngaahi talatalanoa pea faka'ilo atu ki he kakaí 'a e COP & CF fo'ou Fakapapau'i mo e tokoni mei tu'a [Kulupu Hayroup]</p>
--	---	--	---	--	---	---	---

3. Áta Fakalūkufua ó e Komisoni

Óku vahevahe á e lipooti ko ‘eni ki he kongá lalahi e tolu (3). Ko e úluaki kongá óku fekauáki mo e fakalele á e ófisi ó e Komisoni, ua (2) ki ai koe ngaahi ola ó e ngaahi polokalama ngaue í he taú fakapaánga. Fakaósi, ko e tuúnga óku í ai e Ngaue fakapuleánga hono kotoa í he ngaahi tafaáki kehekehe.

Kau Ngāue á e Komisoni

Í he áho 30 ó Sune, 2021 ko e kau ngāue fakakātoa á e Ófisi ó e Komisoni ko e toko fā valu (48). Mei he kau ngāue é 48 ko éni ne poaki malolō ako e toko taha pea mo e poaki malolō makehe e toko taha íkai ke vahe á ia ko e toko fāngofulu mā taha(41) pe ne ngaue. Ko e ngaahi lakanga ne kei átā ko e: Talēkita ki he vaá Laó mo e Fakatotoló, Ófisa Lao, Tokoni Sekelitali Maólunga é 2 (Vaá Vakai Fakalūkufua), Tokoni sekelitali Pule (Vaá Ki he Ngāue Fakaófisi). Í he fakaósinga ó e taú fakapaánga, ko e kau ngāue konituleki lau áho é toko tolu (3), á ia ko e hiki hake ia mei he taha (1) í he kamataánga ó e Taú fakapaánga.

FAKATĀTĀ 3:KAU NGĀUE Á E ÓFISI Ó E KOMISONI

Ótu muá(meí hema kí mataú): Meliame Lea, ‘Ilisapesi Veikune, Mona Taumoefolau, Malia Pome’e, Kato’one Fa’aoa, Lavenita Fakava, ‘Ana Nau and Sokopeti Vite

Ótu ua: Franz Tu’uhetoka, Tevita Fotu, Dr. Lia Maka, Victorina Kioa, Moleni Ika

Ótu tolu: Taina Fifita, Neliane Afu, Nolini Vaka’uta, Maa’imoa Mafile’o, ‘Asupa Latu, ‘Ana Ma’afu, Lolohea Tu’uhetoka, Lu’isa Lapao’o, Lisimeili Loloa, Makelesi Vaea, Moa ‘Eu’eiki Fonua

Ótu fā: Ronny Fono, Sulieti Fakakovikaetau, Mele Paea Latu, Kolosia Talamai, Taniela Makisi, Christopher Tangataevaha, Suliana Wolgram, Wellesley Tu’i’onetoa, Sione Ta’ufo’ou, Salote Vakalahi, Jamie Sa, Siale ‘Akau’ola, ‘Isileli Tapueluelu, Michael Havili

Íkai hā he tā: ‘Alamoni Nafe, Charles Lavemaau, Siniteke Fotu, ‘Onelea Toki, ‘Anitoneti Nofu’akifolau, Romney Laiafi,

Public Service Commission - Annual Report 2020 / 2021 FY

Fakafehoanaki ó e kau ngāue tuúmaú mo e kau ngāue lau áhó.

Óku kei í he tuúnga tatau ai pē á e kau ngāue taimi kakato á e Komisoni pea koeúhi ko e pekia í he Kuata 1 á e Tokoni Sekelitali Pule á e vaá HR mo e Ngāue Fakaófisi (Charlotte M. Vuki), ne to e mavahe atu mo e tokoni sekelitali pule mo e tokoni sekelitali ó e vaá tokangaekina fakaófisi í he kuata tolu (3) ó e taú fakapaánga. Í he kuata fā (4) ne fehikitaki á e Tokoni sekelitali maólunga á e vaá Vakai fakalūkufua ki he vaá vāhenga ko e tokoni sekelitali pule pea fehikitaki á e Tokoni sekelitali maólunga á e vaá Vakai Fakalūkufua ki he Potungāue Takimamata ó átā ai e ongo lakanga tokoni sekelitali maólunga í he vaá Vakai Fakalūkufua. ‘Í he kuata 4 pe ne fakafisi pea mo e Tokoni sekelitali pule á e vaá Vāhenga ó átā ai e ngaahi lakanga maólunga á e ófisi é fitu (7).

TĒPILE 2: FAKAKĀTOA Ó E KAU NGĀUE Á E KOMISONI Í HONO FAKAFAÁHINGA

Faáhinga	2019/2020	2020/2021
Kau Pule Ngāue (Tuúnga vāhenga C ki he H)	5	6
Kau Ngāue Fakapalofesinale (Tuúnga vāhenga I ki he L)	30	29
Kau Ngāue kehe (Tuúnga vāhenga M ki he S)	13	13
Fakakātoa ó e Kau ngāue Tuúmaú	48	48
Kau ngāue Lauáho	2	3
Fakakātoa	50	51

Ngaahi Lakanga átā

Í he fakaósinga ó e taú fakapaánga (FY), ne átā e ngaahi lakanga é valu (8);

TĒPILE 3: NGAABI LAKANGA ÁTĀ Í HE FAKAÓSINGA E TAÚ FAKAPAÁNGA (FY)

Ngaahi lakanga átā	Divisions
Talekita ‘o e Lao mo e Fakatotolo	Founga Tataki, Lao & Fakatotolo
Ófisa Lao	
Tokoni Sekelitali Pule	Vaá ki he Ngaahi ngāue fakaófisi
Tokoni Sekelitali	
X2 Tokoni Sekelitali maólunga	Vaá Vakai Fakalūkufua
Tokoni Sekelitali Pule	

Ngaahi Fokotuú Lakanga

Ne fokotuú e lakanga é taha (1) lolotonga e kuata tolu (3) ó e taú fakapaánga (FY)

Hingoa	Lakanga	Áho Kamata
Sokopeti Vite	Tokoni Sekelitali	18 th January, 2021

TĒPILE 4: NGAABI FOKOTUÚ LAKANGA

Hikihiki Lakanga

Ne hikihiki lakanga ha kau ófisa é toko tolu (3) á ia ko e holo ia mei he taú fakapaánga kuohili.

TĒPILE 5: NGA AHI HIKIHIKI Í HE LAKANGA Í HE KOMISONI

Hingoa/ Lakanga lolotonga	Lakanga hiki ki ai/ Vaá ngāue	Áho kamata
Mona Taumo efolau (Tokoni Sekelitali)	Tokoni Sekelitali maólunga (Taki mo e Puleí)	24 Novema 2020
Franz Tu'uhetoka (Tokoni Sekelitali Pule)	Sekelitali pule (Vaá ki he ngaahi ngāue fakaófisi)	8 Fepueli 2021
Maa'imoa Mafile'o (Tokoni Sekelitali maólunga)	Tokoni Sekelitali pule (Vaá vāhenga)	7 Épeleli 2021

Fehikitaki mo e Hikihiki Fakalakanga

Ko e kau ngāue é toko tolu (3) ne nau fehikitaki ki ha ngaahi Potungāue kehe á e Puleánga koeúhi ko ha hiki á e lakangá.

TĒPILE 6: FEHIKITAKI MO E HIKIHIKI FAKALAKANGA

Hingoa/ Lakanga lolotonga	Ki he	Potungāue	Áho kamata
Charles Lavemaau (Tokoni Sekelitali Pule)	Sekelitali Pule	Fefakatauáki mo e fakalakala fakaékonomika	29 Maási 2021
'Ana Ma'afu (Tokoni Sekelitali Maólunga)	Tokoni Sekelitali Maólunga	Takimamata	10 Sune 21
Lavenita Fakava (Tokoni Sekelitali)	Tauhi Pa'anga	Potungāue Fakalotofonua	22 Sune 21

Fakafisi & Fakangata ó e fokotuú foóu

Ko e fakafisi é taha (1) mei he lakanga pea mo e fakangata ó e fokotuú foóu mei he lakanga koeúhi pe ko e íkai kakato e māhina é ono (6) ó e ngaue áhiáhi.

TĒPILE 7: FAKAFISI

Hingoa/ Lakanga lolotonga í he ófisi	Úhinga	Áho ó e fakangata ó e fokotuú foóu mo e fakafisi
Sokopeti Vite (Tokoni Sekelitali)	Ngāue foóu	29 Maási 21, Fakangata ó e fokotuú foóu: 6 Épeleli 21
Maa'imoa Mafile'o (Tokoni Sekelitali Pule)	Ngāue foóu	10 Sune 21, Fakafisi mei he lakanga 21 Sune 21

Folau ki Tuápuleánga

Koeúhi ko e COVID19 ó tāpuni ai e kau 'ā fonua á Tonga, ne kaniseli kotoa e folau ki tuápuleánga.

Folau ki he ngaahi ótu motu

‘I he kuata tolu (3) mo e fā (4) ne fakahoko ai e ngaahi folau ki he ngaahi ótu motu (Vavaú, Haápai pea mo Éua); ko e ngaahi taumuá ó e ngaahi folau ni ke fakahoko e ngaahi polokalama *Talatalanoa* fekauáki mo e ngaahi ngāue á e ófisi e Komisoni, talanoa mo e ngaahi tuútuúni ngāue (mitia fakasosiale, tuútuúni fakaúlungaanga etc), ngaahi lao ó e ngāue fakapule’anga pea mo tali e ngaahi fahuí fekauáki mo e ngāue á e Komisoní.

TĒPILE 8: VAVA’U

Hingoa/ Ngaahi lakanga	Vaá Ngāue	‘Aho
Victorina Kioa , <i>Sekelitali Pule</i>	Vakai Fakalūkufua	15 - 18 Fepueli 2021
Tevita Fotu, <i>Sekelitali Pule</i>	Vāhenga	15 - 19 Fepueli 2021
Ronny Fono, <i>Tokoni Sekelitali Pule</i>	Fakalalakaka ‘o e fakahoko fatongia	
Lu’isa Lapao’o, <i>Tokoni Sekelitali Pule</i>	Puleí mo e Tokangaekina ó e	15 - 18 Fepueli 2021
Taniela Makisi, <i>Tokoni Sekelitali maólunga</i>	Kau ngāue	
Lavenita Fakava, <i>Tokoni Sekelitali</i>	Vakai Fakalūkufua	
‘Ilisapesi Veikune, <i>Tokoni Sekelitali</i>	Fakalalakaka ó e fakahoko fatongia	15 - 18 Fepueli 2021
Nolini Vaka’uta, <i>Tokoni Sekelitali Pule</i>	Fakalalakaka á e ngāueánga	18 - 19 Fepueli 2021

TĒPILE 9: HA’APAI;

Hingoa/ Lakanga	Vaá Ngāue	Áho
Dr. Lia Maka, CEO	Taki mo e Puleí	20 - 24 Fepueli 2021
Mona Taumo efolau, <i>Tokoni Sekelitali maólunga</i>	Fakahoko fatongia e Ngaueánga	23 - 26 Fepueli 2021
Mele Paea Latu, <i>Tokoni Sekelitali</i>		
Neliane Afu, <i>Tokoni Sekelitali</i>		
Malia Pome’e, <i>Tokoni Sekelitali</i>	Puleí mo e Tokangaekina ó e	1 - 4 Sune 2021
Asupa Latu, <i>Tokoni Sekelitali</i>	Kau ngāue	
	Vahenga	
Moleni Ika, <i>Sekelitali Pule</i>	Fakahoko fatongia e Ngaueánga	
Franz Tu’uhetoka, <i>Sekelitali Pule</i>	Tokangaekina e kaungāue & ngaahi ngāue fakaófisi	

TĒPILE 10: ‘EUA;

Higoa/ Lakanga	Vaá ngāue	Áho
Dr. Lia Maka, CEO	Taki mo e Puleí	3 - 5 Ma’asi 2021
Victorina Kioa, <i>Sekelitali Pule</i>	Vakai Fakalūkufua	
Franz Tu’uhetoka, <i>Sekelitali Pule</i>	Puleí mo e Tokangaekina ó e Kau ngāue	
Tevita Fotu, <i>Sekelitali Pule</i>	Vāhenga	

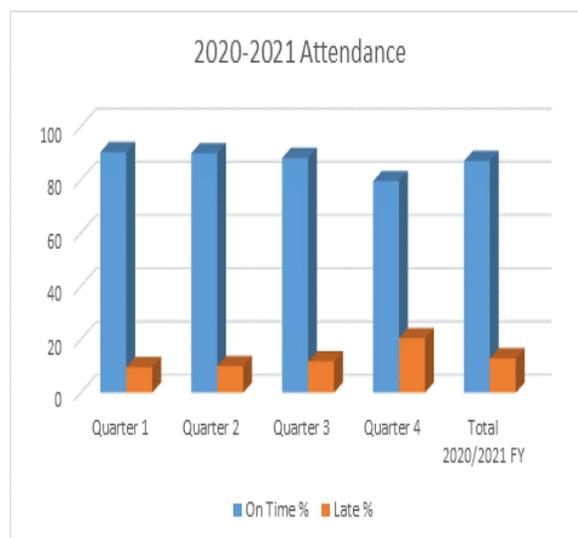
Moleni Ika, <i>Sekelitali Pule</i>	Fakahoko fatongia e Ngaueánga	2 - 5 Ma'asi 2021
Charles Lavemaau, <i>Tokoni Sekelitali Pule</i>	Ngaahi ngāue fakaófisi	
Jamie Sa, <i>Tokoni Sekelitali</i>	Puleí mo e Tokangaekina ó e Kau ngāue	

Maú Ngāue

Ko e ola ó e maú ngāue ne í he pēseti ia é 87% pea mo e tōmui lahi taha ne hoko ia í he kuata 4. Ko e fakalalakaka eni mei he 84% ó e maú ngāue í he taú fakapaánga ó e ta'u kuoósí.

TĒPILE 11: KOE OLA Ó E MAÚ NGĀUE MEI HE KUATA 1-4

Maú ngāue	Tauhi Taimi	Tōmui	Malolō
Kuata 1	90.4%	9.6%	17%
Kuata 2	90%	10%	22.5%
Kuata 3	88.2%	11.8%	15%
Kuata 4	79.5%	20.5%	17%
Fakakātoa Taú Fakapaánga 2020/2021	87.1%	12.9%	18.1%

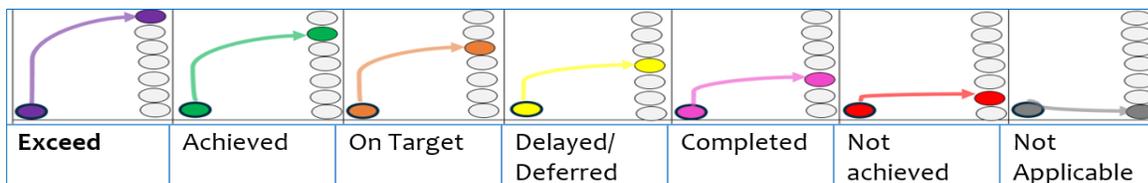
4. Ola fakangaue ‘a e Komisoni í he ngaahi Polokalama iiki

Ko e konga ko éni ‘oku fakamatala ai ‘a e ola fakangaue ‘a e Komisoni ‘o anga pehe ni;

- i. Tokoni ‘a e Komisoni ki he ngaahi Taumu’a Fakapule’anga (TSDF II, Halangafononga Samoa, SDGs)
- ii. Ola ó e Palani Fakata’u 2020/2021

Hange pe koe ngaahi lipooti kimu’a atu, koe me’afua na’e ngaue’aki ki hono vakai’i ‘a e fakahoko fatongia ‘a e ngaahi va’a takitaha ‘o fakatatau ki he ngaahi tefito’i me’afua koe sio fakafo’ituitui pe kiai. Ko e fakafuofua na’e makatu’unga ia ‘i hono faka’avalisi ‘o e tu’unga ola ‘o e ngaahi taumu’a/ola ki he ta’u. Koe fakaikiiki ‘o e hikihikitō ‘o e ngaahi ola ‘oku ‘oatu heni;

Fakatata 4: Meáfua

4.1 Tokoni ‘a e Komisoni ki he ngaahi tamu’a ngaue fakalukufua

4.1.1 Ngaahi tokoni ki he SDGs, Halafononga Samoa mo e TSDF II

‘Oku kaungatonu ‘a e tokoni ‘a e Komisoni ki he SDGs pea mo e Samoa Pathway ‘i he taumu’a ‘e 2 – SDG 5 mo e SDG 16.

TEPILE 11. NGAahi TOKONI ‘A E KOMISONI KI HE TAUMU’A SDG PEA MO E SAMOA PATHWAY

Taumu’a Langa Fakalalakala ‘oku Tu’uloa	Halafononga ‘a Sāmoa	Tāketi	Ngaahi me’afua	Lavame’a
Taumu’a 4 Ako lelei	S4 Ako S5 Langa e ivi ke fakahoko e fatongia	Taumu’a Langa Fakalalakala ‘oku tu’uloa 4b (Ngaahi sikolasipi)	4.b.1 Tupulaki e ngaahi tokoni ki he ngaahi sikolasipi pea mo e fa’ahinga/kalasi ‘o e ako	Polokalama 2 Va’a fakakaungae ‘a e Ngaue Fakapule’anga – langa’i hake ‘a e tu’unga fai fatongia ‘a e kau ngaue <i>‘Analaiso ‘o e ngaahi fiema’u Ako Fakata’u</i>

				<i>pea fakahoko 'aki hono vahevahe 'a e ngaahi Sikolasipi</i>
Taumu'a 5: Ma'u e ngaahi faingamālie tatau ki he kakai mo e fānau fefine	S6 Ma'u faingamālie tatau pea mo fakalalakaka ki he kakai fefine	Taumu'a Langa Fakalalakaka 'oku tu'uloa 5.1: Fakangata e ngaahi fakaehaua ki he kakai mo e fānau fefine kotoa	5.1.1 Pe 'oku 'i ai ha ngaahi fa'unga ke hakeaki'i, fakamalo'ia mo muimui'i e tu'unga tatau 'o fafine	Vakai ki he Polokalama 1.4 'a e 'Ofisi – Tu'utu'uni fekau'aki mo e Fakamamahi Fakalielia (<i>koe taha 'o e ngaahi taumu'a tokoni fakapa'anga 'i he JPRM 2020/2021, ngaahi ako ke angamaheni ange 'a e gender, pea mo hono fofola 'a e ngaahi fakamalata fekau'aki mo e gender.</i>)
		Taumu'a Langa Fakalalakaka 'oku tu'uloa 5.5 Fakapapau'i 'a e kau kakato 'a e kakai fefine 'i he ngaahi faitu'utu'uni 'i he mala'e 'o e politikale, 'ekonōmika mo e mo'ui fakakātoa pē.	5.5.2 Tokolahi 'o e kakai fefine 'i he ngaahi tu'unga taki	Vakai ki he Polokalama 1.4 'a e 'Ofisi Lolotonga lipooti 'i he kongā 5.5.2 'o ngata ki he lakanga tokoni Pule Ngaue ki he Ngaue Fakapule'anga Fefine: Tangata (Kulupu 1 & 2) Pule Ngaue: 27%:73% Tokoni Pule: 51%:49%
Taumu'a 16. Faka'ai'ai ha ngaahi sosaieti melino mo kau kātoa ki he langa fakalalakaka 'oku tu'uloa, ke ma'u faingamālie 'a e tokotaha kotoa ki he fakamaau totonu pea	S7 Faka'ai'ai ha sosaieti melino mo malu S8 Ngaahi famatala mo e sitetisitika	Taumu'a Langa Fakalalakaka 'oku tu'uloa 16.6 Fa'u ha ngaahi ako'anga/ me'angāue 'oku 'aonga mo 'ata kitu'a 'i he levolo kotoa.	16.6.1 Tokolahi 'o e fonua 'oku nau fiemālie ki he'enua fetaulaki fakamuimuitaha mo e sēvesi 'a e ngāue fakapule'anga	Vakai ki he Polokalama 5 Fuofua savea 'o e Ngaue Fakapule'anga Kakato 'a e ngaue 'I Tisema 2018 pea ma'u ai mo e ola fakafuofua 'I Sune 2019, lava hono fakahoko mo ha savea kehe 'e 4 (kau Pule Ngaue, kau ngaue) –

langa ha ngaahi ako'anga/me'a ngāue 'oku 'aonga, tali ui, mo kau katoa.				Vaki ki he Polokalama 5)
	S8 Ngaahi fakamatala mo e sitetisitika	Taumu'a Langa Fakalalaka 'oku tu'uloa 16.7 Fakapapau'i 'oku kau katoa, mo lava 'o fakafofonga'i 'a e ngaahi fai tu'utu'uni 'i he levolo kotoa pē.	16.7.1 Fakahoa ko ia 'o e tokolahi 'i he ngaahi tu'unga takitaha (tangata pe fefine, fakata'u, tukunga mo'uilelei, fakakulupu) 'i he ngāue fakapule'anga, fakahoa ki he tufa fakafonua	Vakai ki he Polokalama 1.5 'o hange koia 'i 'olunga Toe fakaikiiki ange 'a e gender 'i he Lekooti fakakomipiuta 'o e Ngaue Fakapule'anga – fokotu'u pea tali he Kapineti 'i Sune 2021.

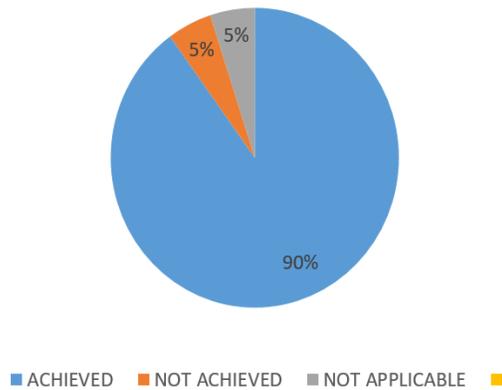
Ko e ngaahi tokoni kotoa pe ki he taumu'a 'o e SDG 16 (SDG 16.6.2 – Fa'u ha ngaahi ako'anga/me'angāue 'oku 'aonga mo 'ata kitu'a 'i he levolo kotoa.) koe tefito'i ngaue ia 'a e Komisoni pea 'oku lipooti atu heni 'a e fakaikiiki. Ka neongo ia, koe makamaile mahu'inga ia hono toe fokotu'u 'o e Lekooti Fakakomipiuta ki he Ngaue Fakapule'anga 'i Sune 2021 'aia ko ha taumu'a tokoni fakapa'anga 'eni pea na'e tali he Kapineti koe kongia ia 'o e ngaue ki hono mapule'i 'a e fakamole ki he vahenga fakalukufa 'a e Pule'anga ki Sune 2021.

Koe ngaahi me'a ni kotoa 'oku tokoni ia ki he Palani Langa Fakalalaka Fakafonua II 'a ia ko e ngaahi ola tu'uloa faka-fonua Ko ha Tonga 'oku fakalalaka pea fai poupoua ha mo'ui 'oku 'i ha tu'unga ma'olunga pea koe ola 'a e Komisoni Ngaue Fakapule'anga ko ha ngaue fakapule'anga 'oku lavame'a, fakahoko ngaue ki he tu'unga ma'olunga, 'ata kitu'a pea tufotufa tatau.

FAKATĀTĀ 4: OLA HONO NGAUE'I 'A E PALANI FAKALUKUFUA 'A E KOMISONI 'I HE 30 'O SUNE 2021.

PSC CP KPI PERFORMANCE AS AT 30 JUNE 2021

4.2 Tu'unga 'o e ngaahi taumu'a mahu'inga ta'u 3 (Palani Fakalukufua)

Koe lahi taha 'o e ngaahi taumu'a ngaue ta'u 3 pea mo hono ngaahi me'afua kuo a'usia kakato. Lolotonga hono ngaue'aki 'a e Fakakalalalasi 'o e ngaahi Lakanga, koe Palani ki he tu'unga lavame'a 'a e Ngaue Fakapule'anga 'oku te'eki 'osi 'a e ngaue kiai (70%) pea 'e hokohoko atu pe 'a e ngaue kiai 'i he ta'u 'e 3 hoko mai (2021/2022 – 2024/25. Koe ngaue ki hono tukutukuange

atu 'a e ngaahi fatongia felāve'i mo e kau ngaue na'e fakangatangata pe ia ki he faka'eke'eke 'o e ngaahi lakanga pea mo hono fa'u ha ngaahi me'angaue ke tokoni'i 'a e ngaahi Potungau ke toe maau ange 'enau ngaue felāve'i mo e kau ngaue. Koe fokotu'utu'u koia ki he alepau ngaue 'a e kau Tokoni Pule Ngaue na'e toloi ia 'o tali ha toki tu'utu'uni mei he Kapineti.

TEPILE 11. NGAHI TOKONI KI HE TAUMU'A 'O E SDG PEA MO E SAMOA PATHWAY

PSC Performance Against Corporate Plan (CP) KPIs for 2020/2021 FY							
Traffic Light Assessment (Status of CP KPIs)	Total # of CPI KPIs	Exceeded	Achieved	On Target	Delayed/Deferred	Not Achieved	Not Applicable
Number of CP KPIs per traffic light	61	33	22	0		3	3
Status of KPIs in %		54%	36%	0%	0%	5%	5%
Overall Results for PSC:		90%				5%	5%

TEPILE 12 – OLA 'O ENGAUE FAKATA'U 'A ENGAHI VA'ANGAUE

Ola fakangaue 'a e ngaahi Polokalama Ngaue 'o fakatatau ki he ngaahi Me'afua 'i he Palani Fakalukufua

PSC Performance Against Corporate Plan (CP) - Overall Results for 2020/2021 FY							
Traffic Lights Assessment	# of Activities	Exceeded	Achieved	On Target	Delayed/Deferred	Not Achieved	Not Applicable
Output 1: Leadership, Policy and Strategic Foresight	12	9	3				
Output 2: Workforce Development	7	3	4				
Output 3: Performance Development	13	8	1			3	1
Output 4: Human Resource	4		2				2
Output 5: Oversight	8	4	4				
Output 6: Remuneration	8	7	1				
Output 7: Corporate Governance	9	2	7				
TOTAL	61	33	22	0	0	3	3

Public Service Commission - Annual Report 2020 / 2021 FY

TEPILE 12: DS KI HONO VAKAI'I FAKALUKUFUA 'A E OLA FAKANGAUE 'I HE 30 'O SUNE 2021.

		3.9 Implement Flow Chart initiatives as a foundation for Organization improvement	No. of ministries with Flow Charts in Place = 10	19 10	17	
		3.10 Implement an annual Best Practice Conference	No. of Line Ministries participating = 8	12	0	
		3.11 Implement Public Service Month (Fit for Purpose)	No. of Line Ministries / organizations participating = 16	17	0	
		3.12 Implement Public Service Day	No. of Line Ministries participating = 16	19	0	
		3.13 Implement High School Initiative	No. of initiatives implemented annually = 1	1	N/A - cancelled	
5.1.1 5.5.2 16.6.2 16.7.1	4. Human Resource Management	4.1 – Phased Delegation Implementation	Phased Delegation Piloting Complete = 100%	100%	100%	
		4.2 – Capacity Building Programs established	No. of Programs implemented = 4	4	4	
		4.3 – Turnover for PSC Decisions	Turnover time of PSCD issuance = 3wdays	3	0	
		4.4 – Deputy CEO Contract Management	Deputy CEO Contract Management Framework approved = 1	1	1	
5.1.1 5.5.2 16.6.2 16.7.1	5. Oversight	5.1 Monitoring and Evaluation of PSC office outputs (CP/ AMP)	Number of M&E Activities Completed = 13	13	14	
		5.2 Organizational review of Line Ministries	No. of Organizational Full / Functional Reviews completed = 4	4		
			No. of Organizational Partial Reviews completed = 10	10	14	
		5.3 - Wage Bill Management	Quarterly Staffing Cost Reports (vacancies, daily paid, professional contracts and critical posts). = 4	4	4	
			Establishment registry (Schedule 1 & 2)	1 2021/22	1	
		5.4 Stakeholder Communication and Engagement	Number of Communication activities completed = 12	12	23	
		5.5 Stakeholder Communication and Engagement	No of stakeholder surveys completed and analysed = 4	4	6	
		5.6 Data Analysis and Analytics	Develop and pilot PSC's Data analytics and analysis Plan = 1	1	1	
5.5.2 4.b.1 16.6.2		2.2 Implement programs for High Potential employees	% of high potential employees who have completed HIPO program for the year = 55%	55%	24 (100%)	
		2.3 Monitor the Public Service Workforce Profile through quarterly workforce analysis	No. of recommendations approved for implementation = 2	2	4	
		2.4 Implement Internship Program for new scholars / school leavers	No. of Internship = 2	2	2	
		2.5 Implement Monitor Training Needs Analysis (TNA)	% of priority needs completed	1	27%	
		2.6 Implement the Career Committee process	No of new Sector Career Committee established = 1	1	1	
		2.7 Scholarship Orientation / Career Counselling Outreach Program	No. of Outreach program conducted = 1	1	1	
16.6.2	3. Performance Development	3.1 Implement Performance Improvement Programs / Initiatives	No. of Programs / Initiatives implemented = 1	1	8	
		3.2 Implement PMS Capacity Building Initiatives for LM's PMS Managers	No. of Capacity Building Programs implemented = 2	2	5	
		3.3 Implement quality check process of line ministry PMS implementation	Number of line ministries on track with PMS = 19	19	23	
		3.4 Status of PMS Implementation reported to relevant stakeholders annually	No. of LMs receiving feedback reports = 19	19	23	
		3.5 Develop mechanisms to allow line ministries to internally moderate the performance of their employees	No. of moderation mechanisms developed / refined and implemented = 1	1	1	
		3.6 Facilitate the Moderation at the "Oversight level" of PMS End of FY results / Reconsideration	% of OMC satisfaction rate = 80%	90%	100%	
		3.7 Report Moderation outcome to relevant authorities (APRA, Commission, Cabinet)	No. of submissions submitted and approved / noted in a FY = 1	1	7	
		3.8 Develop activities and work programs for Systems Improvement Initiatives	No. of work programs and initiatives developed in a FY = 1	≥ 1	5	

Na'e 'i ai ha ngaahi ngaue na'e 'ikai ke malava 'o fakahoko koe'uhi pe ko e ngaahi me'a na'e hoko fakatu'upakē 'o hangē ko e tokolahi ange 'a e ni'ihi na'e kole ke toe vakai'i 'enua ola PMS pea mo e femo'uekina 'a e kau memipa 'o e Komiti Sio Fakalukufua ó loloa ange 'a hono fakakakato 'a e ngaue. Tanaki atu ki ai, na'e toe fetukutuku 'a e Komisoni 'i Sune pea na'e pau

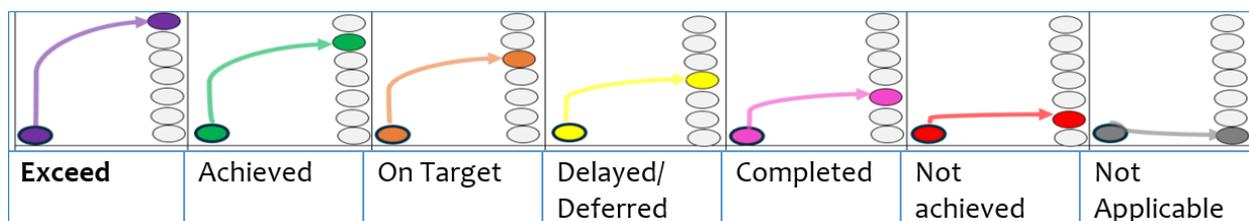

leva ke toloi ‘a e ngaue ki he Mahina ‘o e Ngaue Fakapule’anga mei Sune ki Siulai, ‘aia ko e kamata’anga ia ‘o e ta’u fakapa’anga fo’ou.

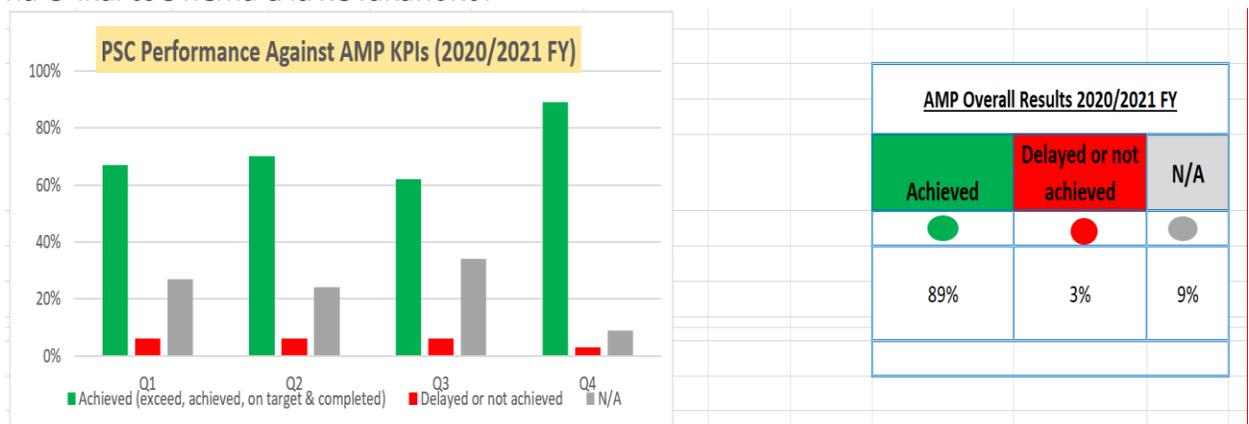
Neongo na’e te’eki ke kakato ‘a e ngaue ki he tu’utu’uni fekau’aki mo e Ngaue Kākā pea mo e Fepakipaki ‘o e fai tu’utu’uni, na’e ‘osi mau pe ha ngaahi tu’utu’uni fakaangaanga ‘i he faka’osinga ‘o Sune 2021 ka óku toe fiemaú pe ke toe talanga’i. ‘Ikai ke ngata ai, na’e ‘i ai mo e ngaahi tu’utu’uni ngaue na’e ‘ikai kau ‘i he ngaahi fokotu’utu’u ‘o hange koe fatu e fakahinohino ki hono ngaue’aki ‘o e Mitia Fakasosiale pea toe kasete’i koe’uhi koe lahi ‘a e ngaahi palopalema tupu mei hono ngaue’aki ‘o e mitia fakasosiale.

4.3 Ngaahi Ola ‘a e ‘Ofisi fakatatau ki he Palani Fakata’u 2020/2021

Ki he ta’u fakapa’anga 2020/2021, na’e fakataha’i ai ‘a e fatongia fakatekinolosia pea mo e fatongia fakaloto ‘ofisi ki he Polokalama Ngaue pe ‘e taha ‘a ia koe Polokalama 7 ia. Na’e ngaue vāofi ‘a e ngaahi va’a ngaue ‘e 7 ke a’usia ‘a e ngaahi ta’u ngaue lalahi koeni talu mei he 2018 ‘a ia koe kongá ‘o e makamaile ta’u 3 ‘i he Palani Fakalukufua 2018/2019 – 2020/2021:

Koe 89% ‘o e ngaahi me’afua fakakatoa ‘e 191 na’e a’usia kakato, 3% na’e ‘ikai a’usia pea koe 9% na’e ‘ikai toe fiema’u ia ke fakahoko.

FAKATĀTĀ 5: FAKAIKIKI ‘O E OLA FAKANGAUE FAKATA’U ‘A E ‘OFISI

4.3.1 Ngaue’i ‘o e ngaahi tefito’i Polokalama Ngaue ‘a e ‘Ofisi

‘Oku ‘i ai ha Va’a Ngaue ‘e 7 ki hono fakahoko ‘a e ngaahi fatongia lalahi ‘e 7 kuo fokotu’u pea ‘oku fenāpasi pe eni pea mo e ngaahi tefito’i fatongia ‘o e Komisoni.

Polokalama 1: FOUNGA TATAKI, TU'UTU'UNI NGAUE MO E PULE'I FAKAENGAE'ANGA

SNAPSHOT LEADERSHIP DIVISION 2020/2021 Financial Year

SO 1.1

Fair, transparent, responsive and equitable decisions and processes

- ✓ Total of 526 cases was submitted, of which 91% was approved. This is again a reduction from 859 cases in the 2019/20 period. Again, this was due to the freeze in new recruitment and in filling some resultant positions.

SO 1.2

CEO Recruitments & Performance Management

- ✓ Appointments of 3 Chief Executive Officers (CEOs) for;
 - Ministry of Finance (reappointment - Balwyn Faotusia)
 - Ministry of Lands and Natural Resources (reappointment - Ms Rosamond Bing)
 - Ministry of Infrastructure (appointment - Mr. Lopeti Heimuli)
- ✓ The recruitment of the CEO of the Ministry of Agriculture, Food and Forest continued to be delayed and as this report was drafted, a fresh recruitment is being made.
- ✓ 8 CEO forum conducted
- ✓ 17 CEOs with performance assessment rewards for 2019/20

SO 1.3

Policy development and advice

- ✓ Several Policy instructions were passed and gazetted
 - Covid 19 special instructions no. 7
 - Staff Rotation Policy
 - Staff transfer
 - Short term training policy
 - Social media guideline
 - Direct promotion and new returning scholars
 - Sexual harassment policy
 - Tongan translation of the Public Service Code of Integrity and Conduct gazetted.
- ✓ Finalisation of the Fraud Policy Guideline for the Public Service
- ✓ A number of Cabinet submissions on Policy (3 PMS related, 2 on Classification of Positions (COP), policies cited above, 3 CEO appointments, 7 Gratuities claims) had a 95% approval rate

SO 1.4

Strategic Oversight and resource mobilization

- ✓ 2 Joint Policy Reform Matrix (JPRM) budget support triggers successfully completed
 - Sexual Harrassment Policy for the Public Service (March 2021)
 - Public Service Register and Management Framework (June 2021)
- ✓ Approval of PSC's Annual Report 2019/2020 by Parliament on 2 December 2020
- ✓ Commitments from development partners on policy work of the Commission continued to be made through DFAT, MFAT through support on the Wage Bill Study and a long term TA for the implementation of the Wage Bill Report Implementations; MFAT support on the Fraud Policy Guideline and through the Pacific Fale (Pacific Public Service Commissioners) activities.

SO 1.5

Legal and Investigation work

- ✓ 17 Disciplinary/grievance cases (5 ongoing and include 3 grievances and 3 appeals.
- ✓ 17 Charge Formulation Committee (CFC) meetings were conducted with 2 suspensions, 15 dismissals and 2 still being processed. New breaches include inappropriate use of the Social Media, but highest has been on absence without authority, mostly from the Ministry of Health.
- ✓ Activities supported by Pacific Fale included sharing good practices, a Pacific wide Code of Conduct and Ethics, mentoring and coaching programs for Senior Executives (CEOs and Deputies) including legislative drafting training for Tongan lawyer

Ola Hā Kitu‘a 1 – Founnga Tataki, Tu‘utu‘uni Ngāue mo e Pule‘i Fakaēngāue‘anga

Faitu‘utu‘uni ‘oku hōhoamālie, taēfilifilimānako pea áonga

‘Oku lave ‘a e ola hā kitu‘a ko éní ki he ni‘ihi ‘o e ngaahi ngafa fatongia ‘o e Komisoni ‘a ia ‘oku kau ki ai ‘a e ngaahi faka‘ilonga fekau‘aki mo e ngaahi tu‘utu‘uni fakaēngāue, fale‘i mo e fakalalakaka fekau‘aki mo e tu‘utu‘uni ngāué, fakangāue‘i ‘o ha CEO, leva‘i ‘o e ngaahi lāungá, fakakikihí mo e ngaahi me‘a fakaētauteá, ngaahi fokotu‘ú ngaue, pule‘i ‘o e founnga fakahoko ngāué; fatu lipootí, fengāue‘aki mo e ngaahi kupu fekau‘akí mo e fakamaópoópo e ngaahi ivi ngāué.

Ko e ngaahi ola hā kituá eni mei he Ta‘u Fakapa‘anga 2020/2021:

- ‘Oku lahi ‘a e ngaahi tu‘utu‘uni ngaue kuo lava ‘o tali mo kasete - Ngaahi tu‘utu‘uni ngāue kehe fekau‘aki mo ha ngaahi faka‘atā koe‘uhi ko e COVIC19 no. 7, Fe‘unu‘aki fakangaue, Hiki Fakapotungāue, Tu‘utu‘uni ki he Ako Fakataimi, Hiki hake ki ha lakanga mā‘olunga ange mo e kau ngāue ma‘u faingamalie sikolasipi, Tu‘utu‘uni fekau‘aki mo e Fakakina Fakalielia ma‘ae Ngāue Fakapule‘anga. Na‘e kasete mo e faka-Tonga ‘o e Tu‘utu‘uni Faka‘ulungaanga ki he kau ngaue fakapule‘anga 2010.
- Na‘e lava hono vakai‘i faka‘auliliki ‘a e Fakamole ki he Vahe ‘a e Pule‘anga pea na‘e poupou‘i ‘a e ngaue koeni he DFAT ‘o kakato ai e lipooti ‘i Me pea mo e fokotu‘u tu‘utu‘uni ngaue ‘oku felave‘i mo e ngaahi poletaki ki he Fakamole ki he Vahe: pule‘i, fokotu‘u e Lesisita Ngaue Fakapule‘anga, aleapau mo e vahe tu‘ataimi.
- Na‘e a‘usia ‘a e taumu‘a ‘e 2 ‘oku ne tokoni fakapatiseti ma‘ae Liliu Fakalukufua Fakatu‘utu‘uni Ngaue (JPRM) - **Tu‘utu‘uni Fekau‘aki mo e Fakakina Fakalielia ma‘ae Ngāue Faka-Pule‘anga** (Ma‘asi 2021); **Lesisita ‘o e Kau Ngaue Fakapule‘anga** mo e Fa‘unga Pule‘i (Sune 2021);
- **Na‘e tali he Falealea ‘i he ‘aho 2 Tisema 2020 ‘a e Lipooti Fakata‘u 2019/2020 a e Komisoni.**

‘Oku tokangaí é he Polokalama 1 ‘a e ngaue tefito ‘e tolu;

- i) Ko e **Va‘a Tokoni ki he Komisoni** ‘oku tokangaekina ‘a e fatongia felave‘i mo e Komisoni pea mo e ngaue felave‘i mo e CEO. ‘Oku toko ua pe ‘a e kau ngaue ‘i he va‘a koeni: ‘Ofisa ‘o e Ngaahi Ngaue CEO pea mo e ‘Ofisa Lesisita Ma‘olunga. Ko e va‘a koeni ‘oku ngaue vaofi mo e Va‘a Tokangaekina ‘o e Kau Ngaue (HRM) ‘i hono teuteu‘i e keisi ke fakahu ki he kau Komisiona.

- ii) Ko e **Va'a Lao, Fale'i mo e Fakatotolo** 'oku taki ai 'a e Talekita Lao (kei 'ata 'a e lakanga ni 'i he ta'u kakato 'e taha), 'Ofisa Lao (kei 'ata 'a e lakanga ni 'i he ta'u kakato 'e taha) mo e 'Ofisa ma'olunga ki he Tuútuúni Ngaue (Policy) (na'e kamata 'i Tisema 2020).
- iii) Ko e **'Ofisi 'a e Pule Ngaue (CEO)** 'oku fuafatongia ai 'a e 'Ofisa Tokoni (na'e 'ata 'a e lakanga ni 'i 'Epeleli 2021) pea mo e CEO.

'I he ngaahi fokotuútuú ngaue 'e NIMA, ko e ngaue eni na'e kakato:

SO 1.1 Faitu'utu'uni 'oku hōhoamālie, taéfilifilimānako pea áonga

- Ko e keisi fakakatoa 'e 526 na'e fakahu ki he Fakataha Komisoni 'o tali e peseti 'e 91% 'o e keisi. 'Oku holo eni mei he keisi 'e 859 'i he ta'u kuo 'osi. Ko e 'uhí ko hono ta'ofi fakataimi 'a e hu fo'ou 'a e kau ngaue ki ha ngaahi lakanga 'ata.

SO 1.2 Fakangaue'i mo e vakai ki he Fakahoko Fatongia e kau CEO (Pule Ngaue)

- Na'e tali he Kapineti 'a e toko 16/18 (89%) 'o e kau CEO na'a nau a'usia kakato e taumu'a ngaue pea mahulu atu 'i he 'enau fakahoko fatongia ki he FY2019/2020. Ko e kau CEO eni mei he Kulupu 1 pe.
- Na'e fakanofa 'a e Pule Ngaue (CEO) 'e 3 ki he Potungaue Falepa'anga (hoko atu - Balwyn Faótusia), Potungaue Savea mo e Ngaahi Koloa Fakanatula (hoko atu - Rosamond Bing), mo e Potungaue ki he Ngaahi Ngaue Lalahi (Lopeti Heimuli). Na'e toloi e ngaue ki hono fakangaue'i 'o e CEO ki he Potungaue Ngoue, Me'atokoni mo e Vaotātā pea óku to e tuúaki e lakanga.
- Na'e fakahoko 'a e Fakataha Fakapule Ngaue 'e valu 'i he ta'u ni, 'o fakafehoanaki eni mo e fakataha 'e 4 na'e palani'i, pea 'oku lahi ange e fakataha ni 'i he fakataha 'e ono 'o e ta'u kuo 'osi. Na'e lava mo e fakataha 'a Kau Minisitá mo e kau Pule Ngaue 'i Vava'u 'o lava mo 'enau fealelea'aki ki he ngaahi ngaue fakapatiseti mo e ngaue ke fakamuómuá 'i he ta'u fakapa'anga fo'ou.

SO 1.3 Fa'u 'o e ngaahi Tu'utu'uni Ngaue mo e Fale'i

- Na'e lava á hono fa'u 'a e ngaahi tu'utu'uni mo fakahoko 'a e ngaahi pepa tu'utu'uni ngaue ki he 'Eiki Palemia mo e Kapineti. Ko e peseti 'e 95% kuo tali ma'ae ngaahi pepa Kapineti fekau'aki mo e ngaahi Tu'utu'uni Ngaue (Pepa Kapineti 'e 12 felave'i mo e PMS, Register, Fakakina fakalielia, COVID19, CHARS Dashboard), pepa Kapineti 'e 2 fekau'aki mo e Fokotu'utu'u ki he Ngaahi Lakanga 'i he Ngaue Fakapule'anga, 3 Fakanofa CEO, 7 Monū'ia Penisoni).
- Na'e a'usia 'a e taumu'a 'e 2 'oku ne ómai e tokoni fakapatiseti ó fakafou mai í he tali é he Kapineti á e Tu'utu'uni Ngaue (JPRM) - Tu'utu'uni fekau'aki mo e Fakakina Fakalielia ma'ae Ngāue Faka-Pule'anga (Ma'asi 2021); Lesisita 'o e Kau Ngaue Fakapule'anga mo e Fa'unga Pule'i (Sune 2021).
- 'Oku lahi 'a e ngaahi tu'utu'uni ngaue kuo lava 'o tali mo kasete - Ngaahi tu'utu'uni ngāue kehe fekau'aki mo ha ngaahi faka'atā koe'uhi ko e Covid 19 no. 7, Fe'unu'aki Fakangaue, Hiki Fakapotungāue, Tu'utu'uni ki he Ako Fakataimi, Hiki hake ki ha lakanga mā'olunga ange mo e kau ngāue ma'u faingamalie sikolasipi, Tu'utu'uni fekau'aki mo e Fakakina Fakalielia ma'ae Ngāue Faka-Pule'anga. Na'e kasete mo e lea faka-Tonga 'a e Tu'utu'uni Faka'ulungaanga Ki he Kau Ngaue Fakapule'anga 2010.
- Na'e lava hono vakai'i faka'auliliki 'a e fakamole ki he Vahenga 'a e Pule'anga pea na'e poupu'i 'a e ngaue koeni é he DFAT 'o kakato ai e lipooti 'i Me pea mo e fokotu'u tu'utu'uni ngaue 'oku felave'i mo e ngaahi poletaki ki he fakamole ki he Vahe: á ia óku kau ai á e : pule'i mo ngaue'á e tu'utu'uni ngaue; íkai kakato e lesisita fakamaópoópo e Ngaue Fakapule'anga, ngaahi aleapau mo e vahe tu'ataimi.

- Ko e Tu'utu'uni Ngaue ki he Ngaue Kākaa Ma'ae Ngaue Fakapule'anga 'oku lolotonga fakaosiósi 'a e ngaue kiai pea ko e MFAT 'oku nau tokoni fakapa'anga ki hono fa'u 'a e Tu'utu'uni ko eni pea pehe foki ki he *Public Service Fale*.
- 'Oku fokotu'u 'a e palani ngaue ki hono vakai'i 'a e tu'utu'uni ngaue ki he vahe tu'ataimi mo e ngaue taimi kehekehe pea na'e kamata 'a e ngaue koéni 'i he 'osinga 'o Sune 2021 mo kakato hono vakai'i 'a e totongi makehe ki he kau ngaue Mataotao Fakaesino pea na'e poupou'i eni é he DFAT í he ámanaki é íkai to e hoko atu á enau tokoni fakapa'anga ki he ongo lakanga Mataotao Fakaesino óku ngaue 'i he Falemahaki Vaiola.
- 'Oku fokotu'u mo e palani ngaue ke vakai'i 'a e monu'ia PMS ke liliu 'o fakahoko ko ha monu ke totongi pa'anga (bonus) ka e kamata 'aki e kau Pule Ngaue pea 'e talanga'i eni 'i he 'uluaki kuata 'o e ta'u fakapa'anga fo'ou.

SO1.4 Vakai Fakapotopoto mo Fe'unu'aki 'o e Kau Ngaue

- 'Oku kei fengau'e'aki 'a e ngaahi kupu fakalalakaka ki hono poupou'i hono fokotu'u 'a e Tu'utu'uni Fekau'aki mo e Fakakina Fakalielia ma'ae Ngāue Faka-Pule'anga pea 'oku poupou'i eni é he ADB; 'oku poupou 'a e Australian Volunteers Internatiolnal (AVI) 'aki 'enau fakapa'anga 'a e kau mataotao 'i he ME mo e 'analaiso 'o e ngaahi fakamatala pea na'e kakato 'a e ngaue ki hono siofi 'a e fokotu'u fakangaue 'o e PSC. Koe tokoni 'eni óku ne ki hono fakakakato 'a e to nounou fakataukei 'i he tafa'aki ánalaiso (Data analytics).
- Ko e polokalama Ngaue Public Service FALE 'oku fakapa'anga mei he MFAT ma'ae ngaahi Komisoni Ngaue Fakapule'anga 'o e ngaahi Fonua Pasifiki pea 'oku memipa poate ai 'a e CEO PSC. 'Oku 'i he malumalu 'o e Komisoni Ngaue Fakapule'anga 'o Nu'usila (Te Kanawa Mataaho) 'a e ngaue ko 'eni pea 'oku ngaue tonu ki ai 'a e Sea ko e Pule ó e potungau koéni, Peter Hughes. Kuo 'osi fakakakato 'i he ngaahi fonua Pasifiki 'a e Tu'utu'uni Ngaue Faka'ulungaanga (kakato) 'o malava ke ngaue'aki he ngaahi Fonua Pasifiki 'oku te'eki ke fokotu'u ha nau tu'utu'uni ngaue pehe, 'o kau kiai 'a e ngaue ki hono Fakalalakaka'i 'o e Taki lelei (hokohoko atu pe) ma'ae 'ofisa ngaue ma'olunga, Va'a tokangaekina e kau ngaue mo e ngaahi fakafe'atungia fekau'aki mo hono fakangaue'i 'a e kau ngaue 'o makatu'unga 'i he'enau poto'i ngaue, ke fakahoko fatongia í he founa óku íkai fakapolitikale, pea mo e founa ke ngaue lelei mo e kau Minisita.
- Na'e fakahoko ha fakataha Zoom mo e kau Komisoni mei he ngaahi Fonua Pasifiki ó nau vahevahe 'a 'enau taukei 'i he liliu koia 'a e founa vahenga 'i he ngaahi ta'u 'e nima kuo 'osi. Ko e ngaahi ngaue na'e poupou'i he *Fale* na'e kau kiai 'a e fevahevahe'aki 'o e ngaahi founa ngaue tu'ukimu'a 'o e ngaue'anga, ko hono fokotu'u ha Tu'utu'uni Faka'ulungaanga ma'ae ngaahi Fonua Pasifiki, fokotu'u ha ngaahi polokalama tokoni mo fale'i ma'ae ngaahi 'ofisa ma'olunga (kau CEO mo e kau Taki Ngaue) 'o kau ki he ngaue ni 'a e ako fekau'aki mo hono fokotu'u ha ngaahi lao fo'ou 'o kau ki he ako ni 'a e loea 'e 43.

- Ko e ngaue ki hono fakalelei'i 'a e 'Ofisi PSC na'e palani ke 'osi 'i Tisema 2020 ka na'e ikai lava pea hiki 'a e 'Ofisi PSC ki he Pacific Timber and Hardware ka e fakakakato e ngaue ki he 'ofisi 'i he uike 'e ua faka'osi 'o Sune.

SO 1.5 Ngaue Fakalao mo e fakatotolo

- Ko e 'uhi ko e 'ikai ke 'iai ha talekita mo e 'ofisa lao 'i he va'a koeni na'e hoko ia ke ne fakafe'atungia 'a e ngaue 'a e va'a ni 'o tautautefito ki he hikito 'a e ngaue ki he ngaahi lotomamahi, vatamaki mo e ngaahi keisi maumau tu'utu'uni. Na'e tokoni 'aupito 'a e 'Ofisi 'Ateni Seniale ki he ngaahi ngaue fakalao pea pehe foki ki hono fuesia 'a e ngaue koeni 'e he CEO PSC ka e lava ke fakahoko lelei 'a e ngaahi founga lao mo tauhi taimi ki he ngaahi tu'utu'uni pea mo fakahoko mo e ngaue fekau'aki mo e Fakamaau'anga Fakapotungae.
- Ko e Tohi Fakaha Tangi 'e tolu na'e fakahoko mai ki he 'Ofisi PSC 'o fekau'aki eni mo e Tu'utu'uni 'a e PSC ki he kau 'Ofisa Ngaue Ma'olunga (CEO Malolo 'a e Potungae 'o e Ngaahi Ngaue Lalahi, Ringo Fa'oliu, Taki Ngaue Malolo 'a e Potungae 'o e Ngaahi Ngaue Lalahi, Kisione Taufu, Taki Ngaue 'a e Potungae Savea mo e ngaahi Koloa Fakanatula). Ko e Ngaahi tangi ki he Fakamaau'anga Fakapotungae 'e nima na'e hokohoko atu e ngaue kiai (Sekelitali malolo 'a e Ngaahi Ngaue ki Muli, Mahe U Tupouniua, Lusua Hui pea mo e ni'ihi kehe pe). 'I he 'aho 30 'Epeleli na'e tali he Kapineti 'i he CD 341 ke fokotu'u 'a e memipa fo'ou 'a e Fakamaau'anga Fakapotungae 'o kau ki ai 'a Siosifa Tuútafaiva (Sea), Áloma Johansson (memipa), pea mo Dr Áisake Eke (memipa). Na'a nau fetongi 'a 'Aisea Taumo epeau (Sea), Timote Katoanga (memipa), Lepolo Taunisila (memipa).

Public Service Commission - Tonga

Published by Da Fakava · January 12 ·

Our policy tip for the week:

Public Service Act 2016

Interpretation

“Non-political” or “Apolitical” means employees performing their duties in an impartial, ethical and professional manner without involving in any political activities including not associating with any association that has a political mandate which is or may be contrary to Government policy.

4C Principles of the Public Service

The Public Service shall apply the following principles —

- (a) The Public Service is apolitical, performing its functions in an impartial, professional and competent manner;
- (m) Perform duties at all times in a manner that meets and promotes effectiveness, efficiency and transparency in a non-political and impartial manner.

Code of Ethics and Conduct for the Public Service 2010

4. Obligations to Government

All employees shall —

- (f) refrain from making any public statement or from engaging in political activity contrary to the (Amendment) Act 2010 without the prior approval of the Chief Executive Officer;

In light of the upcoming 2021 elections, as public servants we are bound by law to conduct ourselves in a non-political manner at all times.

FAQ:

As a public servant,

- 1) Can I participate in political meetings/protests? NO
- 2) Can I post political statements on my personal social media accounts? NO
- 3) Can I contribute to funding or erect signs of political nature? NO

5,698

People Reached

667

Engagements

—

Distribution Score

Boost Post

Sub-Program 2: Workforce Development

Workforce Data

Completion of the Annual Workforce Analysis Report for the period of 01 July 2020 to 30 June, 2021 and submitted to CEO PSC.

Training Needs

Completion of Revised Training Needs Analysis Report and provided data on Scholarship Needs met up to 2021 and areas for improvement moving forward

Career Progression

2 Legislative Drafting Sessions for 40 participants from across the Public Service's Policy & Legal Teams hosted by the NZ Pacific FALE and NZ Parliamentary Counsel Office.

Generic Training

Provision of Induction training for new appointees and Records Management Training for the Records personnel of the Ministry of Health

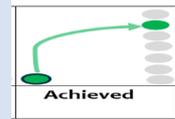
Workforce Snapshot

Disseminated Workforce Snapshot data up to December 2020 to LM CEOs and received acknowledgement for data shared

Polokalama 2 – Fakalakalaka Fakakaungae

To e ma'ungofua ange 'a e ngaahi fakamatala mo e faingamalie fakakaungae.

Na'e fokotu'utu'u 'e he Va'a Ngaue ni 'a e fuofua polokalama ako fekau'aki mo e ngaahi Fakahinohino ki he Fa'u Lao (Legislative Drafting Instructions) ki he Ngaue Fakapule'anga. Na'e malava 'a e ako ni 'o makatu'unga 'i he fengae'aki vaofi mo e Parliamentary Counsel Office pehe foki ki he State Service Commission 'o Nu'usila. 'Ikai ngata pe ai ka na'e lava lelei foki mo e ngaahi polokalama ako kehe 'o hange koe ako fakakomipiuta (Excel) ke tokoni ki he ngaue 'analaiso (Introduction to Data Analysis), tokangekina 'o e lekooti (Records Management), Talitali kakai lelei (Customer Care) pea mo e ako fakataukei 'o e kau ngaue fo'ou ki he lao mo e tu'utu'uni ngaue (Induction).

1. Na'e 'iai 'a e fengāue'aki vaofi mo e Potungāue Sitetisitika 'o malava ai hono fakahoko 'a e polokalama ako fakakomipiuta (Excel) ke tokoni ki he ngaahi ngaue 'analaiso pea na'e fakaafe'i kotoa 'a e ngaahi potungae 'a e Pule'anga. 'Oku makatu'unga 'a e lava lelei 'o e ako ni koe loto lelei 'a e Pule 'o e Potungae Sitetisitika ke tataki he'ene kau ngaue mataotao 'a e polokalama ako ni.
2. Ko e 'Ofisa ma'olunga mei he Potungae Sitetisitika ko Maletino Hola na'a ne tataki 'a e poloklama ako ni. Na'e fakahoko 'a e polokalama ako' ni 'i ha 'aho 'e tolu (3) mei he 'aho 8 - 10 'o Sepitema 2020, 'o kau ki ai 'a e kau ngaue fakakatoa 'e tolungofulu ma ono (36).
3. Na'e fakahoko 'i he 'aho 29 'o Sepitema 2020, 'a e polokalama ako ki he Talitali Kakai Lelei (Customer Care), 'a ia na'e tataki ia 'e Linda Maue mei he Senitā Fale'i ki he Ngaahi Pisinisi (TBEC). Na'e fakahoko 'a e ako' ni 'i he fale Fe'ao Mo e Ngalu' 'o kau ki ai 'a e toko uofulu ma nima (25) mei he ngaahi Potungāue lalahi 'e nima (5). Na'e kau kiai 'a e Potungāue Mo'ui, Potungae ngaahi Ngāue Lalahi, Potungae Lao, Potungāue ki he Fonua mo e Ngaahi Koloa Fakaenatula pea mo e Potungāue Tānaki Pa'anga mo e Kasitomu.
4. 'I he 'aho 29 'o 'Okatopa 2020, na'e fakahoko ai he Tokoni Pule (Moleni Ika) 'a e polokalama ako ki hono Ngāue'aki Lelei 'o e Taimi (Time Management) ma'a e kau ngāue 'i he 'Ofisi 'o e 'Ateni Seniale.
5. Na'e fakahoko 'e he kau ngāue mei he 'Ofisi Komisoni Ngāue Fakapule'anga' 'a e polokalama ako kihe Tauhi Lekooti' 'i he 'aho 5 'o Nōvema 2020 pea vahevahe ki he kulupu 'e ua (2), koe taha 'i he houa pongipongi pea mo e houa efiafi. Na'e kau ki he ako' ni 'a e toko nimangofulu ma hiva (59) fakakātoa mei he ngaahi Potungāue 'e hiva (9).

6. 'I he 'aho 11 & 24 'o Sepitema 2020, na'e fakahoko ai 'e Katrina Ma'u Fatiaki 'a e polokalama ako ki he founnga Taki Lelei (*Leadership Training*) pea kau kiai 'a e kau 'ofisa 'o e 'Ofisi Komisoni Ngāue Fakapule'anga'.
7. Na'e fakahoko mei he tafa'aki Tokangaekina 'o e Mo'ui Lelei 'a e Potungāue Mo'ui' ha polokalama ako ki he Mo'ui Lelei 'a ia na'e kau ki ai 'a e toko uofulu ma tolu (23) mei he 'Ofisi Komisoni Ngāue Fakapule'anga' 'i he 'aho 22 'o Sepitema 2020.
8. Na'e lava'i lelei 'e he ongo 'ofisa ngāue 'e toko ua (2) mei 'Ofisi Komisoni Ngāue Fakapule'anga' ha polokalama ako ko e tokoni mei he Pule'anga Singapoa. Ko Moleni lka na'e kau atu ki he ako "*Strategic Leadership and Public Governance*" 'i he 'aho 2 'o 'Okatopa 2020 pea ko Charles Lavemaau leva na'e kau atu ki he ako "*Economic Development Strategies: Preparing the Public Sector for the Future Economy*" mei he 'aho 30 'o Nōvema ki he 'aho 4 'o Tisema 2020.
9. Na'e kau atu 'a e kau 'ofisa 'e toko ono (6) mei he 'Ofisi Komisoni Ngāue Fakapule'anga' ki he polokalama ako "*Successful Mentoring for Growth*" 'a ia na'e fakahoko mei he 'aho 2 – 26 'o Nōvema 2020. Na'e foaki aipe 'e he 'Ofisa Pule Ngāue – Dr. Lia Maka, 'a e tohi fakamo'oni kiate kinautolu kotoa na'a nau ma'u ako ki he polokalama' ni. Na'e fokotu'utu'u 'a e polokalama ako' ni 'e he *Pacific Connect & Insight Collective Group* mei 'Aositelelia 'o ngāue'aki pe 'a e polokalama Zoom ke fakahoko pe mei muli 'a e ako ni pea 'inasi ai 'a e kau ngaue mei Tonga ni pe.
10. Na'e kau atu 'a Mele Paea Lātu ki he polokalama ako koe tokoni mei he Pule'anga Singapoa 'o fekau'aki mo e "*Public Service 4.0: Smart Nation Citizen Services*" mei he 'aho 8 - 12 'o Ma'asi 2021.
11. Na'e fakahoko foki mo e polokalama fakataukei ki he Ngaue 'i he Pule'anga (Career Counseling) ma'ae ni'ihi 'o e kau ako kuo kakato 'enau feinga ako ma'olunga ange (tertiary education) pea na'e ma'u faingamalie ai 'a Meleseini Victoria Moala 'i he 'aho 23 'o Siulai 2020 pea mo Mele Vite 'i he 'aho 30 'o Ma'asi 2021. Ko Mele Vite 'oku' ne lolotonga ako ta'u 'e ua (2) 'i he 'Univesiti 'o e Pasifiki Tonga ki hono mata'itohi 'i he Saienisi (*Bachelor of Science majoring in Chemistry and Biology*).
12. 'I he 'aho 25-27 'o Sanuali 2021 na'e lava lelei 'a e ngaahi polokalama talatalanoa mo e kau faiako 'o e Potungāue Ako 'o fekau'aki mo hono fakama'ala'ala 'a e ngaahi tu'utu'uni ngaue fakamuimui taha kuo tuku atu mei he 'Ofisi Komisoni Ngaue Fakapule'anga. Na'e vahevahe 'a e kau faiako ki he kulupu kehekehe 'e 5 pea fe'unga hono tokolahi fakakatoa mo e kau faiako 'e fā ngeau valu ngofulu ma fā (484);
 - a. Kau faiako Lautohi Pule'anga, Vāhenga Hihifo
 - b. Kau faiako Lautohi Pule'anga, Vāhenga Hahake
 - c. Kau faiako Lautohi Pule'anga, Vahekolo
 - d. Kau faiako, Kolisi Tonga
 - e. Kau faiako, 'Apiako Ma'olunga 'o Tonga

13. Koe fakaikiiki eni ‘o e ngaahi polokalama ako angamaheni (*Generic Trainings*) na’e fakahoko ‘e he ‘Ofisi Komisoni Ngāue Fakapule’anga’;
- a) Fakataukei ki he ngaahi tu’utu’uni fekau’aki mo hono ngāue’aki ‘o e Mītia Fakasosiale’ ‘o kau kiai ‘a e kau ngaue mei he ‘Ofisi ‘o e ‘Ateni Seniale’ ‘i he ‘aho 14 ‘o Mē 2021, ‘a ia na’e kau ki ai ‘a e kau ngāue ‘e toko uofulu ma hiva (29).
 - e) Polokalama ako fekau’aki mo e Tauhi Lekooti ‘o kau kiai ‘a e kau ngaue mei he Potungāue Mo’ui’ ‘i he ‘aho 26 ‘o Mē 2021, ‘a ia na’e kau ki ai ‘a e kau ngāue ‘e hongofulu ma valu (18)
14. Na’e lava lelei mo e polokalama ako ki hono Fakahinohino ‘o e Fa’u Lao (*Legislative Drafting Instructions*) pea vahevahe ki he Kulupu lalahi ‘e 2. Na’e tataki ‘e he *State Services Commission* pea mo e *Parliamentary Counsel Office* ‘o Nu’usila ‘a e polokalama ako ni. Na’e kau ki he ako ni ‘a e toko fāngofulu ma taha (41) fakakātoa, ‘a ia koe kulupu ‘uluaki’ na’e kau ki ai ‘a e toko uofulu ma tolu (23) ‘i he ‘aho 31 ‘o Mē 2021, pea toko hongofulu ma valu (18) Kulupu 2 pea fakahoko ia ‘i he ‘aho 2 ‘o Sune 2021.
15. Na’e fakahoko foki mo e polokalama fakataukei ‘o e kau ngāue hū fo’ou ki he Ngaue Pule’anga’ (Induction) pea na’e ma’u faingamalie ai ha kau ngaue ‘e toko teau ma hiva (109). Na’e fakakakato ‘a e polokalama ko’eni ‘i ha ngaahi ako kehekehe ‘e ono (6) ‘a ia ko e polokalama ako ‘e tolu (3) ai na’e fakahoko ‘i Tongatapu, pea tolu (3) na’e fakahoko ia ki he ngaahi ‘Otu Motu ki Vava’u, Ha’apai pea mo ‘Eua. ‘Oku kei hokohoko atu aipe ‘a e fengāue’aki lelei mo e Poate Sino’i Pa’anga Malōlō, Potungāue Pa’anga’ mo e Potungāue Tānaki Pa’anga mo e Kasitomu’ ki hono fakahoko ‘o e ngaahi polokalama ako’ ni.

‘E toki hoko atu ‘a e polokalama ako fakataukei ki he faha’i ta’u 2021/2022 ‘o e kau ngāue hū fo’ou ki he Pule’anga’ kau ki ai ‘a e Potungāue Mo’ui’ pehē ki he Potungāue Ako mo Ako Ngāue’, mo kinautolu na’e te’eki ai ke kau ki he polokalama’ ni mei he ngaahi Potungāue kehe.

‘Aho	Tokolahi ‘o e kau ako	Feitu’u
3 Sepitema 2020	36	Queen Salote School of Nursing, Vaiola Hospital
12 Nōvema 2020	10	PSC Office Training Room, PTH Building
19 Fepueli 2021	24	Governor’s Office, Vava’u
25 Fepueli 2021	10	Governor’s Office, Ha’apai
3 Ma’asi 2021	13	Malau Hall, ‘Eua
20 Mē 2021	16	LDS Church Hall, Vaha’akolo Road

Ko e taha ‘o e ngaahi pole na’e fe’ao mai mo e Va’a Ngāue ko ‘eni’, ko e fakangatangata ‘o e ivi fakapa’anga ke fakahoko ‘aki ‘a e ngaahi polokalama ako’, ke to e fakalalakaka ai ‘a e ngāue’ ‘o hangē ko e ako ki he founga taki lelei pea mo e Talitali Kakai lelei. ‘Oku kau foki ki heni mo hono to e feinga ke fakahoko ‘a e ngaahi polokalama ngaue ke tokoni ki

he Kōmiti Sekitōa Ngaue (Sector Career Committee) ma'a e ngaahi Potungāue ngaahi Ngāue Lalahi'.

Koe to enga 'o e ngaue 'a e va'a ni 'oku toki fakakakato atu ia 'i he konga fakamuimitaha 'o e lipooti ko'eni.

FAKATĀTĀ – NGAHI AKO INDUCTION Ó E KAUNGĀUE FOÓU KI HE PULEÁNGA

Sub-Program 3: Performance Development

4

CHARS DASHBOARD

CD No. 714 of 03 July 2020 approved the Dashboard Initiative which was rolled out to the entire Public Service. To date, seventeen (17) Ministries have already begun their Dashboard implementation.

1

PILOT DELEGATION

Improving transparency and accountability by allowing select Ministries to quality check and manage their PMS implementation

3

PMS REWARDS

The PMS rewards for the Public Service for 2019/20 FY was approved by the Cabinet through two (2) reports submitted by the Oversight Moderation Committee in December 2020 and May 2021.

2

COACHING AND MENTORING

Successful implementation of Coaching and Mentoring opportunities leading to improved PMS Results across the Public Service

Polokalama 3 – Leva'i 'o e Fakahoko Fatongia

Fokotu'u ha ngaahi polokalama ki hono langa'i hake, leva'i pea mo fakalalakaka 'o e Fakahoko Fatongia 'a e Ngaue Fakapule'anga

'Oku 'i ai 'a e kau ngaue 'e toko 5 ki hono tokangaekina 'a e polokalama ngaue ni. 'I he ta'u kuo'osi kakato, koe toko 4 pe na'e ngaue koe'uhi koe taha ia na'e lolotonga 'i muli ia 'i ha Sikolasipi ako pea na'e toki foki mai ki Tonga ni 'i he kakato 'ene feinga ako ki hono faka'ilonga Masters mei Pilitania 'i Me 2021.

Koe polokalama ngaue fika 3 'oku 'i ai hono ngaahi tefito'i fatongia lalahi 'e 4 (vakai hifo) mo hono ngaahi me'afua 'aia 'oku kau kiai 'a e Fakahoko fatongia 'a e ngaahi Potungaue, to e lahi ange hono pule'i fakalotofale pe he ngaahi Potungaue 'enau PMS, fakaivia 'a e ngaahi ngaue ki hono fakapapau'i mo siofi fakalukufua 'a e ngaahi ngaue faka-PMS pea pehe foki ki he ngaahi polokalama ki hono faka'ai'ai 'a e ngaue fisifisimu'a (service excellence) 'i he ngaue fakapule'anga.

1. 'Akoi mo e Fakahinohino'i Fakangaue
2. Muimui'i mo Vakai'i 'a e PMS Fakapotungaue
3. Sivi'i mo Fakapapau'i 'a e Fakahoko Fatongia
4. Ngaahi polokalama fakalalakaka fakangaue

Na'e lava kakato 'a e ngaue 'a e va'a ni ki hono siofi fakalukufua mo fakapapau'i 'a e ola 'o e fakahoko fatongia 'a e pule'anga ki he ta'u fakapa'anga 2019/2020 pea kau kiai mo e ta'u fakapa'anga 2020/21. Mei he tokolahi fakakatoa 'o e Ngaue Fakapule'anga koe 5,596 koe 81% (4,538) na'e sivi'i 'enau fakahoko fatongia ki he 2019/2020.

Koe ola fakalukufua mei he Kulupu 1 mo e 2 na'e fakafiemalie 'aupito - 96% 'a ia 'oku fe'unga mo ha toko 4,377 na'e fakapapau'i 'oku nau ngaue'i kakato honau fatongia (33%), to e mahulu atu (57%) pea tu'ukimu'a 'enau fakahoko fatongia (6%). Koe toko 13 leva na'e mahino mai 'a e fiema'u ke to e fakalelei 'a e fakahoko fatongia pea 4% leva na'e 'ikai ke kakato 'enau fakafonu foomu. Na'e tali 'e he Kapineti 'a e ola 'o e kau Pule Ngaue 'e 17 ki he ta'u fakapa'anga 2019/2020 pea na'e 86% aia 'a e ni'ihini na'e mahulu atu 'enau ngaue (16 mei he 18). 'Oku kau ki he lipooti ko'eni 'a e ola 'o e kau ngaue mei he Kulupu 2 ('Ofisi 'Atita, Kau Tau 'Ene 'Afio, Polisi, Tamate Afi pea mo e Pilisone). Koe ni'ihini si'i pea 'oku 'ikai kau mai 'o hange koe Sekelitali ki Muli, Sekelitali 'o 'Ene 'Afio ('i he malumalu 'o e Kulupu 2) pea mo e kotoa 'o e kau Pule Ngaue 'i he Kulupu 2. Na'e 'ilonga 'a e fakalalakaka 'i he ni'ihini na'e tu'ukimu'a 'enau ngaue, 'a kinautolu mo e maaka 5 'aia na'e 6% (hiki hake mei he 3% 'i he 2018/19) pea mo e ngaue mahulu atu mo e 57% (hiki hake mei he 34% 'i he 2018/19). 'Aia koe ta'u 'e 3 kuohili, koe ni'ihini na'e mahulu atu (4) pe tu'ukimu'a 'enau fakahoko fatongia (5) na'e fe'unga fakakatoa mo e 63%, koe hiki fakalaka 'eni 'aki ha 59% mei he ta'u kuo'osi.

Kuo 'osi hoko pe 'a e ngaue ia ki hono tokangaekina 'a e fakahoko fatongia ko e kongā pe ia 'o e ngaue angamaheni 'a e ngaahi potungaue pea koe feinga koia ke fehokotaki mo e fakahoko fatongia 'a e Potungaue 'oku te'eki ke kakato.

Ngaahi Ola lalahi mei he ta'u fakapa'anga 2020/21

1. Fakaangaanga hono tukuange atu ki he ngaahi Ptoungaue 'e 11 (HMAF, MoRC, MPE, 'Ofisi Palasi, Fale Pa'anga, PMO, Tāmatei Afi, MTED, PSC mo e Takimamata) ki hono fakapapau'i 'enau PMS; pea Potungaue leva 'e 9 (Palasi, Toutai, MoRC, MPE, MIA, MTED, PMO, Fale Pa'anga, PSC) ke nau sivi pe 'a e maau koia 'enau foomu 'i he kamata'anga 'o e ta'u fakapa'anga; koe'uhi ke to e lelei ange 'a e 'ata ki tu'a pea mo pule'i pe 'e he ngaahi potungaue 'a e ngaue ki he PMS;
2. Na'e tali 'a e polokalama fakakomipiuta 'a e ola fakangaue (Dashboard) ke fokotu'u 'i he Ngaue Fakapule'anga kotoa makatu'unga 'i he Tu'utu'uni Kapineti fika 714 'o e 'aho 03 'o Siulai 2020. 'I he'ene a'u mai ki he 'aho ni, ko e potungaue 'e 17 kuo 'osi kamata 'enau ngaue'aki 'a e polokalama fakakomipiuta;
3. Koe fakapale ki he Ngaue Fakapule'anga ki he 2019/20 FY na'e tali 'e he Kapineti 'a e lipooti 'e 2 na'e fakahu au mei he Komiti Sio Fakalukufua (OMC) 'i Tisema pea mo Mē 2021;
4. Mei he tokolahi fakakatoa 'o e Ngaue Fakapule'anga koe toko 5,596, koe 81% (4,538) na'e sivi'i 'enau fakahoko fatongia 'i he 2019/2020;
5. Na'e lelei 'aupito 'a e ola 'o e fakahoko fatongia fakalukufua mo e 96% 'a ia koe toko 4,377 pea koe ni'ihi na'e fakapapau'i 'oku nau ngaue'i kakato honau fatongia (33%), to e mahulu atu (57%) pea tu'ukimu'a 'enau fakahoko fatongia (6%). Koe toko 13 leva na'e mahino mai 'a e fiema'u ke to e fakalelei 'a e fakahoko fatongia pea toko 148 (4%) leva na'e 'ikai ke kakato 'enau fakafonu foomu.
6. Na'e tali 'e he Kapineti 'a e ola 'o e kau Pule Ngaue 'e 17 'i he 2019/2020 pea na'e 89% (16 mei he 18) 'a e ni'ihi koia na'e mahulu atu 'enau fakahoko fatongia. 'Oku kau 'i he lipooti ko'eni 'a e ola 'o e kau ngaue mei he Kulupu 2 ('Ofisi 'Atita, HMAF, Polisi, Tāmatei Afi oe Pilisone). 'Oku 'ikai kau heni 'a e Sekelitali ki Muli, Sekelitali 'Ene 'Afio ('i he malumalu 'o e Kulupu 2) pea mo e teonga 'o e kau Pule Ngaue mei he Kulupu 2.
7. Na'e 'ilonga 'a e fakalakalaka 'i he ni'ihi na'e tu'ukimu'a 'enau ngaue, 'a kinautolu mo e maaka 5 'a ia na'e 6% (hiki hake mei he 3% 'i he 2018/19) pea mo e ngaue mahulu atu mo e 57% (hiki hake mei he 34% 'i he 2018/19). 'A ia ko e ta'u 'e 3 kuohili, koe ni'ihi na'e mahulu atu (4) pe tu'ukimu'a 'enau fakahoko fatongia (5) na'e fe'unga fakakatoa mo e 63%, ko e hiki fakalaka 'eni 'aki ha 59% mei he ta'u kuo'osi.

Tēpile 1: Fakamole ki he Ola 'o e Fakahoko Fatongia 'a e Pule'anga 'i he ta'u 'e 4 kuohili

Fakamaaka	S'i'i hifo he 3	3	4	5	Fakamole (\$ Pa'anga)
2019/2020	0.3%	33%	57%	6%	\$2,134,551.93
2018/2019	2%	61%	34%	3%	\$1,768,147.14

Lipooti Fakataú 2020-2021 – Ófisi ó e Komisoni Ngāue Fakapuleánga

2017/2018	5.4%	83.1%	11%	0.5%	\$1,171,725.74
2016/2017	7%	75%	18%	0.2%	\$755,444.82

8. Felāve'i mo e fiema'u koia ke fakalelei 'a e fakahoko fatongia, na'e holo hifo 'a e tokolahi 'o si'i hifo 'i he 1% ki he 2019/2020 mei he 2% 'i he 2018/2019, 5% 'i he 2017/2018 pea mo e 7% 'i he 2016/2017.
9. Koe fakamole 'a e Pule'anga ki he fakapale PMS na'e leva'i lelei 'o 'ikai mahulu atu 'i he pa'anga \$2 miliona.
10. Na'e tomui 'a e ngaue ki hono fakapapau'i 'a e ngaahi ola 'o e 2019/2020 koe'uhi koe kau memipa 'o e Komiti Sio Fakalukufua (tokolahi koe kau Pule Ngaue) na'a nau mo'ua 'i he folau atu ki motu. Neongo ia, na'e lava pe ke tuku atu 'a e ngaahi fakapale 'i Sanuali tukukehe pe 'a e kau Pule Ngaue 'aia na'e toki maau 'enau ola ki he faka'osinga 'o e ta'u fakapa'anga.

Polokalama 3.1 Ako mo e Fakahinohino Fakangaue

Na'e hokohoko lelei pe 'a e ngaahi polokalama Ako mo e Fakahinohino ki he kau 'ofisa PMS, kau taki Ngaue mo e kau ngaue 'a e ngaahi Potungauae. Koe ola lelei 'o e polokalama ni na'e kaungatonu ia ki he fakalalakala kimu'a 'a e ngaahi ngaue PMS kae pehe foki ki he tonu koia 'a e ngaue 'a e ngaahi potungauae.

Polokalama ki he Fakalalakala 'o e PMS

- Hokohoko atu 'a e tokoni (Ngaahi Ako mo e Fakataha) ki he ngaahi Potungauae kae tautautefito ki he Taki 'o e Ngaahi Va'a mo e kau Taki Ngaue 'o felāve'i mo hono veteki 'a e ngaahi ngaue pea mo hono mape'i 'o e ngaue faka'aho mo hono mahu'inga;
- Koe polokalama Ako mo e Fakahinohino na'e kau ai 'a e tafa'aki ki he ngaahi founa hono fakapapau'i 'a e ngaahi ola (moderation), fakafonu 'o e ngaahi foomu, founa fakamaaka pea mo ngaahi fakamatala 'o e ngaue; (AGO, Pilisone, MoH, kau hū fo'ou, MoRC, MoT, MIA, 'Ofisi Palasi, TFES, MAFF, MoJ, Toutai);
- Ngaahi talatalanoa feka'uaki mo e ngaue ki hono mape'i 'a e ngaahi ngaue faka'aho pea mo e polokalama fakakomipiuta 'o e Ola (Dashboard) lolotonga 'a e taimi ako ngaue 'o e kau 'Ofisa PMS fo'ou 'i he ta'u fakapa'anga 2020/21;
- Fakataha mo e Potungauae Ako mo e Potungauae Mo'ui ke kamata 'a e ngaue ki hono mape'i 'o e ngaue faka'aho mei ha tafa'aki ngaue pe 'e taha pe ua ke ma'u ai ha fakafuofua lelei.

Polokalama 3.2 Muimui'i mo Sivi'i 'a e PMS Fakapotungauae

Kuo 'osi hoko pe 'a e ngaue ia ki hono tokangaekina 'a e fakahoko fatongia koe konga pe ia 'o e ngaue angamaheni 'a e ngaahi potungauae. Hili koia hono fakahoko 'a e ngaahi Ako Fakataukei 'i he ta'u fakapa'anga kuohili, kuo lava ai ke fakaivia 'a e kau ngaue PMS 'a e ngaahi Potungauae ke to e mahu'inga malie ange 'a e PMS.

Ola 'o e PMS ki he ta'u fakapa'anga 2019/2020

Koe kau ngaue fakakatoa 'e 4,377 mei he toko 5,596 'i he malumalu 'o e Potungau'e 'e 25 ('ikai kau ai 'a e Fale Alea mo e 'Omipatimeni) 'i he 'aho 30 'o Sune 2020 pea mo ha kau Pule Ngaue 'e 17 na'e tali 'e he Kapineti ke ma'u 'enau fakapale ki he 2019/20 FY. Koe fakahoko fatongia 'o e kau Pule/Komisiona 'o e ngaahi Potungau'e Kulupu 2 na'e 'ikai kau ki he ngaue 'a e Komiti Sio Fakalukufua 'o kau ai mo e Pule Ngaue mo e kau ngaue kotoa 'a e 'Ofisi 'o e 'Omipatimeni. Tukukehe 'a e Komisiona Tāmate Afi mo e Pilisone, koe kotoa 'a e kau Pule Ngaue na'e kei ngaue'aki pe 'enau Aleapau Ngaue 'aia 'oku ma'u ai 'enau monū'ia (10% fakata'u) 'o kehe ia mei he tu'unga vahenga ki he kau Pule Ngaue 'i he Kulupu 1 (4%,7%,10%). Koe kotoa 'o e kau ngaue 'a e Kulupu 2 kau kiai 'a e 'Atita kuo 'osi fou 'enau ola 'i he PSC.

Tēpile 2: Ola 'o e PMS Fakapotungau'e

Potungau'e	Kau Ngaue	Foomu na'e kakato	Foomu kongā ua	Foomu te'eki kakato	'ikai kau he PMS
1 AGO	33	18	10	0	5
2 MTED	88	69	14	0	5
3 MEIDECC	199	157	12	0	30
4 Potungau'e Ngōue	198	160	15	0	23
5 Potungau'e Pa'anga	172	108	38	1	25
6 Potungau'e Toutai	73	46	23	0	4
7 Potungau'e ki Muli	33	26	4	0	3
8 Potungau'e Mo'ui	1091	682	46	64	299
9 Mol	170	139	17	1	13
10 MIA	48	47	0	0	1
11 Potungau'e Fakamaau'anga	106	78	18	0	10
12 Potungau'e Fonua	150	100	28	1	21
13 MPE	35	22	8	1	4
14 MoRC	197	110	61	0	26
15 Potungau'e Takimamata	53	43	3	0	7
16 Sitetisitika	43	22	19	0	2
17 'Ofisi Komisoni Ngaue Fakapule'anga	46	27	11	0	8
18 'Ofisi Palasi	26	11	11	0	4
19 'Ofisi 'o e Palēmia	74	46	16	0	12
20 Potungau'e Ako	1348	901	147	5	295
Fakakatoa Kulupu 1	4183	2812	501	73	797
1 Pilisone	171	117	37	0	17
2 Polisi	487	239	72	22	154
3 HMAF	604	377	89	49	89
4 TOAG	36	19	13	4	0
5 TFES	115	88	26	0	1
Fakakatoa Kulupu 2	1413	840	237	75	262
FAKALUKUFUA	5596	3652	738	148	1058

Lipooti Fakataú 2020-2021 – Ófisi ó e Komisoni Ngāue Fakapuleánga

‘I he fakalukufua ‘o e Ngaue Fakapule’anga koe 5,596 ‘aia na’e kau ki he PMS ‘o e 2019/2020; koe toko 4,538 (81%) mo e kau Pule Ngaue ‘e 17 (Kulupu 1 pe) na’e fakahū mai ‘enau ola. Mei he ni’ihi ko ‘eni, koe 738 (13%) ‘oku kongā ua ‘enau PMS pea koe 1058 (19%) leva na’e ‘ikai kenau kau ki he PMS. ‘Oku to e hiki hake ‘a e tokolahi ‘o kinautolu ‘oku ikai kau he PMS mei he 1,009 ‘i he ta’u kuo’osi. Na’e ‘iai ‘a e took 148 na’e ‘ikai ke kakato ‘enau foomu, pea koe fika ko’eni oku hokohoko pe ‘ene holo hifo mei he ngaahi ta’u kimu’a pea ‘oku ‘ilonga ai ‘a e to e maau ange ‘a e ngaue ‘a e ngaahi Potungāue. Neongo na’e ‘ikai kakato ‘a e foomu ‘a e took 148 lolotonga ‘a e ngaue, ko ha tu’utu’uni pe eni na’e fakahoko ‘e he Komiti Sio Fakalukufua (OMC) ‘o tupu mei he si’isi’i ‘a ngaahi fakamatala ‘i he foomu ke fakapapau’i ‘aki ‘a e fakamaaka ‘a e tokotaha ngaue pea mo ‘ene taki ngaue.

94% - Pule Ngaue (Kulupu 1)
 13% - Kongā Ua (Pro Rata)
 18% - ‘I kai kau he PMS

Polokalama 3.3 Sivi’i mo Fakapapau’i ‘a e Fakahoko Fatongia

Lipooti ‘o e Ola Fakapotungāue ki he 2019/2020

Fiema’u fakalalakaka fakangaue

- Koe ola ‘o e 2019/2020 na’e lipooti ia ‘i he ta’u fakapa’anga kuohili pea na’e ‘asi ai ‘a e holo hifo ‘a e ni’ihi na’e fiema’u ke to e fakalalakaka kimu’a ‘enau ngaue ki he 0.3% mei he 2% ‘i he 2018/19, 5% ‘i 2017/18 pea mo e 7% ‘i he 2016/17 ‘aia koe fuofua ta’u ia ke kamata ai ‘a e PMS pea ‘oku ‘asi a’e fakalalakaka pe kimu’a ‘a e PMS ‘i he ngaahi ta’u.

Ola Fakalukufua ki he 2019/2020

- Na’e tali ‘e he Kapineti ‘a e ola ‘o e PMS ki he 2019/20 ‘i Tisema 2020. Na’e tomui ‘aki ha mahina ‘e taha mei he taimi angamaheni ‘i he ta’u kimu’a (2018/19 FY). Koe matu’aki maau ange koia hono fakahoko ‘o e PMS na’e fakahū mai mei he ngaahi Potungāue na’e fiema’u ai ke to e lahi ange ‘a e taimi ki hono fakapapau’i ‘a e ngaahi Ola. Ko e femou’ekina ko ia ‘a e kau memipa ‘o e komiti sio fakalukufua ki he ngaahi fakataha na’e fokotu’utu’u na’e makatu’unga ai ‘a e tuai ‘a ngaue ‘aki ngaahi uike. ‘A ia leva ko e ngaahi fakapale ki he ta’u fakapa’anga 2019/20 na’e toloi ia ki he Sanuali 2021.

Fakahoko fatongia ‘a e Pule Ngaue 2019/20

Koe kau Pule Ngaue ‘e 17 na’e ‘iai ‘enau ola PMS ‘i he 2019/2020 pea na’e fakapapau’i ia ‘aki hono tali ‘e he Kapineti ‘i Fepueli 2021 (94%). Koe Pule Ngaue ‘e taha na’e toki fakakakato ‘ene Ola lolotonga ‘a e taimi na’e to e vakai’i tu’o ua ai ‘a e ngaahi Ola pea na’e kau ia ki he Ola na’e Kongā Ua (Pro rata). Fakalukufuam koe 89% ‘o e kau Pule Ngaue ‘i he Kulupu 1 (16 mei he 18) na’e mahulu atu ‘enau fakahoko fatongia. Koe kau Pule Ngaue ‘o e Kulupu 2 na’e ‘ikai fakahū mai ‘enau lipooti PMS ki he Komiti ‘o e kau Pule Ngaue (CEO Moderation) ‘o fakatatau ki he tu’utu’uni ‘a e Kapineti. Koe Komiti ‘a e kau Pule Ngaue ‘oku ‘ikai kau kiai ha fakafofonga mei he Kulupu 1 pe ko e Komisoni.

Totongi ‘o e Fakapale PMS ki he Ngaue Fakapule’anga

Lipooti Fakataú 2020-2021 – Ófisi ó e Komisoni Ngāue Fakapule’anga

Koe fakafuofua 'o e fakamole na'e tali ki hono totongi 'o e fakapale ki he ta'u fakapa'nga 2020/2021 na'e \$2 miliona.

Ki he ta'u fakapa'anga 2019/20, koe fakamole fakakatoa na'e 2.2 miliona 'o fakafehoanaki ki he patiseti na'e tali koe \$2.1 miliona ki he ta'u fakapa'anga 2019/2020. Kimu'a 'a e ngaue ki hono to e vakai'i tu'o ua 'a e ola PMS, na'e fakafuofua 'a e fakamole ki he \$2,184,551.94. Hili ange pe 'a e kakato 'a e ngaue ko'eni na'e fe'unga fakakatoa 'a e fakamole ki he fakapale 'o e ta'u fakapa'anga 2019/20 mo e pa'anga 'e \$2.2 miliona.

Polokalama 3.4 Fokotu'utu'u hono fakahoko ha palani mo e sipinga ngaue matu'aki lelei

1. Mape'i 'o e Ngaue Faka'aho (Flowcharting)

Fakatatau ki he Tu'utu'uni Kapineti Fika 714 'o e 'aho 02 Siulai, 2020 na'e tali ai ke hokohoko atu 'a e ngaue 'a e Komisoni Ngaue Fakapule'anga ki hono fakakakato 'a e ngaue ki he ngaahi Potungāue na'e te'eki ke kakato 'enau ngaue ki hono mape'i 'enau ngaahi ngaue faka'aho pea ke mau kotoa ki 'aho 25 'o Sepitema, 2020.

Hili ange 'a e ngaue 'a e va'a ni, ko e ngaahi Potungāue 'e 9 na'a nau lava o fakakakato 'a e ngaue ni pea na'e lipooti mai ia ki he 'Ofisi Komisoni 'i he 'aho 02 'o Okatopa 2020. 'A ia ko e ngaahi Potungāue 'eni 'e hiva 9;

1. Potungāue ki Muli
2. Potungāue Fonua mo e Ngaahi Koloa Fakaenatula
3. Potungāue Lao
4. Potungāue Tala Matangi, Ma'u'anga Ivi, Ma'u'anga Fakamatala, Ngaahi Fakatāmaki Fakaenatula, 'Atakai, Feliuliuaki 'o e 'Ea, mo e Fetu'utaki
5. 'Ofisi Sitetisitika
6. Potungāue Tamateafi mo e ngaahi Ngaue fakatu'utamaki
7. 'Ofisi Palasi
8. Potungāue ngaahi Ngāue Fakalotofonua
9. Potungāue Pa'anga

'I he mahina ai pe 'o 'Okatopa 2020, na'e fakapapau'i ai pe kuo kakato 'a e ngāue ki hono mape'i 'o e ngaahi ngāue faka'aho koe'uhi kae lava kenau hoko atu ki he kongā hono 2 'aia ko ha ako eni ki he polokalama fakakomipiuta ki hono muimui'i mo vakai'i 'a e fakahoko fatongia. Koe kulupu 'uluaki na'e 'osi kau kiai 'a e ngaahi Potungāue kehe ia 'e 8.

2. Polokalama fakakomipiuta 'o e Ola (CHARS Dashboard)

Fakatatau ki he Tu'utu'uni Kapineti tatau na'e ha atu 'i fika 'uluaki 'i 'olunga, na'e fakahoko ai va'a ni ha polokalama ako fakataukei (Train the Trainer) ki he ngaahi potungāue 'e 8. Koe ni'ihi eni 'o e ngaahi Potungāue na'a nau lava hono fakakakato 'a e ngaue ki hono mape'i

Lipooti Fakataú 2020-2021 – Ófisi ó e Komisoni Ngāue Fakapuleánga

‘o e ngaahi ngaue faka’aho ‘i ta’u fakapa’anga kuohili (2019/20). Na’e vahevahe ‘a ako ni ki he konga lalahi ‘e 2;

- **Konga I** na’e fakatefito ki hono fokotu’u ‘o polokalama fakakomipiuta (Excel) ki hono muimui’i mo vakai’i ‘a e tu’unga fakahoko fatongia ‘a e tokotaha taautaha ‘o makatu’unga ‘i he ngaahi ngaue na’e fokotu’u ki he mape ngaue (flowchart);
- **Konga II** na’e fakatefito ki hono fakafehokotaki ‘a e ola fakahoko fatongia taautaha ki he ola kuo a’usia he Va’a Ngaue takitaha makatu’unga ‘i he Palani Fakata’u (AMP) pea to e hoko atu ki he fehokotaki ‘o e ngaue ‘a e ngaahi Va’a ki he ola fakalukufua ‘o e Pule Ngaue (CEO Performance).

‘I hono fakalukufua na’e toko 21 ‘a e kau ngaue na’a nau kau mai ki he Konga I pea toko 17 leva ki he Konga II ‘o e Ako Fakataukei (Train the Trainer).

Konga I Polokalama Ako’I ‘o e Taha Ako Ngāue	Konga II Polokalama Ako’I ‘o e Taha Ako Ngāue
MAFF x2	MAFF x2
MoRC x6	MoRC x5
MTED x3	MTED x2
Fisheries x3	Fisheries x2
PMO x3	PMO x3
MPE x1	MPE x1
MoT x3	MoT x2

Koe kulupu 2 leva na’e kau kiai ‘a e Potungae ‘e 9 ‘aia na’e

lele ‘a e ako ni ‘i he ‘aho 18 Novema 2020, 09 Tisema, 2020 pea mo e 20 Sanuali 2021. Na’e kau mai ki he Konga I ha toko 22 pea koe Konga II na’e fe’unga mo ha toko 16.

Konga I Polokalama Ako’I ‘o e Taha Ako Ngāue	Konga II ‘oPolokalama Ako’ ‘o e Taha Ako Ngāue
TFES x2	TFES x1
MLNR x4	MLNR x2
AGO x3	AGO x1
MoJ x3	MoJ x3
MIA x2	MIA x3
Palace Office x2	Palace Office x1
TSD x2	TSD x1
Finance x3	Finance x2
MFA x1	MFA x2

‘I he Kuata 3, na’e fakahoko ai ‘e he Ófisi PSC ha ‘a’ahi ki motu ‘aia ko Vava’u (15 – 19 Fepueli, 2021), Ha’apai (23 – 26 Fepueli, 2021) pea mo ‘Eua (02 – 05 Ma’asi, 2021). Na’e fakahoko ‘i motu ‘a e ako ma’a e kau taki ngaue ‘o fekau’aki mo e ngaue ki he polokalama fakakomipiuta ‘o e Ola

Lipooti Fakataú 2020-2021 – Ófisi ó e Komisoni Ngāue Fakapuleánga

(CHARS Dashboard) pea mo e ngaue ki hono mape'i 'o e ngaahi ngāue faka'aho.

Na'e fakahoko ha fakataha 'i he 'aho 20 Me, 2021 'a ia na'e kau mai 'a kau 'ofisa mei he ngaahi Potungāue 'e hongofulu-mā-fitu (17) 'aia kuo nau kau mai ki he ngaahi polokalama ako na'e fakaikiki atu 'i ngaahi kongā kimu'a. Na'e fakataumu'a 'a e ako ni ke fakapapau'i pe 'e lava kakato 'a e ngāue ni ki he mahina ko Sune 2021 pea ko e ngaahi me'a tefito 'eni na'e kau hono talanoa'i;

- Ngaahi ngaue 'oku to e ke fakakakato mai ki he mahina ko Sune 2021;
- Tu'unga lolotonga 'o e ngaue ki he CHARS Dashboard;
- Anga hono ngaue'aki 'o e CHARS Dashboard;
- Ngaahi tokoni 'e fiema'u he ngaahi Potungāue ke lava 'o kakato 'a e ngaue ki he faka'osinga 'o Sune;
- Malava ke to e 'unu 'a e fakangatangata 'o e 'aho ke kakato ki ai 'a e ngaue ni mei he faka'osinga 'o Sune ki he ta'u fakapa'anga hoko (2021/22).

Ko e kau mai ha kau 'ofisa 'e toko uofulu (20) ki he fakataha ni pea koe tu'unga 'o e ngaue na'e lava 'oku fakaikiki atu 'i tepile 'oku ha atu 'i lalo ni;

Ngaahi Potungāue kuo mei kakato 'enau CHARS Dashboard	Ngaahi Potungāue kei kamata hono fa'u 'o e CHARS Dashboard	Ngaahi Potungāue na'e 'ikai lava kau mai ki he fakataha 'aho 20 Me 2021
MoRC	AGO	Finance
Fisheries	MAFF	MFA
PMO	MoT	MLNR
TFES	MoJ	MTED
Palace Office	TSD	MIA
MPE		
PSC Office		

3. Konifelenisi fakata'u ki hono vahevahe ngaahi founga ngāue lelei

Na'e lava hono talanoa'i pea mo fokotu'utu'u 'a e Konifelenisi fakata'u 'oku fakahoko ai 'a e ngaahi fevahevahe'aki 'o e ngaahi ngaue lelei 'a e ngaahi Potungāue 'i ta'u fakapa'anga takitaha. Koe fakakaukau 'i he lolotonga ni ke fakahoko pe 'a e ngaahi vahevahe ko'eni ki he fakataha'anga 'o e kau Pule Ngaue (CEO Forum) pea fengāue'aki mo ha Potungāue 'e 8 pe to e lahi ange ke kau ki he polokalama ni.

4. Faka'ilonga'i 'a e Mahina/'Aho 'o e Ngāue Fakapule'anga

Ko e ta'u fakapa'anga ko 'eni, kuo fokotu'utu'u ai 'e Va'a ni ke fakahoko 'a e polokalama ni ke toki kamata 'i he mahina Siulai 2021. Ko e fokotu'utu'u na'e tali he

Pule Ngaue ko hono fa'u ha ngaahi vitiō nounou ke faka'ilonga'i 'aki 'a mahina mo e 'aho mahu'inga ko'eni.

Ngaahi Pole

Koe pole lahi 'a e poloklama ngaue ni koe tokosi'i 'a e kau ngaue ke fakahoko 'a e ngaahi polokalama ngaue kotoa pe, tuai 'a e ngaue ki hono siofi fakalukufua 'a e Ola PMS ki he ta'u fakapa'anga 2019/20 pea mo e 'ikai lava he ngaahi Potungau'e 'o fakakakato 'a e ngaue ki he polokalama fakakomipiuta 'o e Ola koe'uhi koe lahi 'a e ngaahi fatongia. Koe Va'a ngaue ko 'eni na'e ngaue'i pe he toko 4 neongo 'oku toko 5 fakakatoa 'a e kau ngaue ki

Polokalama 4: Vaá Tokangaekina á e Kau ngāue

Commission Support Services

- Forty-nine (49) Commission meetings
- Fifty (50) Special Commission meetings for policy matters and review.
- 488 PSC Decisions (i.e. 441 approved cases with 11 not approved cases and 20 was for the Commission's to note)

Dismissals from the Service

- Fifteen (15) employees were dismissed in the third quarter which is a significant increase compared to the previous FY (i.e. 9 dismissals)
- The dismissal cases were from various Ministries with majority of them from the Ministry of Health which was due to failure to clear overpayments/shortfall

- A special HR forum in recognition of long service employees (30+ years of service)
- Automated Exit Template Roll Outs
- Annual Leave Deferment and Encashment for 2020
- Outer Islands Policy Consultations through 15 Talatalanoa Programs including the outer islands (Vava'u, Ha'apai and, 'Eua)
- Policy Trainings conducted at the MOH and MET
- HR Monthly Snapshots on (New Initiative)
- Relocation of the PSC Office to its

Recruitment & Exits

- Facilitated 55 interviews
- Fifty (50) new appointments in the 2020/2021 FY which is a huge drop from the 2019/2020 FY (i.e. 175)
- A significant drop in the number of promotions from 122 in the 2019/2020 FY to 57 in the 2020/2021 FY.
- Exits from the Service were totalled to 106 which reflects a decline in no. of exits compared to the previous FY (i.e. 139 employees exited for various reasons)
- Majority of exits was by resignation with forty-six (46) approved cases followed by Retirement with 21 approved cases.

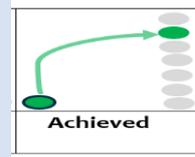
Special Leave without pay

- Sixteen (16) Special leave without pay cases were processed in the 2020/2021 FY. A drop from 31 in the 2020/2021 FY.
- Majority of the request for additional SLWOP is to accompany spouses/family members overseas for medical/personal reasons.

Polokalama 4 – Tokangaekina ó e kau ngāue

Ko hano tokangaekina lelei e kau ngaue ke lava tukuhifo ai e ngaahi fatongia ó e Komisoni ki he levolo ó e ngaahi Potungāue.

Koe ngaahi fakamatala'ni 'oku ne fakama'opo'opo fakalukufua 'a e ngaahi ngaue kuo lava mo e ngaahi a'usia 'a e va'a HRM ki he ta'u fakapa'anga 2020/2021. Na'e kamata foki 'a e ta'u fakapa'anga ni mo e 'ikai ke 'i ai ha tokotaha 'I he lakanga taki 'o e va'a ni hili 'a e si'i hiki atu 'a Charlotte M Vuki 'i he 'aho 12 Siulai 2020 'aia na'a ne taki 'i he va'a ni. Ne lele mai e fakahoko fatongia 'a e va'a ni mei he kamata'anga 'o e ta'u fakapa'anga 'i he malumalu mo e tataki 'a Lu'isa Lapao'o koe Tokoni Sekelitali Pule 'i he va'a HRM.

'I he 'aho 8 Fepueli 2021, na'e talitali lelei ai 'a Franz K Tu'uhetoka aka Keni Tu'uhetoka ki he lakanga Sekeklitali Tokoni mo e pule fo'ou 'oe va'a Tokangaekina e Kau Ngaue mo e Vaá Tokoni fakaófisi. Ko e 'ataa mai foki eni 'a Mr. Tu'uhetoka mei he tauhi fakakolonotini Koviti19 hili 'a 'ene lava'i lelei 'ene feinga ako ta'u 'e ua ki hono Master's in Public Policy 'i he 'Univesiti Vikatolia 'o Uelingatoni 'i Nu'usila. 'Oku 'amanaki atu 'a e va'a ni mo e siofaki ki ha ngaahi palani ngaue fo'ou mo e fakalalakaka ki mu'a 'a e fakahoko fatongia ki he ngaahi potungāue 'a e pule'anga mo hono faitokonia kinautolu ki hono fakahoko honau fatongia ki he kakai 'o e fonua.

Í he polokalama ko 'eni óku í ai e ngaahi taumuá ola é nima. Í he lolotonga e taú, ne palanií e ngaahi ngāue á ia ko hono siofi ke konituleki á e kau Sekelitali Pule ka naé toloi 'eni, pea ne taafataha leva 'a e ngāue á e vaá ni í he ngaahi taumuá ola pe é nima á ia ne kau ki ai mo e ngaahi tokoni ki he ngaahi Potungāue, puleí ó e ngaahi keisi, pailateí ó e tuku atu kituá e kongá ó e ngaahi fatongia á e Komisoni ki he kongá ó e ngaahi Potungāué. Ko hono puleí ó e ngaahi lāunga mo e ngaahi **keisi fakaúlungaanga** pea mo e fokotuú lakanga ó e kau CEO mo énau ngaahi vāhenga ne fehikitaki ia ki he vaá Pule lelei mo e Lao pea mo e kaungāue pe ne fili ke nau kau í he tokoni ki he ngaahi ngāue faú ó e keisi.

1. Tuku atu 'o e ngaahi fatongia tokangaekina 'o e kau ngāué ki he ngaahi Potungāué
2. Tokoni ki he ngaahi Potungāue
3. Tokoni ki he ngaahi ngāue mo e Komisoni
4. Ngāue ki he konituleki á e kau Pule Ngāue
5. Fokotuú lakanga mo e ngaahi monūia á e kau Talēkita Pule (CEO)

Ko e ngāue ki hono tukuange atu e kongá ó e fatongia ó e Komisoni ne fakahoko ia í he taú fakapa'anga kuo ósi á ia ne fakahoko ia é he Potungāue é taha hiva (19) ne pailateí pea siofi mo muimuií é he Ófisi e Komisoni. Ne úhinga eni ke fakatupulaki mo fakahoko eni é he ngaahi Potungāue ke lahi énau ílo ki he ngaahi founga ó e fakanofu e ngaahi lakanga pea

pehē ki he ngaahi tuútuúni ngāué. Ko hono siofi mo muimuifí ó e pailateí ó e ngāue ni ne fakalalakaka áki hono tukuange ki he ngaahi potungaue á e ngaahi lisi, foomu keisi ki he malolō mei he ngāue ke nau fakahoko e ngāue ki ai pea toki fakahū mai ki he ófisi e Komisoni ki hono fainolo. Ne pau ai ke maú é he Potungāue kotoa énau lipooti faka-mahina ó fekauáki mo e tuúnga ó énau ngāue í he tafaáki ni pea pehē ki he ngaahi meá ke fakaleleí.

3.3 Ngaahi Ngaue ma'ongo'onga 'a e Va'a HRM

Lolotonga 'a e ta'u fakapa'anga 2020/2021, ne lava ai 'e he va'a HRM 'a e ngaahi ngaue ma'ongo'onga 'o tokoni lahi ki hono fakakakato honau fatongia fakalukufua hange ko 'eni 'oku ha atu;

- Fakakakato hono fakahu e ngaahi kole fakakatoa 'e 488 ki he Komisoni Ngaue Fakapule'anga;
- Fakahoko e ngaahi faka'eke'eke kole hu ki he ngaue 'e 55;
- 'A'ahi ki he ngaahi potungaue ke fakamālohia e ngaahi founa ki hono siofi hono tokangaekina e kau ngaue;
- Ako'i 'a e kau taki 'i he ngaahi va'a Tokangaekina 'o e Kau Ngaue 'a e ngaahi potungaue ki hono ngaue'aki e ngaahi foomu kuo 'osi teuteu'i ke ngaue'aki ki hono fakahu mai 'a e ngaahi kole ki he Komisoni;
- Tufaki 'o e ngaahi tohi fakahinohino ki hono fakakakato 'o e ngaahi kole 'oku fakahu mai ki he Komisioni ;
- Fakakakato hono toloi mo totongi 'o e ngaahi 'aho livi kimu'a 'i he malolo Kilisimasi 'o e 2020;
- Lava lelei e polokalama foaki tohi fakamo'oni ngaue fuoloa ki he kau ngaue kuo nau faifatongia 'o a'u ki he ta'u 'e 30 pe lahi ange 'i he mahina 'o Tisema 2020 mo Sanuali 2021. Ko hono foaki 'o e ngaahi tohi fakamo'oni ngaue na'e fakahoko ia 'e he 'Eiki Palemia 'i he Senita Fa'onelua;
- Fakahoko e polokalama ako 'i he MET mo e MOH ki he ngaahi tu'utu'uni faka'ulungaanga, fakahinohino ki hono ngaue'aki 'o e mitia fakasosiale, pehe ki he ngaahi tu'utu'uni ngaue fo'ou mo e ngaahi tu'utu'uni ngaue ne to e fakalele'i;
- Fakahoko e ngaahi talanoa ki he ngaahi tu'utu'uni ngaue 'o fakafou 'i he ngaahi polokalama "Talatalanoa" 'e 15 'o kau ai 'a Vava'u, Ha'apai mo 'Eua;
- Lava ke kau atu e kau taki 'o e ngaahi va'a 'i he 'Ofisi 'o e PSC mo e ni'ihi 'o e kau ngaue ki he polokalama ako ki hono teuteu'i mo fa'u 'o e ngaahi lao, 'a ia ne tataki 'e he 'ofisi PSC 'a Nu'usila 'i he'enaui polokalama (Pacific Fale) 'i he 'aho 31 Me mo e 02 Sune 2021.

S.O.4.1 Tuku atu 'o e ngaahi fatongia tokangaekina 'o e kau ngāué ki he ngaahi Potungāué

Ko e ngaahi fatoniga eni ne malava ó fakahoko:

Ko e ngaahi Potungāue ne malava e ngaahi ááhi ki ai ó fakahoko ha ngaahi polokalama ke fakaleleí áki e ngaahi ngāue ki hono Tokangaí e kau ngāué kae pehē ki hono ngaahi vaá mo énau ngaahi founa ngāue. Ne kau ai e ngaahi ngāue ni:

Lipooti Fakataú 2020-2021 – Ófisi ó e Komisoni Ngāue Fakapuleánga

- Ako pea mo e kau pule ngāue í he tafaáki hono Tokangaí e kau ngāue í hono ngaueáki e ngaahi foomu pea mo e muimui ki he ngaahi lisi ó e ngaahi fakamatala ku fiemaú (checklist) ke fakafaingofuaí ‘a e ngāue mo fakasiísí á e ngaahi fehalaaki.
- Ko e tohi lisi ó e ngaahi fakamatala ku fiemaú ki he ngaahi keisi ku fakahū mai ki he Komisoni ne tufaki atu ki he ngaahi Potungāué
- Lipooti fakamāhina ku tufaki atu í he māhina kotoa ki he ngaahi Potungāue fekauáki mo e tuúnga ó énau ngaahi keisi (submissions) óku fakahū mai ki he ófisi (fakakaukau foóu)
- Ngaahi tuútuúni ngāue vahevahe í he mitia fakasosiale í he uike kotoa (faka-uike)
- Lipooti ó e tuúnga ó e ngāue kuo tukuange atu ki he ngaahi Potungāue

S.O.4.2 Tokoni ki he ngaahi Potungāué

Ako mo e ngaahi ako ki he fakatupulaki e taukei ngāué

Ne fakahoko é he vaá Tokangaekina á e Kau ngāue ha ako faka-kātoa é 17 á ia óku hā atu:

3.2 Ako Ngaue & Fakatupulekina e Malava ‘a e Kau Ngaue

Na’e malava foki ‘e he va’a HRM ke fakahoko ‘a e ngaahi polokalama ako ‘e 17 pea na’e to e lava ke kau atu ki ai mo e ni’ihi ‘o e kau ngaue ‘i he va’a HRM.

No.	Kau ki he ako	Fa’ahinga ‘o e polokalama	Tokotaha fakahoko polokalama	Ola o e polokalama	‘Aho
1	Ms. Eileen Fonua	Teuteu’i ki he fakahoko faka’eke’eke ‘o e hu mai ki he ngaue fakapule’anga	Taniela Makisi	Ngaue ki hono fakahu ‘o e kau ngaue Mahino’i e ngaue ‘a e kau fakahoko e faka’eke’eke	14 Sepitema 2020
2	Kau Ngaue MOFIN / PSC	Fuakava ‘o e ngaahi me’a Fakapulipuli	Charles Lavemaau (PAS), Taniela Makisi (SAS), Malia Pome’e, (AS), Jamie Sa (AS) Neliane Afu (AS)	Na’e lava ‘a e toko 23 ke fakahoko ‘enau fuakava ‘o e ngaahi me’a fakapulipuli mei he Potungāue Ngaue Fakapa’anga mo e ‘Ofisi PSC	‘Akosi, 2020
3	Katoa Kau Ngaue	Polokalama Ako fakaloto ‘api ngaue ‘i he “Office Friendly Beauty Tips”	Taniela Makisi (SAS)	Fanga ki’i founga faingofua ki he ha faka’ofu’ofa ‘i he ‘api ngaue	12 ‘Okatopa, 2020
4	Katoa Kau Ngaue	Polokalama Ako fakaloto ‘api ngaue ‘i he “Social Media Guidelines”	Taniela Makisi (SAS) Kolosia Talamai (SAS)	Ngaahi fakahinohino ki he kau ngaue fakapule’anga fekau’aki mo hono ngaue ‘aki ‘o e mitia fakasosiale ki he ngaue mo e fakataautaha	17 Novema, 2020
5	Kau Ngaue MIA (x3)	Teuteu’i ki he fakahoko faka’eke’eke ‘o e hu mai	Ms. Malia Pome’e (AS)	Ngaahi fakahinohino ki hono fakahu mai ‘o e kau ngaue mo hono fakahoko ‘o e	19 Novema 2020

Lipooti Fakataú 2020-2021 – Ófisi ó e Komisoni Ngāue Fakapule’anga

		ki he ngaue fakapule'anga	Mrs. Jamie SA (AS)	faka'eke'eke 'i he Ngaue fakapule'anga	
6	Katoa Kau Ngaue	Polokalama Ako Fekau'aki mo e CERT (MEIDECC)	Siosaia Vaipuna (Director, CERT) 'Otukolo Tokai (Computer Programmer)	Ako fekau'aki mo e CERT mo honau ngaahi fatongia	16 Tisema, 2020
7	Kau Ngaue MET (Kau Faiako)	Ngaahi Tu'utu'uni Faka'ulungaanga	Malia Pome'e (AS)	Polokalama ako ke to e fakamanatu 'a e ngaahi tu'utu'uni faka'ulungaanga lolotonga 'a e uike palani 'a e kau faiako	Sanuali 2021
8	Ngaahi Potungaue (Vava'u)	Talatalanoa ki he Ngaahi Tu'utu'uni Ngaue	Lu'isa Lapao'o (PAS) Taniela Makisi (SAS)	Fakamatala fekau'aki mo e ngaahi tu'utu'uni ngaue fo'ou mo e ngaahi tu'utu'uni ngaue na'e to e fakalelei'i	15 – 18 Fepueli 2021
9	Kau Ngaue (MOH)	Ngaahi Tu'utu'uni Faka'ulungaanga/Fakahin ohino feka'uaki mo hono ngaue'aki 'o e mitia fakasosiale	Taniela Makisi (SAS) Mona Taumo efolau (SAS)	Polokalama ako ke to e fakamanatu 'a e ngaahi tu'utu'uni faka'ulungaanga mo e ngaahi fakahinohino fekau'aki mo hono ngaue'aki 'o e mitia fakasosiale ki he ngaue mo e fakataautaha	12 & 19 Fepueli 2021
10	Ngaahi potungaue (Ha'apai)	Talatalanoa ki he Ngaahi Tu'utu'uni Ngaue mo e Ngaahi Tu'utu'uni Faka'ulungaanga mo e ngaahi Fuakava fakangaue	Malia Pome'e (AS) Neliane Afu (AS)	Fakamatala fekau'aki mo e ngaahi tu'utu'uni ngaue fo'ou mo e ngaahi tu'utu'uni ngaue na'e to e fakalelei'i, mo fakahoko 'o e ngaahi fuakava ki he kau ngaue fo'ou mo kinautolu na'e te'eki ke fakahoko 'enau fuakava fakangaue	23 – 26 Fepueli 2021
11	Ngaahi Potungaue ('Eua)	Talatalanoa ki he Ngaahi Tu'utu'uni Ngaue mo e Ngaahi Tu'utu'uni Faka'ulungaanga mo e ngaahi Fuakava fakangaue	Jamie Sa (AS)	Fakamatala fekau'aki mo e ngaahi tu'utu'uni ngaue fo'ou mo e ngaahi tu'utu'uni ngaue na'e to e fakalelei'i, mo fakahoko 'o e ngaahi fuakava ki he kau ngaue fo'ou mo kinautolu na'e te'eki ke fakahoko 'enau fuakava fakangaue	02 - 05 Ma'asi 2021
12	Kau Ngaue HR 'Ofisi PSC	Ako fakaloto 'apingaue - CSS	Makelesi Vaea (APRO)	Anga hono faille 'o e ngaahi pepa Komisioni	27 'Akosi , 2020
13	Kau Ngaue MET (Kau Faiako)	Ngaahi Tu'utu'uni Faka'ulungaanga	Malia Pome'e (AS)	Polokalama ako ke to e fakamanatu 'a e ngaahi tu'utu'uni faka'ulungaanga lolotonga uike palani 'a e kau faiako	Sanuali 2021
14	Ngaahi Potungaue (Vava'u)	Talatalanoa ki he Ngaahi Tu'utu'uni Ngaue	Lu'isa Lapao'o (PAS) Taniela Makisi (SAS)	Fakamatala fekau'aki mo e ngaahi tu'utu'uni ngaue fo'ou mo e ngaahi tu'utu'uni ngaue na'e to e fakalelei'i, pea mo e to e fakamanatu 'a	15 – 18 Fepueli 2021

				e ngaahi tu'utu'uni faka'ulungaanga	
15	Kau Ngaue MOH	Ngaahi Tu'utu'uni Faka'ulungaanga/Fakahino ohino feka'uaki mo hono ngaue'aki 'o e mitia fakasosiale	Taniela Makisi (SAS) Mona Taumo efolau (SAS)	Polokalama ako ke to e fakamanatu 'a e ngaahi tu'utu'uni faka'ulungaanga mo e ngaahi fakahinohino fekau'aki mo hono ngaue'aki 'o e mitia fakasosiale ki he ngaue mo e fakataautaha	12 & 19 Fepueli 2021
16	Ngaahi Potungaue (Ha'apai)	Talatalanoa ki he Ngaahi Tu'utu'uni Ngaue mo e Ngaahi Tu'utu'uni Faka'ulungaanga mo e ngaahi Fuakava fakangaue	Malia Pome'e (AS) Neliane Afu (AS)	Fakamatala fekau'aki mo e ngaahi tu'utu'uni ngaue fo'ou mo e ngaahi tu'utu'uni ngaue na'e to e fakalelei'i, mo fakahoko 'o e ngaahi fuakava ki he kau ngaue fo'ou mo kinautolu na'e te'eki ke fakahoko 'enau fuakava fakangaue	23 – 26 Fepueli 2021
17	Ngaahi Potungaue ('Eua)	Talatalanoa ki he Ngaahi Tu'utu'uni Ngaue mo e Ngaahi Tu'utu'uni Faka'ulungaanga mo e ngaahi Fuakava fakangaue	Jamie Sa (AS)	Fakamatala fekau'aki mo e ngaahi tu'utu'uni ngaue fo'ou mo e ngaahi tu'utu'uni ngaue na'e to e fakalelei'i, mo fakahoko 'o e ngaahi fuakava ki he kau ngaue fo'ou mo kinautolu na'e te'eki ke fakahoko 'enau fuakava fakangaue	02 - 05 Ma'asi 2021
18	'Ofisi Palasi (Katoa Kau Ngaue)	Talatalanoa Polokalama (Ngaahi tu'utu'uni ngaue lolotonga mo e fo'ou)	Ms. Neliane Afu, (AS)	Fakamanatu 'o e ngaahi tu'utu'uni faka'ulungaanga	08 'Epeleli 2021
19	MFA (Katoa Kau Ngaue)		Ms. Malia Pome'e, (AS)	Faka'ilo 'o e ngaahi tu'utu'uni ngaue lolotonga mo e ngaahi tu'utu'uni ngaue fo'ou	22 'Epeleli 2021
20	MIA (Katoa Kau Ngaue)		Mrs. Jamie Sa, (AS)		05 Me 2021
21	AGO (Katoa Kau Ngaue)	Ngaahi fakahinohino fekau'aki mo hono ngaue'aki 'o e mitia fakasosiale 'i he ngaue fakapule'anga	Mr. Taniela Makisi, (SAS)	Fakahinohino feka'uaki mo hono ngaue'aki 'o e mitia fakasosiale ki he kau ngaue 'a e AGO	14 Me 2021
22	MOT (Katoa Kau Ngaue)	Polokalama Talatalanoa	Mr. Taniela Makisi, (SAS)	Fakamanatu 'o e ngaahi tu'utu'uni faka'ulungaanga Fakamanatu ki he kau ngaue 'a e ngaahi tu'utu'uni lolotonga mo e ngaahi tu'utu'uni fo'ou ne toki fakapaasi	21 Me 2021
23	Mr. Halatoa Taufu, Savea Ma'olunga	Teuteu'i ki he fakahoko faka'eke'eke 'o e hu mai ki he ngaue fakapule'anga	Ms. Neliane Afu (AS)	Ngaahi fakahinohino ki hono fakahu mai 'o e kau ngaue mo hono fakahoko 'o e faka'eke'eke 'i he Ngaue fakapule'anga	02 Sune 2021

Ngaahi Ngaue Lalahi Kehe Ne lava Hono Fakakakato

Tufaki ki he ngaahi potungaue ‘a e ngaahi “Snapshot” fakamahina fekau’aki mo e tu’unga ‘oku ‘i ai ‘a ‘enau muimui ki he ngaahi tu’utu’uni fekau’aki mo e ngaahi kole ‘oku fakahu mai ki he Komisoni (Polokalama Fo’ou):

- Hokohoko atu hono vahevahe ‘o e fanga ki’i tu’utu’uni fakangaue ‘i he ngaahi tufaki’anga fakamatala kehekehe;
- Lipooti ki he ngaue ki hono tukuange atu e ngaahi mafai ki he ngaahi potungaue;
- Na’e lava foki ke kau atu e kau ngaue ‘o e va’a HRM ki hono fakafiefia’i ‘a e mali ‘a Malia Pome’e ‘i he ‘aho 03 Sune 2021.

3.4 Ngaahi Pole

Na’e lahi pe foki mo e ngaahi pole ne fehangahangai mo e va’a HRM i he ta’u fakapa’anga 2020/2021. Na’e mu’omu’a pe foki ‘a e ‘ikai ke ‘iai ha tokotaha ngaue tu’uma’u ‘i he lakanga taki ‘o e va’a ni ‘o ki’i faingata’a ai ihe ngaahi taimi ‘a e lele ‘a e ngaue ‘o tautautefito ki he faitu’utu’uni. Koe ‘ova ‘a e vahe ‘a e kau ngaue ‘i he taimi na’a nau ngaue’i (overpayment) mo hono faka’uhinga’i ‘o e “Similar Role” ‘i he COP fo’ou’ koe ongo pole lahi taha ia ki he va’a HRM ‘i he ta’u fakapa’anga 2020/2021. Ne tali ai foki ‘e he Komisoni’ ke fokotu’u ‘a e tu’utu’uni fo’ou ki he ngaahi keisi felave’i mo e ‘ova ‘a e vahe ‘a ia ‘oku paasi ia ki he ‘Ateni Seniale ki he ngaue fakalao ki hono totongi fakafoki ‘o e ngaahi mo’ua ko eni ki he pule’anga ‘a ia na’e kamata eni ‘i Ma’asi 2021 ‘o malava heni ke kau ki ai ‘a e ngaahi keisi pehe ni na’e kei fakatatali ha tu’utu’uni. Koe pole foki ‘e taha ko hono faka’uhinga’i ‘o e “Similar Role” ne kei hokohoko atu pe ‘a e ngaahi ta’efemahino’aki ‘i he ngaahi potungaue, tautautefito kiate kinautolu ‘oku nau fakahoko ‘a e faka’eke’eke ki hono fakahu ‘o e kau ngaue. Neongo ‘eni, ne kei hoko atu pe ‘a e fengaue’aki ‘a e va’a HRM mo e va’a ki he Vahenga mo e Ngaahi Monu’ia ki hono feinga ke fakalelei’i mo to e mahino ange ‘a e ngaahi fiema’u ‘a e COP fo’ou ke tokoni ki he lele lelei ‘a e ngaue.

Ko e taha foki ‘o e ngaahi pole na’e fehangahangai mo e va’a HRM ‘i he ta’u fakapa’anga 2020/2021 koe tuai ‘a e maau mo hono tufaki ‘o e ngaahi tu’utu’uni ‘a e Komisoni fekau’aki mo e ngaahi kole na’e fakahu mai mei he ngaahi potungaue. Ne fakatupu foki heni ‘a e hoha’a mo e ta’efiemalie ‘a e ngaahi potungaue fekau’aki mo e tuai ‘o e nga’unu ‘enau ngaahi fiema’u mei he tuai hono ma’u ‘o e tu’utu’uni. ‘Oku mahino foki ko e tupu’anga ‘o e ngaahi toloi ko ‘eni ko e tatali ki hono fakapaasi ‘o e miniti mei he kau Komisiona’ kae malava ke paasi e ngaahi tu’utu’uni.

4. Ngaahi Ngaue mo e Taumu’a Ngaue ‘a e va’a HRM

‘I he ta’u fakapa’anga 2020/2021, na’e fe’unga fakakatoa mo e fakataha Komisoni ‘e 99 na’e lava ‘o fakahoko ‘o kau ki ai ‘a e ngaahi fakataha angamaheni mo e ngaahi fakataha makehe hange ko ia ‘oku ha atu ‘i he Tepile 4.1 ‘i lalo. Koe ngaahi fika ‘oku ha atu ‘i he tepile ‘oku ne fakahaa’i mai ‘a e kalasi ‘o e ngaahi kole na’e fakahu mai ki he Komisoni pea mo e ola ‘o e ngaue na’e fakahoko ki ai ‘a ia na’e fe’unga mo e keisi fakakatoa ‘e 488 na’e ngaue ki ai ‘a

e Komisoni 'i he ta'ufakapa'anga 2020/2021. Koe ngaahi keisi na'e "Toloi" 'oku 'i ai 'a e ngaahi keisi na'e to e fakahū pe ia 'i he ngaahi fakataha ki mui pea na'e malava pe ke tali pe ta'e tali. Ko e Tepile 4.2 'oku ne fakahaa'i mai 'a e ngaahi keisi na'e tali 'e he Komisoni.

TEPILE 4.1: Fakama'opo'opoo 'o e Ngaahi Keisi Na'e Ngaue ki ai 'a e Komisoni Ngaue Fakapule'anga ki he Ta'u Fakapa'anga 2020/2021 (Siulai 2020 – Sune 2021).

Kuata	Fakataha	Fakataha Makehe	Pepa Vilohi ki he Kau Komisiona	Keisi							Katoa ngaahi keisi na'e tu'utu'uni
				Tali	Fakatokanga'l'ehe Komisoni	To e talanoa'i	'Ikai ha Tu'utu'uni	'Ikai Tali	To'o	Defer	
Kuata 1	9	11	2	53	3	4	0	0	2	18	80
Kuata 2	10	13	2	138	10	29	0	1	1	16	195
Kuata 3	10	17	0	125	7	8	0	5	2	31	178
Kuata 4	10	9	0	125	0	11	0	5	0	33	130
KATOAA	49	50	4	441	20	52	0	11	5	98	488

(Koe ngaah fika 'oku 'ikai ke tanaki ke ma'u 'a e ngaahi fika 'l he kolomu to'omata'u he koe ngaahi keisi na'e to'o mo toloi 'oku malava pe ke to e 'asi pe ia 'i he ngaahi keisi kuo tali mo ta'e tali)

Mei he Tepile 4.1 'i 'olunga, koe fo'i fakataha 'e 99 na'e lava ke fakataha'i mo tu'utu'uni'i ai 'a e fo'i keisi 'e 488. Ko e ngaahi keisi ko eni na'e kau ai 'a e kole faka HR mei he ngaahi potungaue, ngaahi fakalelei ki he ngaahi tu'utu'uni ngaue mo e ngaahi keisi ne fokotu'u mei he 'Ofisi 'o e PSC. Koe ngaahi keisi HR 'oku fakataha'i ia 'i he ngaahi fakataha anga maheni 'a e Komisoni pea 'oku to e 'i ai pe mo e ngaahi keisi HR fakavavevave 'oku kau 'i he ngaahi fakataha makehe. Koe ngaahi fika 'oku ha 'i he tepile' 'oku ne fakaha mai 'a e tupu lahi 'i he fika 'o e ngaahi keisi 'i he kuata hono 2 fakatatau ki he kuata 'uluaki (1) 'o e ta'u fakapa'anga. Ko e holoki ko eni' na'e makatu'unga ia mei he ngaahi fakangatangata 'i hono fakahu 'o e kau ngaue ki he ngaahi lakanga lahi tupu mei he ngaahi fakataputapai 'o e COVID19.

TEPILE 4.2: Fakama'opo'opo 'o e ngaahi keisi na'e fakahu ki he Komisoni

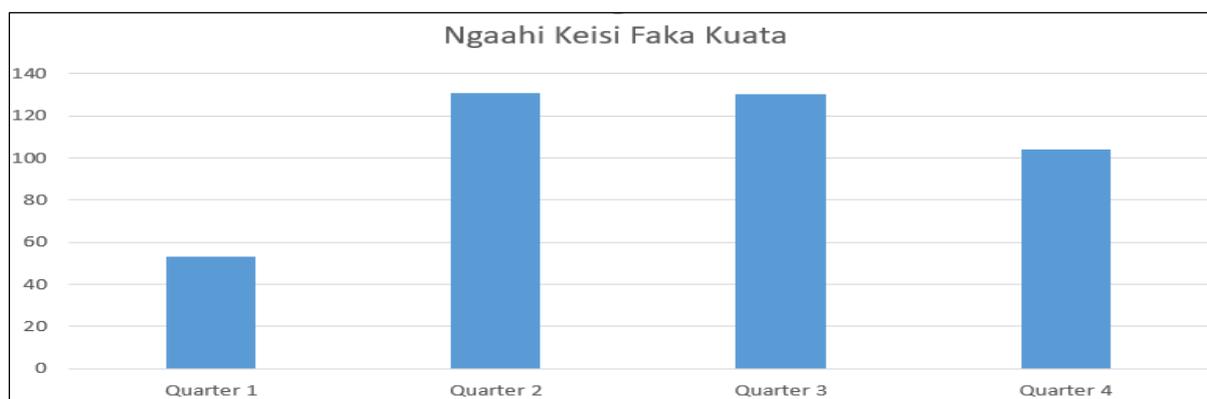
Fa'ahinga	Kuata 4	Kuata 3	Kuata 2	Kuata 1	KATOAA
Fokotu'u Fo'ou	16	17	8	7	48
To e fokotu'u	0	1	1	0	2
Hiki hake 'i he Lakanga	22	24	14	8	57
Fehikitaki	2	1	0	0	3
Fakafisi mei he Ngaue	15	9	17	5	46
Malolo Mei He Ngaue	6	6	6	3	21

Malolo Fakafalemahaki	3	0	1	0	4
Ngaue Fakataimi Ki tu'a	2	2	6	0	10
Fakaloloa Ngaue Fakataimi ki tu'a	0	1	0	0	1
Liliu Tu'utu'uni PSC	5	4	1	4	14
Totongi Ngaahi 'Aho Livi	0	1	12	1	14
Tautea	3	9	2	3	17
Fakamaloo'i Fakataimi	1	1	0	0	2
Kapusi mei he Ngaue	5	4	1	5	15
Fakaloloa Aleapau Ngaue Fakapalofesinale	0	1	0	1	2
Aleapau Ngaue Fakapalofesinale	2	5	11	4	22
Fakaloloa Ngaue & Malolo mei he Ngaue	10	11	19	3	43
Fakangata Fokotu'u Fo'ou	3	4	1	2	10
Fakahiki tu'uma'u	0	1	1	0	2
PMS	0	1	0	1	2
Tamate'i Tu'utu'uni PSC	1	1	0	0	2
Livi Makehe Ta'e ma'u vahenga	8	5	3	0	16
Liliu Hingoa Lakanga	2	5	1	0	8
Tu'utu'uni 'Ikai Ke Tali	5	5	0	0	10
Ta'u Ngaue (AI)	0	1	0	0	1
Malolo 'i He Ngaue	1	4	0	5	10
Ngaue mei tu'a	0	1	0	0	1
Ma'u mafai Ki He Vahenga	1	1	0	0	2
Toloi Livi	1	1	21	0	23
Livi Folau He Sipoti	0	0	0	0	0
Tangi	3	0	0	0	3
Tu'utu'uni Ngaue	1	0	0	0	1
Ngaahi Me'a Fekau'aki mo e Kau CEO	3	1	3	0	5
Total	104	130	131	53	419

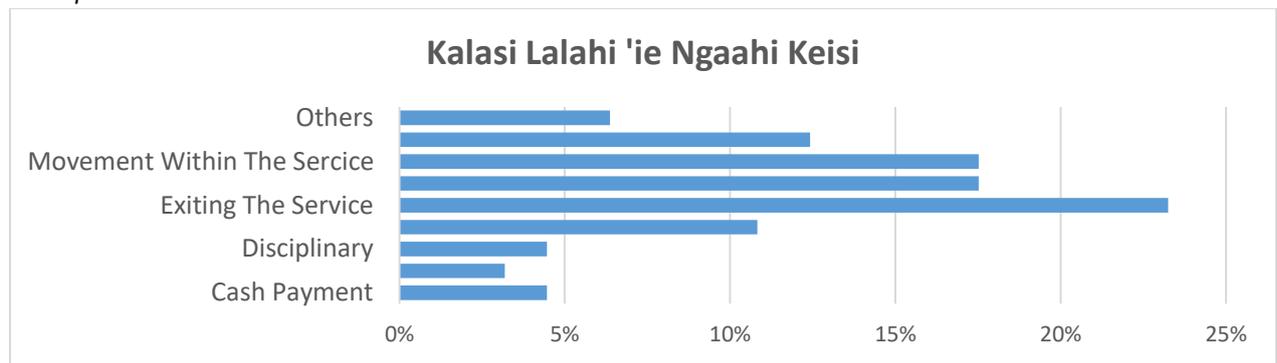
Fakataata 4.1. Ngaahi Keisi Faka Kuata

'Oku 'omai he Tepile 4.2 'a e vakai fakaikiiki ki he ngaahi keisi.

‘Oku ma’olunga taha pe ‘a e “Hiki Hake” ‘i he ngaahi lakanga (keisi ‘e 57) pea hoko hake ki ai ‘a e Fokotu’u Fo’ou mo e keisi ‘e 48.

‘Oku hanga ‘e he Fakatata 4.1 ‘o fakaha mai ‘a e ma’ulalo ‘o e fika ‘i he ngaahi keisi ‘i he Kuata ‘Uluaki (1) pea hiki ma’olunga ‘i he kuata hono ua (2). Na’e makatu’unga ‘eni mei he tu’utu’uni ‘a e Kapineti ke ta’ofi fakataimi ‘a hono fakafonu ‘o e ngaahi lakanga ‘ataa ‘i he ngaahi potungaue ko e teuaki ki he ngaahi nunu’a ‘o e COVID19. Na’e tu’utu’uni ai foki heni ke fakahu kotoa mai ‘a e ngaahi fokotu’u ke fakafonu e ngaahi lakanga ‘ataa ki he ‘Ofisi ‘o e PSC ‘i he ‘osi ‘a Ma’asi 2020. Na’e fakahoko foki ha ngaue lahi ki hono fakafonu ‘o e ngaahi lakanga ‘a e ngaahi potungaue ‘i he faka’osinga ‘o e ta’u fakapa’anga 2019/2020 ‘o makatu’unga ai ‘a e si’isi’i ‘a e ngaahi keisi ki he kamata’anga ‘o e ta’u fakapa’anga 2020/2021.

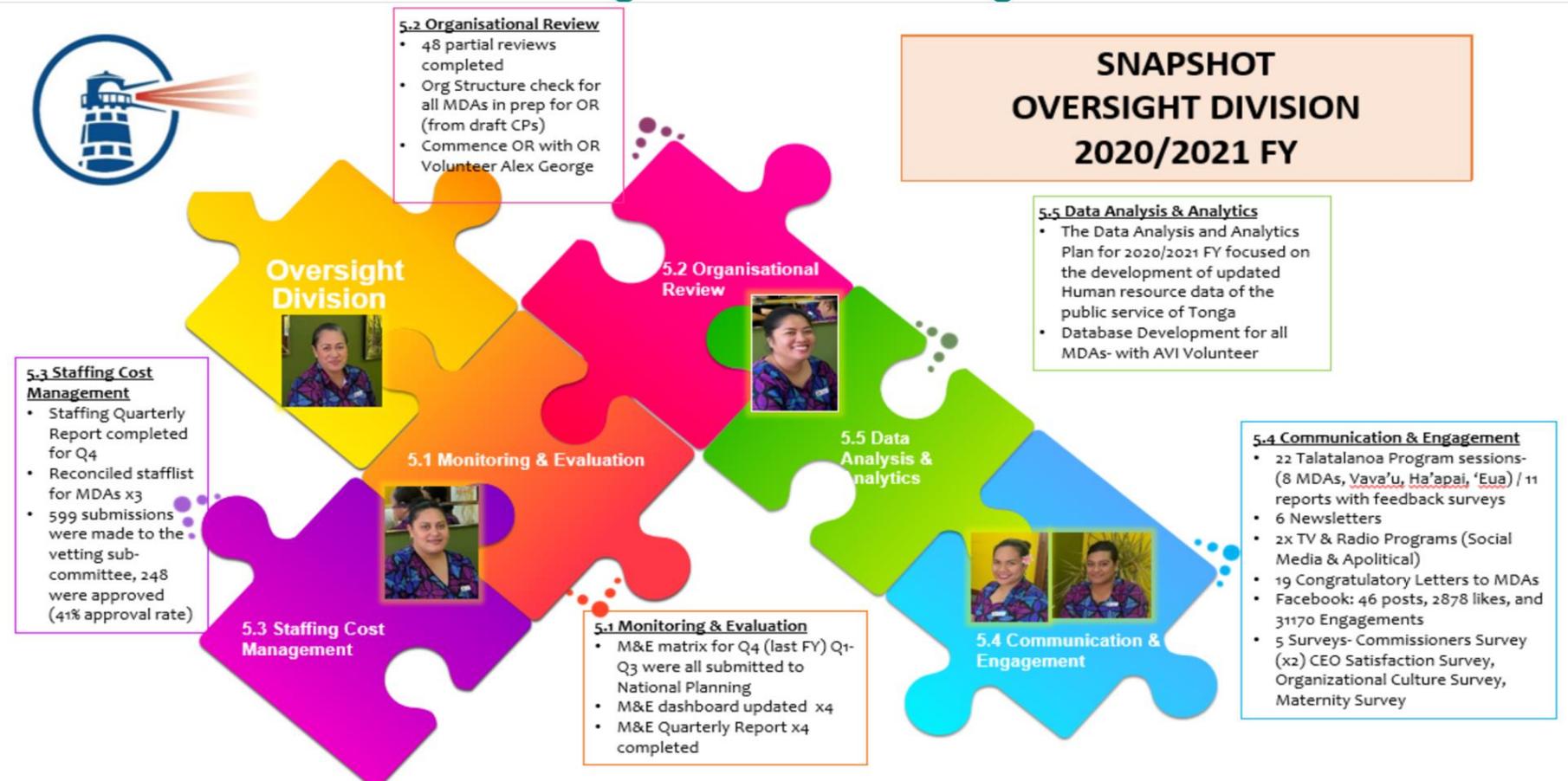
Fakatatau ki he Fakatata 4.2, koe lahi taha ‘o e ngaahi keisi’ ‘oku fekau’aki ia mo e hū ki tu’a mei he ngaue fakapule’anga. ‘Oku kau ai ‘a e fakafisi mei he ngaue, kapusi mei he ngaue, fakangata ngaue, malolo mei he ngaue mo e malolo (pekia) ‘i he ngaue. ‘Oku lakasi ‘e he hū ki tu’a ‘a e hū mai ki loto ki he ngaue fakapule’anga ‘a ia ‘oku totonu ke ‘i ai ‘a e ki’i holo si’isi’i ‘i he tokolahi ‘o e kau ngaue fakapule’anga. Koe ki’i holo ko ‘eni ‘oku mahino pe koe ola ‘eni ‘o e ta’ofi fakataimi ‘a hono fakafonu ‘o e ‘u lakanga ‘ataa ‘a e ngaahi potungaue na’e kamata ‘i Sepitema 2020 ‘i hono tokangaekina ‘e he Pule’anga ‘a e hikihiki koia ‘i he fakamole ki he vāhenga fakalukufua. Koe Kulupu “Others” ‘oku kau kotoa ki ai ‘a e ngaahi keisi ‘oku ‘ikai ke nau kau ki he ngaahi vahevahe

lalahi ko ‘ena oku hā atu’ hange koe ngaue ki he ngaahi tu’utu’uni fakangaue, livi folau he sipoti, PMS mo e ngaahi keisi kehe pe.

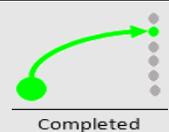

Polokalama 5: Vakai Fakalūkufua á e Fakahoko Fatongia

Polokalama 5 - Vakai Fakalūkufua 'o e fakahoko fatongia'

Ke fakalelei'i 'a e ngaahi founga tānaki fakamatala' ki hono vakai'i, sivi'i mo fakamālohia 'a e ngaahi tefito'i fatongia' pea mo e anga 'a hono fakahoko, mo hono fakafehokotaki 'a e ngaahi fatongia', pea pehē ki hono siofi 'a e fakamole ki he kotoa 'a e vāhenga 'o e Pule'anga' fakalūkufua.

Koe taumu'a ngaue 'a e va'a ko 'eni ki he ta'u fakapa'anga 2020/2021 koe 'Fakapapau 'oku mahu'ingamalie, faingofua ange pea ke fiefia mo 'ofa 'i ho'o ngaue'. Koe va'a ngaue ko 'eni kuo fakafatongia'aki ki nautolu á hono fakahoko 'a e polokalama fika 5 'o e Palani Fakata'u Tolu 'a e 'Ofisi PSC ki he ta'ufakapa'anga 2020/2021 – 2022/2023, koe Polokalama fika 5 'oku ne tokanga'i 'a hono: Fakalelei'i 'a e ngaahi founga tānaki fakamatala' ki hono vakai'i, sivi'i mo fakamālohia 'a e ngaahi tefito'i fatongia' pea mo e anga 'a hono fakahoko, mo hono fakafehokotaki 'a e ngaahi fatongia, pea pehē ki hono siofi 'a e fakamole ki he kotoa 'a e vāhenga 'o e Pule'anga' fakalūkufua. Koe va'a ngaue ko éni na'e fakakaungatamaki ai á e kau ngaue é toko nima 'i he kamata'anga 'o e ta'u fakapa'anga. Na'e hiki atu 'a e toko taha ki he ngaahi lakanga 'oku ma'olunga ange 'i he Potungau kehe pea koe tokotaha na'e hiki hake pe ki he lakanga ma'uolunga ange 'i he PSC, pea koe tokotaha na'e hiki atu ki he lakanga tatau pe ka 'i he tafa'aki na'e ako kiai ('Akauni) 'i he Potungau kehe, pea 'e tu'uaki atu 'a e ngaahi lakanga 'ataa ko'eni 'e tolu ke fai mai ha tohi kiai. Koe Polokalama fika 5 'oku 'iai ha ngaahi taumu'a lalahi 'e nima kiai, pea koe lipooti 'eni ki he ngaahi taumu'a lalahi koia 'e nima:

5.1 Ola 'o e fakahoko fatongia 'a e PSC'

Koe ngaahi ola lalahi 'o e fakahoko fatongia 'a e PSC fakatatau ki he Palani Ngaue Fakata'u-Tolu 'a e PSC.

'I he kamata'anga 'o e ta'u fakapa'anga 2021/2021 na'e 'iai 'a e liliu ki he fa'unga fakakaungau 'o e PSC, 'o hiki hake ai mei he va'a ngaue 'e 7 ki he va'a ngaue 'e 9. Na'e liliu leva 'a e palani ki hono siofi 'a e ola 'o e fakahoko fatongia 'a e PSC ke fakatatau ki he va'a ngaue 'e 9 ko'eni 'i he Kuata 'Uluaki, pea hoko atu ki hono fatu 'o e tepile 'oku ne fika'i faka'angataha 'a e ngaahi ola fakahoko fatongia kotoa 'a e PSC.

Koe ngaahi ola ngaue fakatatau ki he ngaahi taumu'a ngaue na'e fokotu'u 'i he Palani Ngaue Fakata'u-Tolu 'a e PSC na'e fakakakato kotoa ia 'i he kuata kotoape pea na'e 'ave ia, 'i he taimi totonu pee ki mu'a ange 'i he taimi na'e fokotu'u mai ke 'oange aii, ki he va'a ngaue Palani 'a e 'Ofisi 'o e Palemia.

TEPILE 1: OLA 'O E NGAHI TAUMU'A NGAUE LALAHĪ - PALANI NGAUE FAKATA'U-TOLU 2020/2021 (FAKAPESĪTI)

Sivi'i Fakamaama Hala (Ola lalahi 'o e ngaahi taketi mei he Palani Fakata'u-Tolu) 2020/2021	Lahi 'o e Ngaahi Ola Lalahi	Hulu	A'usia	Fakatatau ki he Faka'amu	Mohetolo / Tolo	'Ikai A'usia	'Ikai Ngaue'aki
Lahi 'o e ngaahi Taketi 'i he Maama Hala takitaha	61	33	22	0		3	3
Ola 'o e ngaahi taketi (fakapeseti%)		54%	36%	0%	0%	5%	5%
Ola Fakalufua 'a e PSC:		90%				5%	5%
		Hulu / 'Ausia				'Ikai A'usia	'Ikai Ngaue'aki

Koe peseti 'e hivangofulu (90%) 'o e ngaahi taumu'a ngaue na'e fokotu'u 'i he Palani Ngaue Fakata'u-Tolu 'a e PSC na'e 'ausia lelei 'a e taketii, pea mo e ngaahi taketi ne hulu 'a e ngaue ia 'i he taketii, pea mo e taketi kuo 'osi kakato 'a e ngaue kiai.

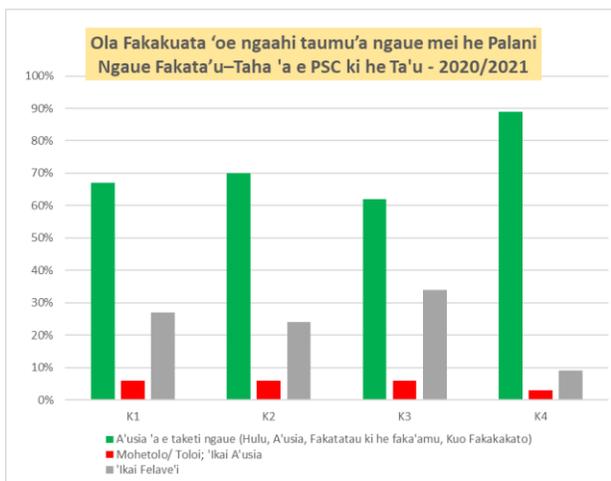
Koe peseti leva 'e nima (5%) na'e 'ikai ke a'usia 'a e taketi ngauee pea mo e peseti 'e nima (5%) na'e 'ikai ngaue'aki 'a e ngaahi taketii pea mo e palani ngaue 'o e ta'u ni. Koe va'a ngaue 'e nima (5) na'a nau a'usia kakato 'a 'enua ngaahi taumu'a ngaue lalahi na'e fokotu'u (1)Founga Tatakī, Tu'utu'uni Ngāue, 2) Fakalalakala 'a e Ngāueanga, 3) Vakai Fakalukufua 'a e Fakahoko Fatongia, 4) Vahenga mo e Ngaahi Monu'ia pea mo e 5) Pule'i Fakaēngāueanga).

Ola 'o e ngaahi Taumu'a Ngaue Fakata'u-Taha

Koe ola 'o e ngauee fakatatau ki he palani fakata'u taha na'e fakahu ia 'i he kuata kotoape ki he lipooti fakakuata. Koe ngaahi olaa 'eni:

Koe ola 'o e ngaahi taumu'a ngaue na'e fokotu'u 'i he Palani Ngaue Fakata'u-Taha na'e pehe ni ia:

FAKATAATAA: OLA FAKAKUATA – 'O E NGAHI TAUMU'A NGAUE MEI HE PALANI NGAUE FAKATA'U-TAHA 'O E 2020/2021 (FAKAPESĪTI %)

'I he Kuata 1, na'e faka'avalisi ki he peseti 'e 67% 'a e ngaahi ngaue na'e a'usia 'a e taketi ngaue (Hulu, A'usia, Fakatatau ki he faka'amu, Kuo Fakakakato) na'e fokotu'u 'i he palani ngaue fakata'u-taha 'a e PSC, na'e peseti 'e 70% 'a e Kuata 2, peseti 'e 62% 'a e Kuata 3 pea peseti 'e 89% 'a e Kuata 4.

Na'e faka'avalisi ki he peseti 'e 5% 'a e ngaahi taumu'a ngaue na'e 'ikai a'usia pe na'e toloi pe mohetolo koe'uhi pe ko ha ngaahi 'uhinga ne 'ikai ke mau lava 'o pule'i. Koe ngaahi taumu'a hange koe lahi 'o e ngaahi

Lipooti Fakataú 2020-2021 – Ófisi ó e Komisoni Ngāue Fakapuleánga

Potungae ne ‘osi fakakakato mai ‘a ‘enau mape’i ‘o e ngaahi ngaue faka’aho (flowcharts), he kuo lava pee ‘a hono fakahoko ‘a e ngaahi tokoni ki hono ako’i ki nautolu ki hono fakahokoo, ka na’e ‘ikai malave ‘e he Potungae ‘e 5 ‘o fakakakato mai ‘enau ngaahi mape. Koe lahi ‘o e kau ngaue na’a nau kau mai ki he polokalama ako ngaue na’e ‘ikai a’u ia ki he taketii he na’e ‘iai ‘a e tu’utu’u ni ke ta’ofi ‘a hono tu’uaki ‘a e ngaahi lakanga ‘ataa, pea ‘ikai ai ha kau ngaue fo’ou lahi kenau kau mai ki he polokalama Ako Ngaue. Koe lahi ‘o e ngaahi fakataha’anga ‘a e kau CEO na’e ‘ikai a’usia ‘a e ngaahi taketi koia he na’e lahilahi ‘a e fefolau’aki ‘a e kau CEO ki Vava’u pea mo ‘Eua foki ki he ngaahi katoanga fakapule’anga mo fakafonua foki. Koe ola ‘o e ngaahi tu’utu’uni ‘a e Komisoni ke fakahoko pe ia ‘i loto ‘i he ‘aho ‘e 3 na’e ‘ikai a’usia ‘a e taketi koia he na’e tuki liliu pee ‘e he Komisoni ‘a e tu’utu’uni ngaue, ‘o ‘ikai ai ke lava ‘o fakahoko ‘a e tu’utu’u ni ‘i loto ‘i he ‘aho ‘e 3. Koe ngaahi taketi ko ‘eni na’e ‘ikai lava ia ‘o fakahoko koe’uhi ko ha ngaahi tu’utu’uni na’e fakahoko mai pe lava ‘e he PSC ‘o pule’i, te mau sio ki hano fakafou’ou pe liliu ‘a e ngaahi taketi koia, ‘i he ta’u fakapa’anga hono hoko.

5.2 Ko hono vakai’i fakangāue’anga ‘o e ngaahi Potungae

TEPILE 2: VAKAI’I FAKAENGAUE’ANGA 2020/2021

Na’e fakahoko ‘a e ngaahi vakai’i fakaengaue’anga – fakakonga pee (partial review) ‘e fangofulu ma valu ‘i he ta’u fakapa’anga 2020/2021. Koe ngaahi ngaue ko ‘eni na’e kamata pe ia ‘i hono tanaki ha ngaahi fakamatala tatau ma’a e ngaahi Potungae hono kotoa pe, ke ngaue’aki ki hano vakai’i fakaengaue’anga ‘o ha Potungae. Na’e malava ke mau sio ki he fiema’u vivili ke fakalelei’i ‘a e ngaahi fa’unga fakakaungaue ‘a e ngaahi Potungae, ‘i he taimi na’e fai ai ‘a e ngaue ki hono siofi ‘o e ngaahi lakanga na’e ngofua ke fakafonu ‘e ha taha ‘i he taimi fakangatangata koe’uhi koe Kovit19. Na’e fakahoko leva ‘a hono siofi vaaofi ange ‘o e ngaahi Va’a Pule’i Fakaengaue’anga (CSD) kotoape ‘a e ngaahi Potungae pea mo fakafehoanaki kinautolu.

	K 1	K 2	K 3	K 4
Vakai’i Fakaengaue’anga (Fakakonga)	14	12	2	20 = 48

Na’e kamata ‘a hono vakai’i fakangaue’anga (Kakato) ‘o e PSC ‘i he Kuata 2, ‘e he tangata ngaue’ofa, ko e mataotao ‘i he ngaue ‘vakai’i fakangaue’anga ‘o ha Potungae pe kautaha’. Koe tangata ni ‘oku ne fakahoko mai pe ‘a e ngaue ni mei ‘Aositelelia ‘o fakafou he ngaahi fakataha-vitio pea mo e email mo e va’a ngaue ko ‘eni. Koe tokoni foki ko’eni ‘oku fakafou mai ia ‘i he tokoni ‘a e Pule’anga ‘Aositelelia ‘i he’enau polokalama mo e kau ngaue’ofa (AVI). Ko e ngaue foki ko ‘enii na’e fiema’u ke faka’eke’eke ‘e he va’a ngaue ko ‘eni ‘a e tokotaha ngaue í he tafaáki ó e tokangaekina ó e kau ngāue kotoape ‘i he ngaahi Potungae Fakapule’anga kotoa ‘e 20 ‘oku ‘i he mafai ‘o e Komisoni, ke malava ‘o fakafehoanaki ‘a e lahi ‘o e ki he fatongia ó e ngaue tokangaekina ó e kau ngāue ‘i he ngaahi Potungae pea mo e ngaue ‘oku fakahoko ‘i he PSC.

Ko e taha 'o e ngaahi ola lelei 'o e ngaue ni, koe malava ke to e ngaue vaohi ange ai 'o fetokoni'aki mo fevahevahe'aki 'a e ngaahi va'a ngaue 'o e PSC. Na'e vakai'i 'a e ngaahi fa'unga fakakaungaue 'o e ngaahi Potungaue kotoa pe. Na'e fengaue'aki pea mo e va'a vahenga mo e ngaahi monu, kenau fetu'utaki mai pe kia kimautilu ke mau 'oatu 'a e fa'unga fakakaungaue, kae 'oua 'e to e kole atu ki he Potungaue ke nau 'omai 'a e me'a tatau 'i he taimi 'oku fakahoko ai 'a hono sivi'i. Na'e ngaue'aki mo e ngaahi fa'unga fakakaungaue ki he hono siofi 'a e ngaahi kole mei he ngaahi Potungaue, ke fakafonu 'enua ngaahi lakanga 'ataa pee ko ha fiema'u lakanga fo'ou.

5.3 Muimui'i 'a e ngaahi fakamole ki he vahenga 'o e Kau Ngaue Fakapule'anga

'I he kuata 1, ko e fakamole ki he vahengaa koe peseti 'e 62 'o e pa'anga humai fakalotofonua. Koe Komiti 'oku nau sivi'i 'a e ngaahi fiema'u lakanga 'a e ngaahi Potungaue 'i he kuonga fakangatangata ko 'eni 'o e COVID19, ko hono kau memipa 'oku kau kiai 'a e fakafofonga mei he MOF, PSC, MET, Mou'i, Tau Malu'i Fonua, Polisi. Óku nau sivi'i 'a e ngaahi kole kotoa mei he ngaahi Potungaue 'o nau fokotu'u atu ki he ongo CEO 'o Fale Pa'anga pea mo e PSC, pea meia kinua ki he Minisita Pa'anga ke ne aofangatuku mai 'a e ngaahi lakanga 'oku totonu ke tali ke fakangaue'i ha taha kiai, makatu'unga 'i he vivili mo e mahu'inga foki 'a e ngaahi lakanga, ki he potungaue koia 'i he taimi fakangatangata ko'eni.

Fakatatau ki he tu'utu'uni Kapineti fika 913, 14 Aokosi 2020, na'e pau ke fakahu 'a e ngaahi tohi kole lakanga ki he PSC 'i he 'aho 14 'o Sepitema 2020. Na'e siofi 'e he Komiti ko'eni 'a e fakamole fakakatoa ki he vahenga pea mo sio ki ha ngaahi tu'utu'u ni ngaue te ne tokoni ke holoki hifo ai 'a e fakamole fakakatoa ki he vahenga mei he 62% ki he peseti 'e 53. Koe lakanga 'e 248 (41%) na'e tali mei he 599 na'e fakahu mai ki he komiti. Na'e fai e ngaue ko 'eni mei Siulai 2020 - Sanuali 2021. Koe peseti 'e 59 na'e 'ikai ke talii, 'e fakatatali pe 'a e ngaahi lakanga koia kae 'oleva ke fai mai ha tu'utu'uni kiai 'a e Kapineti.

NGAAHI LAKANGA MATU'AKI VIVILI 'I HE KUONGA COVID19 – OLA MEI HE KOMITI NGAUE 2020/2021					
	Ngaahi Lakanga Tu'uma'u (Na'e Fakahu)	Ngaahi Konituleki Fakapalofesinale (Na'e Fakahu)	Ngaahi Lakanga Tu'uma'u (Na'e Tali)	Ngaahi Konituleki Fakapalofesinale (Na'e Tali)	% Na'e Tali
Konga I	48	26	43	25	92%
Konga II	17	8	7	0	28%
Konga III	141	45	44	23	36%
Konga IV	209	13	64	5	31%
Ngaahi lakanga na'e tali makehe (MET)	92	0	37	0	40%
Total:	507	92	195	53	41%

Lipooti Fakataú 2020-2021 – Ófisi ó e Komisoni Ngāue Fakapuleánga

Ko hono fakatonutonu koia 'a e Lisi 'o e Kau Ngaue Fakapule'anga pea mo e ngaahi Potungae na'e fakahoko fakakuata ia pea 'osi pea vahevahe leva mo e ngaahi Va'a Ngaue 'o e PSC 'oku nau fiema'uu, 'o hange koe Va'a Fakalakalaka Fakaēngāue'angaa, ki hono 'analaiso 'o e ngaahi fakamatala 'o e ngaue fakapule'anga. 'I he lolotonga koia 'a hono ta'ofi 'a hono fakangaue'i 'o e ngaahi lakanga 'ataa, na'e kei 'alu hake pee ki 'olunga 'a e tokolahi 'o e ngaahi lakanga tu'u ma'u 'i he lolotonga 'a e ta'u, koe 'uhii koe feinga ke tau tu'u mateuteu pe ki he Koviti 19.

'I he taimi ko 'enii na'e hiki hake foki pea mo e tokolahi 'o e kau ngaue Lau 'Aho ke nau fakahoko 'a e ngaahi fatongia 'a e ngaahi lakanga na'e 'ikai tali 'e he Komiti Sivi'i 'o e ngaahi kole lakanga, pea mo tokoni ke malava 'a e ngaahi taketi ngaue 'a e ngaahi Potungae. 'I he faka'osinga 'o Novema 2020, na'e lekooti ai 'a e tokolahi taha 'o e kau ngaue Lau 'Aho 'i he ngaahi Potungae Fakapule'anga. Koe Potungae Ngaue Lalahi (MOI) na'e tokolahi taha 'enau kau ngaue Lau 'Aho koe toko (118), hoko hake kiai 'a e Potungae Mo'ui (86) mo e Potungae Ngoue, Me'atokoni mo e Vaotātā (80). 'I he taimi tatau, na'e holo holo malie hifo 'a e tokolahi 'o e kau Ngaue Konituleki Fakapalofesinale mei 'Akosi 2020 ki Tisema 2020. Na'e malava 'a e ola ko 'eni makatu'unga 'i hono siofi fakalelei 'i he mahina kotoa pe 'a e ngaahi lakanga 'ataa pea mo e ngaahi kole lakanga mei he ngaahi Potungae na'e fakahoko 'e he Komiti Sivi'i 'o e ngaahi kole lakanga. 'Oku 'iai 'a e 'amanaki 'e holo 'a e tokolahi 'o e kau Ngaue Konituleki Fakapalofesinale 'i he ngaahi kuata 'e hoko mai.

5.4 Fetu'utaki mo e Fengae'aki mo e ngaahi hoa ngaue

Na'e lava kakato 'a hono fokotu'utu'u 'o e palani fakata'u ki he ngaahi ngaue ki he Fetu'utaki mo e Fengae'aki mo e ngaahi hoa ngaue 'i he Kuata 1. Ko hono taumu'a ke tokoni ki hono to e 'ilo lahia ange 'a e 'ata 'o e ngaue faka-Pule'anga ki he kakai 'o e Fonua. Ko e ngaue mahu'inga mo mahulu na'e fakahoko 'i he ta'u ni koe Polokalama Talatalanoa 'a e 'Ofisi PSC ('a ia na'e fa'a 'iloa ko e Polokalama Roadshow) ki he ngaahi Potungae 'o kau ki ai 'a e ngaahi 'Otu motuu, tukukehe 'a e Ongu Niua. 'Oku ha 'i he lisi 'i lalo 'a e ngaahi ngaue na'e fakahoko:

5.4.1 POLOKALAMA TALATALANOA

Ko e Polokalama Talatalanoa na'e vahevahe ki he kongā lalahi 'e ua (2). Ko e kongā 'uluaki na'e fakahoko 'a e ako nounou (presentation) 'e he va'a ki hono Pule'i mo hono Tokanga'i 'o e kau Ngaue Fakapule'anga (HR) pe ko e va'a Tu'utu'uni Ngaue (Policy) 'i he ngaahi tafa'aki ko 'eni:

1. Tu'utu'uni faka'ulungaanga ki he Ngaue fakapule'anga 2010.
2. Ngaahi tu'utu'uni ki he ngaue'aki 'o e mitia fakasosiale ma'a e ngaue fakapule'anga 'o Tonga.

3. Ngaahi ako nounou fekau'aki mo e ngaahi tu'utu'uni ngaue.
4. Tu'utu'uni ngaue ki hono - Vilohi 'a e kau ngaue (Staff Rotation)
5. Tu'utu'uni ngaue ki he - Ta'u motu'a ke malolo ai mei he ngaue
6. Ngaahi fehu'i angameheni fekau'aki mo e va'a PMS
7. Fakamanatu 'o e ngaahi tu'utu'uni ngaue makehe

Ko e konga ua leva ko e Polokalama Talatalanoa. Na'e fakataumu'a 'a e polokalama ni ke 'oange ha faingamalie ki he kau ngaue kenau 'eke ha ngaahi fehu'i fekau'aki mo e ngaahi fevahevahe'aki na'e fakahoko 'oku lisi atu 'i 'olunga. Na'e malava foki ke nau to e 'eke mai ha fa'ahinga fehu'i ke to e fakama'ala'ala ange fekau'aki mo e fakahoko fatongia 'a e PSC mo e ngaahi tu'utu'uni ngaue. 'Oku ha 'i he tepile 'i lalo 'a e fakakatoa 'o e Polokalama Talatalanoa na'e fakahoko 'i he tau ni;

TEPILE 4: POLOKALAMA TALATALANOA 'A E PSC (2020/2021)

Polokalama Talatalanoa 'ae PSC (2020/2021)				
	Potungaue	Lahi 'oe Ngaahi Fakataha	Tokolahi 'o e kau ma'u fakataha	Aho
1	Potungaue Ngaahi Ngaue Lalahi	1		21 'Okatopa 2020
2	Potungaue Ako	5	164	25-27 Sanuali 2021
3	Tute	1		15 Fepueli 2021
4	Tanaki Pa'anga Humai	1	67	22 Fepueli 2021
5	Vavaú	5	145	15-18 Fepueli 2021
6	Haápai		84	23 - 26 Fepueli 2021
7	Éua	3	61	2-5 Ma'asi 2021
8	Ofisi Palasi	1	15	08 'Epeleli 2021
9	Potungaue ki Muli	2	18	22 'Epeleli 2021
10	Potungaue Ngaahi Fakalotofonua	2	34	5 Me 2021
11	Potungaue Takimamata	1	23	20 Me 2021
	Fakakatoa:	22	611	

Lipooti Fakataú 2020-2021 – Ófisi ó e Komisoni Ngāue Fakapuleánga

5.4.2 NGAARI SAVEA

Ko e savea fakakatoa 'e nima (5) na'e fakahoko 'i he ta'u Faka-Pa'anga 2020/2021. 'I he savea 'e nima koeni, koe savea 'e 4 na'e fakahoko ia ki he ngaahi hoa ngaue (Savea ki he kau Komisoni (x2), Savea ki he kau taki ngaue, Savea ki he tu'utu'uni ngaue malolo fa'ele) pea mo e savea fakaloto Potungau fekau'aki mo e 'Atakai ngaue 'a e kau ngaue PSC.

5.4.2.1 Savea ki he kau Komisiona

Na'e fakahoko tu'o ua 'a e savea ki he kau Komisiona ('aho 25 Novema 2020 pea mo e 'aho 25 Sune 2021). 'I he savea na'e fakahoko 'i Novema, ko e Komisiona 'e toko fa na'e lava kenau fakakakato 'a e savea (80%) pea ko e tokotaha na'e 'ikai ke fakakakato 'a e savea na'a ne lolotonga kolonitini. 'I he savea na'e fakahoko 'i Sune 2021, koe tokotolu mei he toko nima na'e lava kenau fakakakato 'a e savea. Ko e ola 'oku ha atu 'i lalo ko e peseti faka'avalisi ia ki he ongo savea 'e ua:

- Koe peseti 'e 100% 'o e kau Komisiona na'a nau fakakakato 'a e savea, na'a nau ongo'i fiemalie pea fakafiemalie 'aupito 'a e taimi na'e tufa ai 'a e ngaahi pepa komisoni kiate kinautolu.
- Koe peseti 'e 100% 'o e kau Komisiona na'a nau fakakakato 'a e savea na'a nau ongo'i fiemalie mo e tukunga 'o e ngaahi pepa komisoni.
- Koe peseti 'e 100% 'o e kau Komisiona na'a nau fakakakato 'a e savea na'a nau fiemalie 'aupito ki he tukunga 'o e ngaahi fevahevahe'aki 'oku faka'asi 'i he pepa miniti fakataha.
- Koe peseta 'e 88% 'o e kau Komisiona na'e 'ikai ken au loko fiemalie ki hono muimui'i mo fakahoko 'o e ngaahi ngaue na'e fokotuu (Action item), ka 'i he taimi tatau koe peseti 'e 75% 'o e kau Komisiona na'a nau fiemalie pe ki he tu'unga na'e muimui'i ai 'a e ngaahi ngaue na'e fokotu'u ke fakahoko.
- Koe peseti 'e 100% 'o e kau Komisiona na'a nau fakakakato 'a e savea, na'a nau ongo'i fiemalie pe fakafiemalie 'aupito ki he taimi na'e ma'u ai 'enua ngaahi vahe.

5.4.2.2 Savea ki hono sivi'i 'o e tu'unga fakafiemalie 'a e kau Pule Ngaue

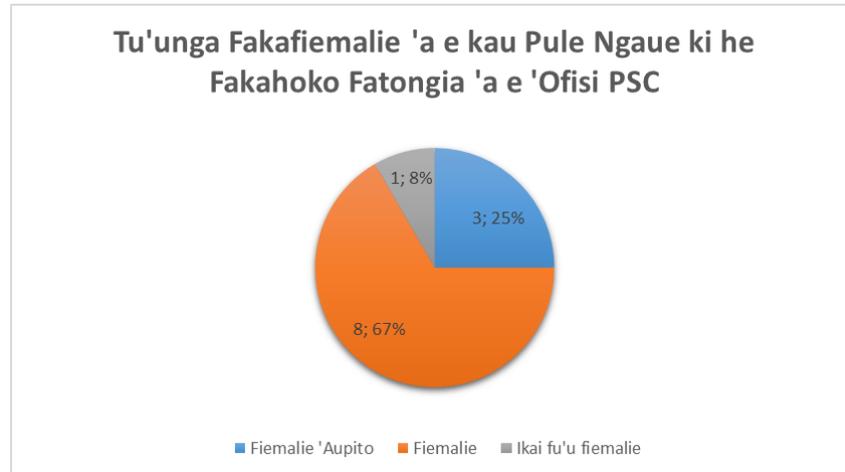
Koe peseti 'e 63% 'o e kau Pule Ngaue (12 mei he 19) na'a nau fakahoko 'a e savea ni fekau'aki mo e ngaahi fakahoko fatongia 'a e 'Ofisi PSC. Ko hono fakahoko tu'o ua foki eni 'o e savea ni ki he kau Pule Ngaue 'o e Ngaahi Potungau 'i he malumalu 'o e Komisoni (Lisi I) 'a ia na'e tufa 'i he 'aho 10 Siulai, 2020.

- Koe peseti 'e 92% 'o e kau Pule Ngaue na'a nau pehe 'oku fakafiemalie pe fakafiemalie 'aupito 'a e fakahoko fatongia 'a e 'Ofisi PSC.
- Koe peseti 'e 92% 'o e kau Pule Ngaue na'a nau ongo'i fiemalie pe fakafiemalie 'aupito 'a e va fengau'aki mo e Pule ngaue 'o e 'Ofisi PSC.
- Koe peseti 'e 76% 'o e kau Pule ngaue na'a nau ongo'i fiemalie pe fakafiemalie 'aupito ki he va fengau'aki mo 'enua fakataha taautaha mo e kau Komisiona.

- Koe peseti 'e 84% 'o e kau Pule Ngaue na'a nau ongo'i fiemalie pe fakafiemalie 'aupito kiate kinautolu 'enau polokalama fakataukei/fakafe'iloaki.
- Koe tokosi'i pe (peseti 'e 25%) 'o e kau Pule Ngaue na'e 'ikai kenau loko fiemalie ki he ngaahi fakahoko fatongia fakalukufua 'a e 'Ofisi PSC pea mo e taimi 'oku tali ange ai 'enau ngaahi fetohi'aki mo e fetu'utaki.
- Koe peseti 'e 17% 'o e kau Pule Ngaue na'e 'ikai ke fakafiemalie kiate kinautolu 'a e ngaahi tali 'a e kau Komisiona ki he'enau ngaahi lipooti.

FAKATAATAA: SAVEA KI HONO SIVI'I E TU'UNGA FAKAFIEMALIE 'A E KAU PULE NGAUE

5.4.2.3 SAVEA KI HE 'ATAKAI NGAUE 'O E PSC

Koe savea ni na'e fakahoko ia ke fakaha tau'atina 'e he tokotaha ngaue 'ene ngaahi fakakaukau fekau'aki mo e 'ataakai ngaue 'o e PSC pea mo e ngaahi founga fetu'utaki mo e anga 'o e fengaue'aki faka'aho 'i loto PSC. Koe taimi 'oku felave'i mo e

savea ni ko Siulai ki Tisema 2020. Na'e fe'unga mo e kau ngaue 'e 35 mei he toko 39 (peseti 'e 90%) na'a nau fakahoko 'a e savea ni.

- Fakakatoa, na'e lahi ange 'a e ngaahi tali na'a nau fiemalie mo pou pou ki he ngaahi

fakamatala na'e ngaue'aki 'i he savea ni.

- 'I he taimi tatau pe, ko e lahi taha 'o e ola 'o e savea na'e peseti pe 'e 50-60% Ko e 'elia na'e ma'olunga taha 'a e maaka lelei taha ko e 'elia #6: Mahino lelei 'a e ngaahi tala fatongia (koe peseti 'e 77.1% na'a nau fiemalie). 'Oku tala heni koe ngaue 'oku fakahoko 'e he va'a Fakalalakaka 'i he Fakahoko Fatongia (PDD) pea mo e va'a Pule'i Fakaengaue'anga (CSD) 'i he PMS pea mo e mape'i 'o e ngaahi ngaue faka'ahoo, na'e lelei 'aupito 'i he ta'u ni.
- Ko e tafa'aki na'e fu'u matu'aki tolalo 'a e ola mei he savea koe 'Elia 2: Fakatokanga kae fai he founga lelei (koe peseti 'e 34.3% na'a nau pehee 'oku 'ikai lelei 'a e 'elia koeni, koe peseti 'e 28.6% na'a nau fakamaaka 'oku 'ikai ha'anau fu'u 'ilo pau ki he tukunga 'o e 'ofisi ki he 'elia koeni pea koe peseti 'e 34.3% leva na'a nau fakamaaka mo pehee 'oku lelei 'a e 'elia koeni.

- Ko e ‘elia na’e lahitaha ‘enau fakamaaka “ ‘ikai ‘ilo pau “ koe ‘elia #5: Ngaahi ‘Ulungaanga mahu’inga ke ma’u ‘e he kau ngaue (koe peseti ‘e 40% ‘o e kau ngaue na’a nau pehe ‘oku ‘ikai ‘ilo pau ki he pehee ‘oku ma’u ‘e he kau ngaue kotoa ‘a e Ngaahi ‘Ulungaanga mahu’inga ‘oku totonu ma’u ‘e he kau ngaue hange koe ‘ikai fakapolitikale, taliui, faitotonu etc...

5.4.2.3 **SAVEA KI HE MALOLO FA’ELE**

Na’e fakataumu’a ‘a e savea ko’eni ke tanaki mo vakai ki he ngaahi fakamatala ‘a e kau Ngaue Fakapule’anga ki ha taimi fe’unga ‘e lava ke ngaue’aki ki he tu’utu’uni ngaue ‘a e kau Ngaue fakapule’anga ki he malolo fa’ele. ‘I he tu’utu’uni ngaue lolotonga, ‘oku foaki ki he tokotaha ngaue fakapule’anga ‘oku ‘amanaki ke malolo fa’ele, ha mahina ‘e 3. Na’e ‘i ai ‘a e hoha’a ‘i he ngaahi ta’u kuo maliu atu fekau’aki mo e tu’utu’uni ngaue lolotonga ‘o pehe ‘oku ‘ikai ke taau mo fe’unga ki he tukunga mo e ‘ataakai ‘o Tonga. Na’e fekumi leva ‘a e savea ni ki he ngaahi fakakaukau mo e fakamatala ‘a e kau Ngaue fakapule’anga.

- Ko e 68% na’a nau fili ke hokohoko atu pe hono ngaue’aki ‘o e tu’utu’uni ngaue lolotonga ki he malolo fa’ele ‘o ngaue’aki pe ‘a e mahina 3. Ko e 67% ‘o e ngaahi tali mo e ngaahi ‘uhinga, ko ‘enau fiema’u ai ke hokohoko atu ‘a e tu’utu’uni ngaue lolotonga ke fakapapau’i ‘oku ma’u ‘e he fa’e mo e pepe ha taimi fe’unga ke na fakaakeake lelei ai pea mo feohi ai ki mu’a pea foki ‘a e fa’e ki he ngaue.
- Ko kinautolu na’a nau fili ke holoki ‘a e tu’utu’uni ngaue ki he malolo fa’ele, koe peseti ‘e 24% ‘o e ngaahi tali, na’e fakamatala ai koe mahina e 1 ‘oku ‘osi fe’unga pe ia ki he fa’e kene fakaakeake ai, pea ‘oku nau tui ‘oku totonu ke foki mai e fa’e ki he ngaue he ‘oku ‘i ai e ngaahi palopalema ‘i he ngaue’anga ‘o hange koe tokosi’i ‘a e kau ngaue. Mei he ngaahi tali ‘a e kau faiako, na’a nau pehe ai ‘oku nau fetongi mo tokanga’i ‘a e kalasi ‘o e ni’ihi ‘oku malolo fa’ele ka ‘oku ‘ikai ha fakapale ‘oku ‘oange kiate kinautolu.

5.4.3 **TOHI ONGOONGO**

- Ko e ngaahi tohi ongoongo fakakatoa e ono (6) na’e lava ‘o fa’u mo tufa ki he ngaahi Potungaue mo e kautaha Faka-pule’anga pea pehe ki he ngaahi kautaha hoa ngaue kehe pe hange ko e Pacific Fale ‘o e Komisoni Ngaue Fakapule’anga ‘a Nu’usila.

5.4.4 **POLOKALAMA TV & LETIO**

- Na’e lava ‘a hono hiki ‘a e Polokalama Televisone (TV) ‘aho 15 ‘Okatopa 2020 ‘o fekau’aki mo e ngaahi tu’utu’uni ngaue ki hono ngaue’aki ‘o e mitia fakasosiale ‘i he ngaue faka-Pule’anga. Na’e kau foki ki he polokalama ni ‘a e ‘Ateki Seniale, Linda Folaumo etu’i, Pule Ngaue ‘o e PSC, Dr. Lia Maka pea mo Viola Ulakai koe Pule Ngaue ‘o e Komisoni Fakamafolalea ‘a Tonga.
- Ko e polokalama TV hono ua (21 Sune, 2021) naé fekau’aki mo e tu’utu’uni ngaue ‘a e ngaue fakapule’anga - ‘oku ‘ikai ke ngofua ke faka-politikale pe kau ki ha me’a

fakapolitikale ha taha ngaue fakapule'anga. 'Oku fiema'u ke mau tu'u 'ataa mei he ngaahi me'a faka-politikale. Na'e kau ki he polokalama ni 'a e Fakahinohino Lao Pule, Sione Sisifa, Tokoni Sea 'o e Komisoni, Komisiona Sinilau Kolokihakaufisi, Pule Ngaue 'o e PSC, Dr. Lia Maka pea mo Viola Ulakai koe Pule Ngaue 'o e Komisoni Fakamafolalea 'a Tonga.

PEESI FEISIPUKA

- 'I'aho 30 sune 2021, ko e toko 2878 na'a nau sai'ia (like) pea mo e toko 218,690 na'a nau 'a'ahi ki he peesi feisipuka 'a e 'ofisi psc 'a ia koe hiki hake 'aki eni 'a e 71,000 mei he ta'u fakapa'anga kuo'osi.
- Na'e to e hiki hake mo e lahi 'o e ngaue'aki 'o e peesi feisipuka 'i he ta'uni mei he 902 ki he 31,170. Koe pousi fakakatoa 'e 46 na'e fakahoko 'i he peesi feisipuka 'a e psc 'i he ta'u fakapa'anga ko 'eni.

TEPILE 5: PEESI FEISIPUKA 'A E PSC - SIULAI 2020 – SUNE 2021

<u>Ngaahi Fakamatala</u> <u>Peesi Feisipuka 'ae PSC - 2020/2021 (K1-K4)</u>				
	Lahi 'oe Sai'ia (Likes)	Lahi 'oe Kakai kuo nau sio ki he peesi	Lahi 'o e kakai kuo nau Kau Mai ki he Peesi	Lahi 'oe Pousi
K1	1,202	55,494	12,995	27
K2	336	22,442	2,328	16
K3	846	94,926	10,489	22
K4	494	45,828	5,358	24
Fakakatoa:	2,878	218,690	31,170	46

5.5 'Analaiso mo hono tauhi 'o e ngaahi Fakamatala

Koe palani fakata'u ki hono 'Analaiso mo hono tauhi 'o e ngaahi Fakamatala ki he ta'u 2020/2021 na'e fakamamafa ia ki hono fatu ha ngaahi fakamatala 'oku tonu pea lava ke fakafo'ou ma'u pe, fekau'aki mo e kau ngaue fakapule'anga 'o Tonga. Koe ola lelei taha 'o hono fakahoko 'a e palani ngaue ko 'eni ko hono fakatokanga'i 'a e ngaahi fiema'u fakamatala vivili 'a e 'Ofisi PSC, ne mau ngaue kiai, tanaki pea fakatonutonu 'a e ngaahi fakamatala mo e ngaahi mata'i fika koia, ke maau ki he taimi 'oku fiema'u ai, kuo 'osi maau atu ke ngaue'aki. Koe fakataataa ki heni koe ngaahi fakamatala na'e fiema'u ki he polokalama Lesisita 'o e kau ngaue fakapule'anga, ke fakapapau 'oku tanaki ma'u pe 'a e ngaahi tu'utu'u ni fo'ou ki loto ke tonu pea 'i loto kotoa 'a e kau ngaue fakapule'anga kotoape. Na'e 'ahi'ahi foki mo hono ngaue'aki 'a e ngaahi fakamatala ko 'eni ki hono fatu ha ngaahi fa'unga fakakaungae 'o ngaue'aki 'a e polokalama komipiuta koe visio, 'o ne fakataataa'i mai ha ngaahi founa 'e malava ke siofi ai ha ngaahi faingamalie ma'a e kau ngaue 'i he kaha'u, koe ngaue foki ko'eni koe kongia pe ia 'o e fatongia 'o e 'ofisi PSC.

Lipooti Fakataú 2020-2021 – Ófisi ó e Komisoni Ngāue Fakapuleánga

Koe ngaue pea mo e Ngaue'ofa ko Alex George ki hono fakapapau'i 'a e ngaahi fiema'u fakamatala 'a e PSC, pea mo e fiema'u ke fa'u ha tanaki'anga fakamatala 'a e Va'a Vakai Fakalukufua 'a e fakahoko fatongia, ki he kotoa 'o e ngaahi Potungau'e 'oku 'I he malumalu 'o e Komisoni (koe Potungau'e 'e took 20 kau ai 'a e PSC).

'Oku kei hoko atu á hono fatu 'o e tanaki'anga fakamatala ko'eni; ne 'iai e fanga ki'i palopalema ne hangee pe ko ha fanga ki'i me'a si'i ka na'e hoko 'a e ngaahi uesia lahi ki he ola lalahi 'o e fakahoko fatongia, koe'uhii koe fanga ki'i palopalema koia', kuo fakatokanga'i 'eni, pea 'oku fai 'a hono siofi ofi 'aupito ke fai hano fakalelei'i. Koe kehekehe koia 'a e ngaahi lisi 'o e kau ngaue 'a e ngaahi Potungau'e, koe fakafalala koia ki he ngaahi fakamatala na'e toki fatu ki mui ni maii, kae 'ikai ke fakatotolo'i 'a e ngaahi fakamatala na'e 'uluaki fatu pe makatu'unga ai 'a e ngaahi fakamatalaa, pea hokohoko mai ai ke toki ma'u 'a e ngaahi fakamatala ki mui ni mai. 'I he'ene pehe, na'e fa'u leva 'a e ongo lippoti 'e 2 'i he ngaue ko'eni, pea neongo 'a e ngaahi tookehekehe 'i he fakamatala mo e lisi 'o e kau ngaue 'a e ongo Potungau'e lalahi ko'eni (Ako mo e Ako Ngaue, Potungau'e Mo'ui), na'e malava 'a e ngaahi fakatonutonu mei he ngaahi faile pepa (o 'ikai koe ngaahi faile faka'ilekitulonika) 'a e PSC.

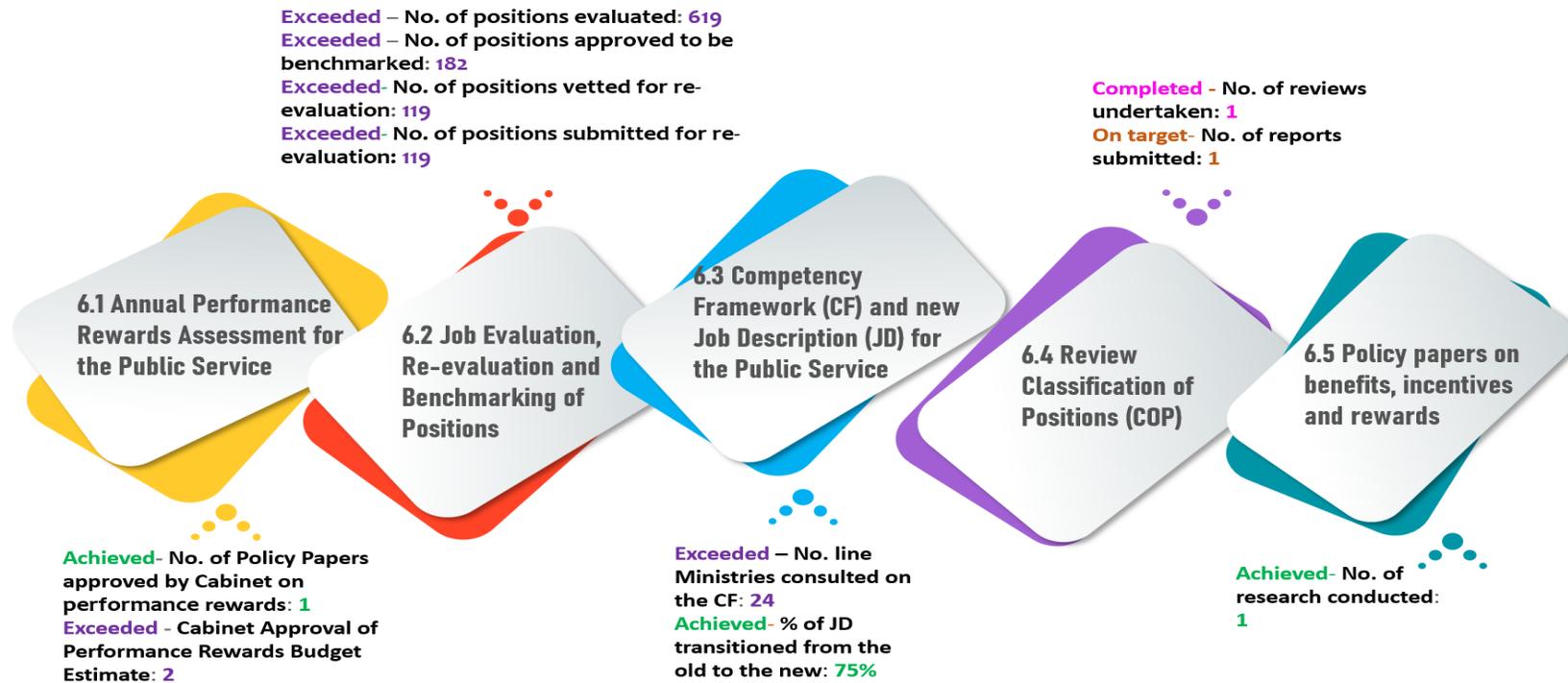
Na'e tuku atu 'a e ngaahi fokotu'u mei he ongo lipooti ko 'eni ki he Va'a Faile 'a e PSC ki he ngaahi founa 'oku faile ai 'a e ngaahi tohi mei he ngaahi Potungau'e, na'e 'oatu foki mo e fakalotolahi ki he kau ngaue ma'olunga 'a e PSC ke nau ngaue'aki 'a hono kumi ki he ngaahi tu'utu'uni 'i he ngaahi faile. Koe ngaahi fakamatala ia 'oku falala'anga pea tonu 'aupito ki he ngaue ki hono tokangaekina 'o e kau Ngaue Fakapule'anga. Na'e 'oatu foki mo e kole ki he ngaahi Potungau'e ke nau fakahu mai mu'a ki he 'Ofisi 'o e PSC ha ngaahi liliu fekau'aki pea mo kau ngaue fakapule'anga 'o hange koe liliu hingoa etc.

Lipooti Fakataú 2020-2021 – Ófisi ó e Komisoni Ngāue Fakapuleánga

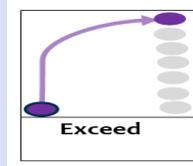

Polokalama 6: Vāhenga

Polokalama 6 – Vahenga

Ke fokotuú ha faúnga óku lelei mo taau ke fakaáíái mo fakalotolahíí áki 'a e kau ngaue fakapuleánga

Ko e taumu'a 'a e tafa'aki nii 'oku fakapatonu ia ki he vahengaa. 'A ia ko-hono feinga'i ke lava hono fakalelei'l 'a e vahevahe tatau, totonu pea mo taau 'a e ngaahi fokotu'utu'u vahenga ke tohoaki'i, tauhi mo faka'ai'ai 'a e kau ngaue faka-pule'anga' ki he fakahoko fatongia.

Ko e ngaahi ola tefito 'e faa 'oku fakataumu'a ki ai e ngāue 'a e tafa'aki ni:

1. Fokotu'utu'u 'a e ngaahi lakanga fo'ou ki he Kau Ngaue Faka-Pule'anga (COP)
2. Fokotu'utu'u faka-taukei ngaue (CF)
3. Sivitiesi'i mo hono fokotu'utu'u e ngaahi tu'unga vahenga
4. Ngaahi Ola pe fakapale fakangaue ki he fakahoko ngaue

1. Ko timi vahenga

Na'e kamata mai e tafa'aki ni pea mo e ongo kaunanga; 'Asupa Latu pea mo Taina Fifita 'o tataki mai 'e Tevita Faha'ivalu Fotu. Na'e folau atu 'a Keni Tu'uhetoka ki Nu'usila ke fakahoko 'ene feinga ako.'l he a'u mai ki he kongia ki mui 'o Tisema 2020, na'e hiki 'ai 'a Keni Tu'uhetoka ki ha lakanga 'oku to e ma'olunga ange ko hono tokanga'i 'o e tafa'aki ko ia ki hono pule'i fakapa'anga 'o e potungae. Na'e fiefia foki e tafa'aki ni ke talitali lelei 'a Moa'ueiki Fonua ke ne hoko ko e Seketali Ma'olunga 'i he hili ia 'ene ma'u hono mata'itohi MA mei he 'Univesiti Waikato. Na'e kau foki ki heni 'a e hiki mai 'a Maa'imoa Mafile'o ke fetongi 'a Keni Tu'uhetoka ki he lakanga ko e Tokoni Sekelitali Pule ki a Tevita Fotu he tafa'aki ni.

'Oku kau 'i he ngaahi me'a mahu'inga mei he 2020/21 FY 'a e:

- Lakanga 'e 548 na'e lava hono sivi'i pea tali ke ngaue'aki e ngaahi tu'unga motu'a
- Ngaahi lakanga fo'ou 'e 71 na'e lava 'o sivi'i mo fakafuofua 'ene vahenga
- Ngaahi lakanga 'e 104 na'e fakahu ki Kapineti ke toe vakai'i 'ene tu'unga vahenga
- 70% 'o e tohi talangaue kuo lava hono liliu ki he foomu fo'ou
- Ko hono ako'i 'a e founa hono fa'u 'e tohi talangaue, mo e vakai'i e ngaahi fokotu'utu'u lakanga
- Ko hono toe vakai'i e ngaahi fokotu'utu'u lakanga ki he ngaahi lakanga tekinkale
- Ko hono toe vakai'i 'o e ngaahi tu'utu'uni ngaue fekau'aki moe 'ovataimi, malolo fa'ele mo e ngaahi monu'ia kehe

'l he faka'osinga 'o e ta'u 2020/2021FY, koe va'a ko 'eni na'e a'usia kakato 'enau taumu'a ngaue pea mahuluu atu 'enau fakahoko fatongia.

2. Ngaahi ngāue tu'ukimu'a

Ko e ngaahi ola kotoa ko eni 'oku hā atu 'i he tepile 'i 'olunga 'oku mahulu atu ai e ngaahi "ola lalahi" 'e tolu pea a'usia lelei pe e ngaahi ola lalahi 'e ua.

3. Ngaue ki he Vahenga

3.1 Ngaahi Ola fakangaue fakata'u

Ko e Taki ngaue mo e Sekelitali Tokoni Pule 'o e tafa'aki ni na'a na ngaue faka-sekelitali ki he komiti APRA. Na'e talanga'i 'e he komiti 'a e ngaahi fokotu'utu'u ki he kaha'uu pea mo to e fokotu'u ha ngaahi liliu ki he founga ngaue lolotonga fekau'aki mo e ngaahi ola fakangaue.

Founga Faka-Pale Lolotonga	Ngaahi fokotu'utu'u fo'ou ke ngaue'aki ki he ta'u fakapa'anga 2021/2022
Ngaahi Maaka ki he Fakahoko Ngaue: Tolu (1.5%), Faa (3%) pea mo e Nima (5%)	<ul style="list-style-type: none">✓ To'o 'a e Fakamaaka tolu pea ngaue'aki leva 'a e fika fakakatoa✓ Fakapale'i pe 'a e fakamaaka faa (4) mo e nima (5) pea ngaue'aki 'a e ponasi✓ Tu'utu'uni'i atu ke ngaue'eaki e fokotu'utu'u pau ki he vahevahe

Ko e ngaahi fokotu'utu'u ni na'e 'ave ia ki he Komisoni 'o e Kau Ngaue Faka-pule'anga ke nau to e vakai'i mo fakapapau'i 'oku nau tali 'o fakapaasi. Na'e 'ikai ke tali e liliu ko eni 'e he Komisoni, pea nau tu'utu'uni mai ke hokohoko atu pe he founga lolotonga kae to e fai hano siofi faka-lelei mo to e tanaki mai ha ngaahi 'analaiso faka-fika ke vakai'i.

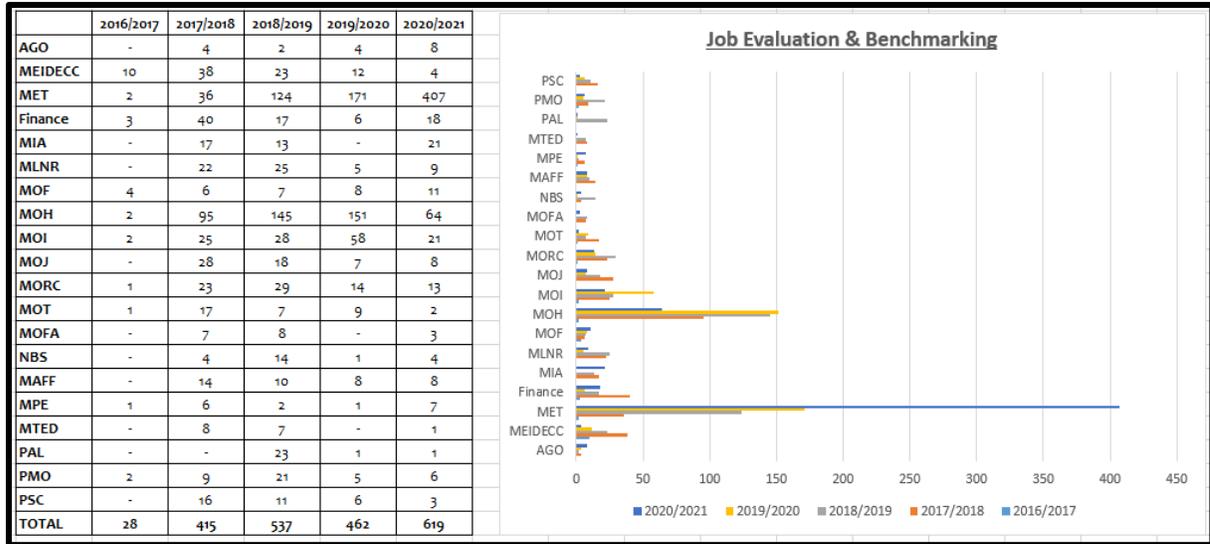
Fakafuofua 'o e ngaahi lakanga fo'ou mo e ngaue'aki e ngaahi lakanga motu'a ki hono fokotu'u atu e ngaahi lakanga fo'ou.

3.2 Fakafuofua vahenga & To e vakai'i 'o e ngaahi vahenga

3.2.1 Fakafuofua vahenga & To e vakai'i 'o e ngaahi vahenga

Na'e fakahuu mai 'e he ngaahi potungaue 'o a'u mai ki Mē 2021 'a e ngaahi lakanga 'e 619 ke fakafuofua'i mo vakai'i. Ko e ngaahi lakanga ni na'e kau atu ki ai mo e ngaahi lakanga fo'ou, ngaahi lakanga mahu'inga pea pehe foki ki he ngaahi lakanga motu'a.

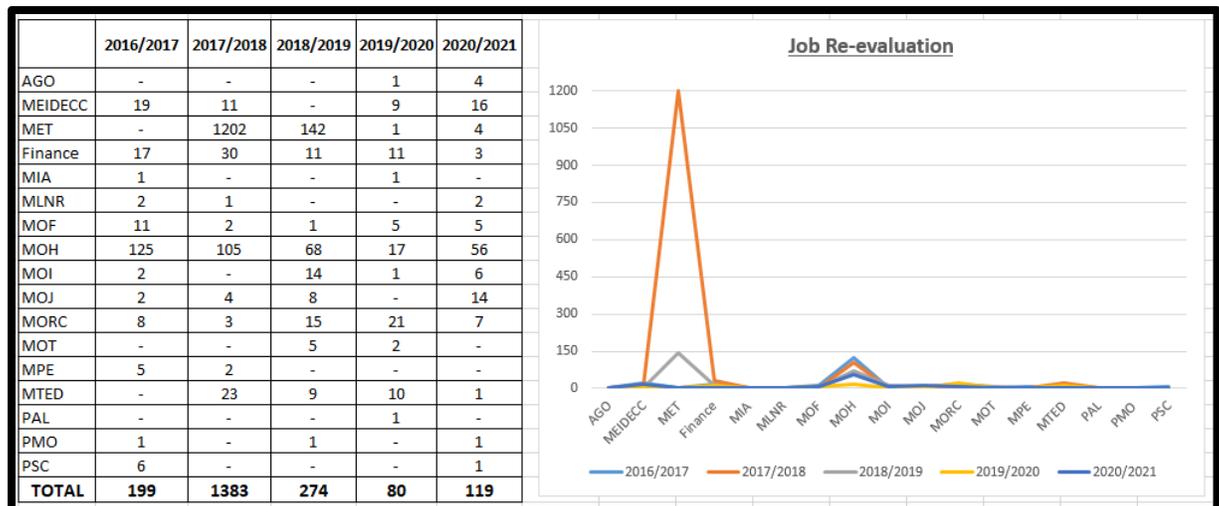

3.2.2 Ko hono to e vakavakai'i 'o e ngaahi lakangaa

Na'e 'i ai e faingamalie ke fakahuu mai 'e he ngaahi potungau 'a e ngaahi lakanga kotoa pe 'oku nau fiema'u ke to e fai hono vakai'i 'a ia 'oku fakahoko 'i Novema 'o e ta'u kotoa pe. 'I Novema 2020, na'e ma'u mai 'e he 'Ofisi 'o e Komisoni 'a e Kau Ngaue Faka-Pule'anga ha ngaahi lakanga 'e 119, pea fakafoki 'a e lakanga 'e 15 kae fakahu 'a e lakanga 'e 104 ke fakahoko 'a hono to e sivilisi'i. Ko e ngaahi ola eni 'o e ngaahi sivi ko eni 'oku haa atu 'i lalo:

- ✓ Lakanga 'e 26 na'e tali ke 'unu hanga ki he tu'unga vahenga ma'olunga
- ✓ Lakanga 'e 78 na'e tali ke tu'uma'u pe tu'unga vahenga tatau

Ko e tepile 'oku haa atu 'i lalo 'oku ne fakama'opo'opo 'a e ngaahi lakanga kotoa pe na'e fakahuu mai ke to e fai hano vakai'i:

5.3 Ko e ngaahi fakamatala-taukei-faka-ngaue mo e ngaahi tohi talangaue fo'ou ki he kau ngaue faka-pule'anga.

Na'e fakahoko ai pe 'e he tafa'aki ni 'a e ngaahi ngaue lalahi ki hono ako'i mo lava ko ia ke hiki 'a e ngaahi Tohi Talangaue ki he founda fo'ou. Na'e tuku atu ha mahina 'e ono (6) ke fakakakato mai ai e liliu e ngaahi tohi talangaue ni. Na'e to e ma'u mai e tu'utu'uni mei he CEO ke to e toloi 'a e ngaue ni ki **Siulai 2022** makatu'unga pe he to e tanaki mai e ngaahi ngaue 'a e Tokoni Fale'i Faka-Tekinikale, Mr. Kelvin Andrews.

Ko e tepile 'oku haa atu 'i lalo 'oku ne fakahaa 'a e ngaahi potungaue na'a nau fakakakato e ngaue ni mo e ngaahi potungaue na'e 'ikai:

Potungaue	'Aho ke fakahuu mai ai	Kakato mo e 'Ikai Kakato
AGO	30/11/2020	'Ikai Kakato
MAFF	01/02/2021	'Ikai Kakato
MEIDECC	01/02/2021	'Ikai Kakato
MET	01/02/2021	'Ikai Kakato
MFA	30/11/2020	'Ikai Kakato
MoF (Finance)	30/11/2020	'Ikai Kakato
MIA	30/11/2020	'Ikai Kakato
MLNR	01/02/2021	Kakato
MOF (Fisheries)	01/02/2021	Kakato
MOH	01/02/2021	'Ikai Kakato
MOI	01/02/2021	'Ikai Kakato
MOJ	01/02/2021	'Ikai Kakato
MORC	01/02/2021	Kakato
MOT	30/11/2020	'Ikai Kakato
MPE	30/11/2020	'Ikai Kakato
MTED	01/02/2021	'Ikai Kakato
NBS	30/11/2020	'Ikai Kakato
PAL	30/11/2020	Kakato
PMO	30/11/2020	'Ikai Kakato
PSC	30/09/2020	'Ikai Kakato

SO 6.4 Vakaií ó e ngaahi fokotuútuú tuúnga

Kei hokohoko atu hono toe vakai'i 'o e ngaahi fokotu'utu'u lakanga pea na'e fakataha ai 'a e tafa'aki Vahenga mo e Komisoni ke alea'i e ngaahi fokotu'utu'u fakakaukau. Na'e fakahū kihe Kapineti ha tu'utu'uni fo'ou ki he ngaahi fokotu'utu'u tu'unga pea na'e toloi 'o tu'utu'u ke fakahoko ha talatalanoa mo e ngaahi Potungāue felave'l (CD#375, 'Aho: 12 'o Mē 2021)
'Oku lolotonga ngaue 'a e timi ni ki hono fakama'opo'opo 'a e ngaahi lakangaa 'o fakatatau ki honau ngaahi kulupu takitaha. 'Oku kau foki ki ai pea mo hono toe siofi 'o e ngaahi fokotu'utu'u lakanga fo'ou.

Ngaahi pepa lao fekau'aki pea mo e ngaahi faingamalie, fokotu'utu'u fo'ou pea mo e fakapale ki he kau ngaue fakapule'anga.

'I he Ta'u Fakapa'anga 2020/21, na'e 'i ai 'a e ngaahi pepa faka-lao na'e ngaue kiai 'a e timi. Ne kau foki ki ai mo e pepa ki hono siofi 'o e ngaahi fokotu'utu'u fekau'aki pea mo e livi fa'ele pea mo e vahenga-malolo. Ko e ngaue foki ko eni ne fakahoko 'e he Tokoni Sekelitali, Taina Fifita ki hono vakai'i 'o e ngaahi founa 'oku ngaue'aki 'e he ngaahi fonua mulii pea mo hotau ngaahi fonua kaungaa'api.

Na'e toe vakai'i foki 'e he timi ha ngaahi founa lelei ki hono fokotu'utu'u mo sivi'l 'o e tu'unga fakahoko fatongia. Na'e lava 'o fakafehoanaki ki he ngaahi Fonua muli' pea mo e ngaahi Fonua kaungaa'api, 'o 'ilo ai ko e totongi ponasi' 'oku totongi faka'angataha pe ia 'o fakatefito 'i he ngaahi tu'unga vahenga takitaha. 'I he lolotonga ni, ko e ngaahi fokotu'utu'u mo sivi'l 'o e tu'unga fakahoko fatongia na'e fakapatonu ia ki hono hiki hake 'a e ngaahi tu'unga vahenga taki taha.

Na'e 'i ai foki pea mo e ngaahi tokoni makehe na'e fakahoko 'e he tafa'aki ni ki he Va'a Founa Tataki, Tu'utu'uni Ngāue mo e Pulee'l Fakaēngāueanga, ko 'enau 'analaiso 'a e ngaahi ma'u'anga fakamatala fekau'aki pea mo e ngaahi fakamole 'a e pule'anga ki he ngaahi ngaue tu'ataimi 'i he ta'u 'e nima kuo hili. Ko e ngaue vaofi koeni na'e kau ki ai pea mo e tafa'aki ki he va'a Leva'i 'o e Fakahoko Ngaue. Ko e ngaue foki koeni ne fakahoko ia 'o fakatatau ki he taumu'a ngaue 'a e kōmiti ki hono siofi 'a e Tu'unga Fakahoko Ngaue, Fakapale pea mo e ngaahi monu'ia kehe fakata'u.

Ngaahi Pole mo e ngaahi solovaánga

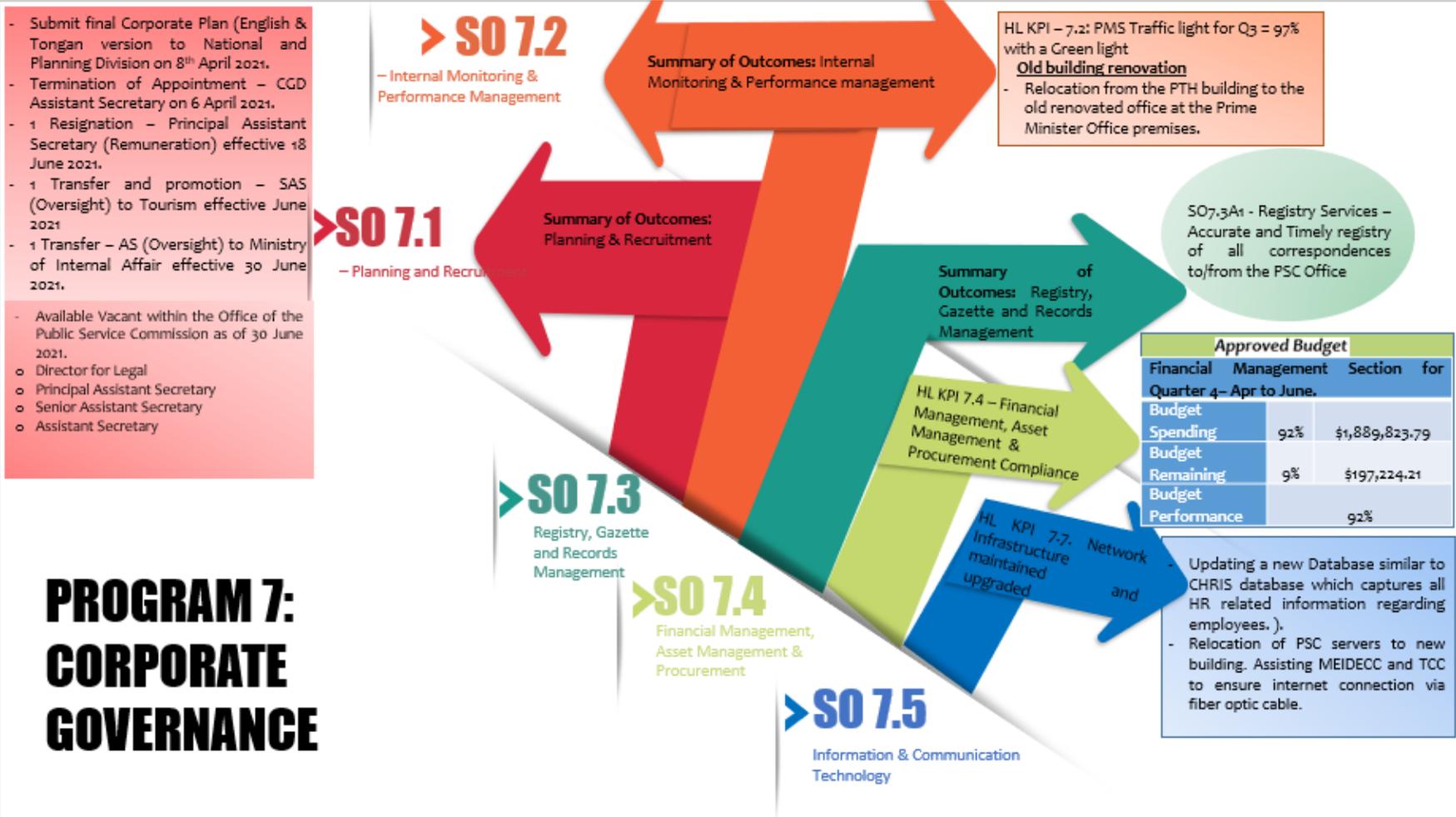
- Ko e liliu 'o e ngagahi Tohi Talangaue mei he founa motu'a ki he founa fo'ou 'oku toloi ki he mahina ko Siulai 2022
- Ngaahi 'analaiso ki he ngaahi ngaue faka-ovataimi 'a ia 'oku felave'i mo hono fakangatangata 'o e houa 'ovataimi ki he houa pe 'e 20 'i he uike 'e ua. Fiema'u ke fakahoko ha talatalanoa mo e ngaahi potungāue felave'l fekau'aki mo e ngaahi liliu ni.
- Liliu e ngaahi hingoa 'o e ngaahi lakanga ke hoa malie pea mo e ngaahi tu'unga vahenga. Ko e faka'amu ke hingoa lakanga 'e taha ki he tu'unga vahenga 'e taha.

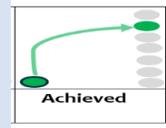
- Ke fokotu’u ha ngaahi famili ‘o e ngaahi lakanga’ ke fakatatau ki he founa ‘oku ngaue’aki ‘e ‘Aositelelia mo Nu’usila; ko e founa fokotu’utu’u lakanga ko eni na’e talu hono palani mai mei he ta’u 2018
- Fokotu’u ke toe vakai’i ‘a e fo’unga vahenga lolotonga ke fakahū ha ngaahi “sitepu” kihe fokotu’utu’u tu’unga vahenga, ‘o ngaue’aki ‘a e polokalama fokotu’utu’u tu’unga vahenga ‘a Fisi mo Samoa

Polokalama 7: Vaá ki he Ngāue Fakaófisi

Polokalama 7 – Vaá ki he Ngāue Fakaófisi

Ke tokangaekina e ngaahi sevesi fakalotofale á e ófisi

Ko e taumuá ngāue á e vaá ki he ngāue á e ófisi ko e hui tuá ia e ngaahi ngāue fakalotofale á e ófisi. Óku tokangaí mo puleí á e vaá ko eni é he Sekelitali Pule á e Vaá Puleí mo e Tokangaekina ó e Kau ngāue pea mo e tokoni á e Tokoni Sekelitali pule, Tokoni sekelitali maólunga, Tokoni Sekelitali, Ákauniteni, Tokoni Ákauniteni, Ófisa lesisita maólunga, kau Kalake pea mo e Tokoni Tauhi Fakamatala pea pehē ki he kaungāue konituleki lau áho á ia ku nau tokoni ki he tauhi mo faile e ngaahi ngāue kae pehē ki hono fakahū faka-komipiuta e ngaahi fakamatala ngāue. Í he tafaáki Maú Fakamatala mo e Tekinolosia óku í ai e Ófisa Faú Polokalama maólunga, Ófisa Faú Polokalama pea mo ha ongo ngāue tokoní. Óku í ai mo ha ongo fakaúli é toko ua (2) pea mo ha tokotaha tauhi ápi é taha (1). Ko e faka-kātoa ia ó ha kaungāue é toko taha hiva (19) pea mo ha ngaahi lakanga é taha fitu (17) á ia óku lolotonga átā ai ha ongo lakanga é ua (2) talu mei he Kuata 4. Ko e Talekita Pule ó e Komisoni ókú ne tokangaí foki á e vaá fakapaánga á e Potungaué.

Ko e tafaáki ko éni óku í ai e ngaahi vaá lalahi é nima, á ia ko e;

1. Palani mo e Fakangāueí ó e kaungāue
2. Siofi ó e ngaahi fatongia fakalotofale pea mo e Fakahoko fatongia á e Potungāue
3. Lesisita, Kāsete mo e Puleí e ngaahi Lekooti
4. Puleí ó e ngaahi meá fakapaánga
5. Fakamatala mo e Tekinolosia

Ngaahi ngāue lalahi ne fakahoko he taú fakapaánga 2020/21;

- Fakangāue’i ó e Kau ngāue e Ófisi Komisoni
- Ko hono kakato mo hono fakahū á e Palani ngāue fakataú tolu (3) pea mo e Palani ngāue faka-taú é taha (1) á e Ófisi e Komisoni á ia ne talanoaí ia í he fakataha (retreat) á e kau ófisa maólungá ó e ófisi.
- Ko e kakato pea mo hono fakahū ó tēpileí ó e Lipooti Fakataú ó e Ófisi ó e Komisoni mei he 2019/20 í Tisema 2020.
- Ko hono fakatahaí ó e ngaahi lipooti Faka-Kuata ó e ngaahi vaá e ófisi
- Ko e siofi ó e ngaahi ngāue mo e fakahoko fatongia á e Ófisi ó e Komisoni áki hono fua mo fakahoko e ngaahi ngāue mei he tafaáki ó e Levaí ó e Fakahoko Fatongia.
- Lesisita mo hono Kāseteí ó e ngaahi ngāue – Ngāue fakahū mai ki he ófisi mo e ngāue óku tuku atu kituá
- Faile ó e ngaahi ngāue mo e fakamatala

- Tokangaí e ngaahi sevesi faka-komipiuta mo e netiueka tautautefito ki he taimi ó e fehikitaki holo á e ófisi ki hono fehikitaki ó e ngaahi meángāue faka-komipiuta (servers etc.)
- Faú ó e polokalama tauhi fakamatala faka-komipiuta (Database) ki hono lesisita ó e kau ngāue mo e tauhi fakamatala
- Tokoni ki hono solova e ngaahi palopalema fekauáki mo e ngaahi Fakamatala mo e Tekinolosia.
- Ngaahi Fakamatala paánga mo e Patiseti (Lipooti ia í he kongá ó e Puleí e ngaahi meá fakapaánga á e ófisi)

SO, 7.1 Palani mo e Fakangaueí

Ne fehikitaki á e ófisi mei Tungí Collonade ki he ófisi í he Pacific Timber and Hardware í he áho 1 Siulai, 2020. Í he taimi tatau pe, ne kei fakahoko ai hono fakaleleií e ófisi ó e Komisoni í he élia Ófisi Palemia ne uesia í he Saikolone Gita ó fakahoko ia é he Kautaha Konituleki Langa ko e Five Stars.

Ko e lipooti Fakataú 2019-2020 ne tali ia í he Falealea í he áho 7 Tisema 2020. Ne tali foki mo e Palani ngāue Fakataú tolu á e Ófisi ó e Komisoni 2021/2022-2023/2024 á ia ne fakahū ki he vaá Palani ó e Ófisi Palemia í Épeleli 2021. Ne to e fakahoko foki mo e fakataha á e kau Ófisa maólunga (retreat) tuó ua (2) áho é (2) lolotonga e taú fakapaánga (FY) á ia ne fakahoko e úluaki fakataha (retreat) í Siulai 2020 pea mo Fepueli 2021.

Ko e faka-kātoa ó e kau ngāue ó e Ófisi ó e Komisoni í heéne aú mai ki he fakaósinga ó Sune: Lakanga é 48. Ko e lakanga é fitu (7) ko e ngaahi lakanga ia óku kei átā ó kau ki ai á e ngaahi lakanga ni:

- Talekita ki he Lao mo e Taki Lelei (Tuúaki tuó 4x)
- Ófisa Lao (Ne kau hono taófi ke óua tuúaki pea ne toki tuúaki í he Kuata 4)
- Tokoni Sekelitali Pule (Vaá ki he Ngāue fakaófisi) (Tuúaki tuó 2x)
- Tokoni Sekelitali Pule (Vaá Vāhnga)
- Tokoni Sekelitali maólunga é 2x (Vaá Fakalūkufua)
- Tokoni Sekelitali (Vaá ki he Ngāue Fakaófisi)

SO 7.2 Siofi ó e ngaahi fatongia fakalotofale pea mo e fakahoko fatongia á e Potungāue

Ko e tafaáki ko eni ki hono siofi e ngaahi fatongia fakalotofale pea mo e fakahoko fatongia óku tokangaí ia he Tokoni Sekelitali maólunga ó e Vaá ki he ngāue fakaófisi. Ne fakahoko heni e ngaahi training é nima (5) ki he fakatupulaki á e ílo á e kau ngāue á ia ko e ako fekauáki mo e Patiseti, Tukuhaui, Ngaahi founga lelei ki he fakahoko fatongia, Fakahinohino ki he ngaueáki ó e Mitia Fakasōsiale pea mo e founga hono fakamaaka mo fakamatalaí ó e foomu PMS.

Ne hokohoko atu ai pe á e fakalakalaka á e maama lanu mata á e fakahoko fatongia á e ófisi í he tafaáki Fakahoko fatongia á ia ne peseti é 91% fakakātoa ki he taú fakapaánga (FY).

- Kuata 1: 97% pea mo e maama lanu mata
- Kuata 2: 74% pea mo e maama lanu engeenga
- Kuata 3: 97% pea mo e maama lanu mata
- Kuata 4: 94% pea mo e maama lanu mata

Ne fakahoko é he vaá ngāue fakaófisi e ngaahi fehikitaki lahi á ia ko e fehikitaki mei he ófisi í he Tungi Collonade í Siulai 2020 ki he ófisi á e Komisoni í he fale á e PTH, pea ne to e fehikitaki mai pe mei he ófisi í he ófisi PTH ki he ófisi ó e Komisoni ne fakaleleí í he kamataánga ó e uike ua (2) ó Sune, 2021.

SO 7.3 Lesisita, Kāsete pea mo e puleí e tauhi lekooti

Ne taha eni ha taú lahi á hono pole í he tafaáki ko eni ko hono puleí ó e ngaahi lekooti ó e kaungāue fakapuleánga, kaungāue ne nau malolō, pekia lolotonga e ngāue, malolō í he tuúnga faka-falemahaki pea pehē ki he kau penisoni ne nau pekia. Á ia óku hā atu ko eni:

- Pekia lolotonga á e ngāue: 15 death
- Kau Penisoni ne pekia: Kau penisoni é uatolu (23)
- Malolō koeúhi ko e úhiga faka-falemahaki: Tolu (3)

Í he taimi tatau pe, ko e timi ne nau hokohoko atu hono fakahoko e ngaahi lesisita e ngaahi tohi mo e ngaahi fakamatala óku fakahū mai ki he ófisi ka e pehē ki he ngaahi fakamatala ku tuku atu kituá mei ófisi ni, ngaahi lipooti ó e maú ngāue pea mo e malolō mei he Ófisi ó e Komisoni. Óku fakamatalaí atu e kongá ko eni í he kongá ó e lipooti í he kongá ó e kaungāue.

Ko e lahi ó e ngaahi fakamatala óku haú ki he ófisi pea mo e ngaahi fakamatala ku hū kituá mei he ófisi í heéne aú mai ki he áho 30 Sune, 2021: Fakahū mai ki loto: 1985 & Hū Kituá: 1776

SO.7.4 Lipooti Fakapaánga

Óku fakamatalaí atu e kongá ko eni í he kongá fakamatala paánga ó e lipooti

SO.7.5 Maúánga fakamatala mo e Tekinolosia

Í he taú fakapaánga (FY) ko eni ne kakato ai á e kaungāue á e tafaáki Maúánga fakamatala mo e Tekinolosia (ICT). Ko e ngaahi ngāue eni ne malava ó fakahoko he tafaáki ní:

- Fokotuú e uepisaiti foóu á e Ófisi ó e Komisoni
- Meángāue fakakomipiuta foóu (server) ne fokotuú ki hono fakalele e netiueka lokolo (local network).
- Ko hono fehikitaki ó e ngaahi meángāue fakakomipiuta (server) mei he ófisi í he fale PTH ki he ófisi ó e Komisoni ne fakaleelí
- Ko hono fakataha’i ó e sisitemi tauhi fakamatala (database) á e lekooti ó e Kulupu 1 & 2
- Ngaahi tokoni ngāue fakakomipiuta mo fakatekinikale
- Ko hono konifika (configure) ó e ngaahi netiueka fakatatau ki he ngaahi domain server.

- Fokotuú e ngaahi polokalama maluí e netiueka ó e Ófisi Komisoni (e.g. ngaueáki ó e FB)
- Fokotuú e Polokalama faka-komipiuta ki he tanakiánga fakamatala (Database), Puleí ó e ngaahi meángāue (ICT Assets) á e tafaáki Maúánga fakamatala mo e Tekinolosia, Fokotuú e polokalama ki he fakatekinolosia ó e maúánga fakamatala (PFs) í he netiueka á e Ófisi ó e Komisoni.

5.PULE'I E PA'ANGA MO E NGA AHI FAKAMOLE

5.1 Fakamatala Fatongia

Ko e 'Ofisa Pule Ngaue PSC, Tauhi Pa'anga mo e kau tokoni ki he tafa'aki fakapa'anga' 'oku nau tokangaekina fakapotopoto 'a hono ngaue'aki 'a e pa'anga 'o e Komisoni 'i he'enu fengau'aki vaofi mo e Potungau Pa'anga' 'i hono teuteu'i 'o e Patiseti, fakafuofua 'o e ngaahi fakamole mo hono fakapaasi 'i he mahina kotoa pe. 'Oku teuteu'i 'e he Potungau Pa'anga 'a e fakamatala aofangatuku 'o e pa'anga hu mai mo e pa'anga hu atu (Tepilte 5.3) 'a ia 'oku totonu ke 'atita'i fakata'u'.

5.2 Patiseti fakaangaanga 'a e Ófisi Komisoni

Ko e Patiseti fakaangaanga na'e tali ki he Ta'u Fakapa'anga 2020-2021 na'e \$2,064,900 miliona 'a ia ko e holo'aki ia 'a e \$15,600 mei he Ta'u Fakapa'anga 2019-2020 koe'uhi ko e holo 'a e fefononga'aki mo e fetu'utaki koe'uhi ko e Koviti19 mo e fakangatangata 'o e kau'afonua. Oku fakatokanga'i 'e he 'ofisi PSC na'e tipositi 'a e \$22,148 ki he patiseti 'a e 'ofisi mei he totongi fakafoki 'o e malu'i' mo Tungi Colonnade 'i he taimi na'e hiki ai 'a e 'ofisi ki he PTH. 'Oku toe fakatokanga'i foki na'e faka'aonga'i kakato 'a e patiseti ki he ngaue fakalalakaka ki hono fakalelei'i 'o e me'angaue ICT. Ko e 59%)na'e fakamole ki he vahenga (\$1,235,100) pea 41% 'i he fakalele ngaue (\$851,948) 'a ia ko ha fakalalakaka ia mei he Ta'u Fakapa'anga ki mu'a (66% vahenga, 34% fakalele ngaue).

5.3 Fakamatala Pa'anga mo e ngaahi totongi

'OFISI KOMISONI MA'AE KAU NGAUE FAKAPULE'ANGA		
Fakamatala ki he Pa'anga Ma'u mai & Totongi Atu Ki he Ta'u 'oku ngata ki he 'aho 30 'o Sune, 2021		
7.4.3 Fakamatala ki he Pa'anga Hū Mai mo e Pa'anga Hū Atu		
	2021 TOP	2020 TOP
Pa'anga Hu Mai		
Pa'anga ma'u mai	2,064,900.00	2,080,500.00
Totongi fakafoki Malu'i	22,148.00	-
Pa'anga Ngaue Fakalalakaka Hū Mai	<u>11,149.63</u>	<u>53,239.00</u>
Katoa e Pa'anga Hū Mai	\$2,098,197.63	\$2,133,739.00
Fakamole Angamaheni	2,021.00	2,020.00
Kau Ngaue Tu'uma'u	1,104,989.83	1,161,811.05
Kau Ngaue Lau'aho	10,758.61	17,616.75
Fefononga'aki mo e Fetu'utaki	37,261.91	37,102.32
Tauhi mo e Fakalele Ngaue	59,636.19	23,996.08
Totongi Koloa mo e Ngaue	556,223.79	466,112.56
Me'a'ofa Fakangaue mo e 'Inasi	-	5,998.10
Ngaahi Koloa	<u>120,953.46</u>	<u>44,257.51</u>
Kātoa Pa'anga Totongi Atu Angamaheni	\$1,889,823.79	\$1,756,894.37
Pa'anga Ngaue Fakalalakaka Hū Atu		
Tauhi mo e Fakalele Ngaue	-	4,400.00
Ngaahi Koloa	<u>11,149.63</u>	<u>37,689.16</u>
Katoa ki he Pa'anga Hu Atu Fakalalakaka	\$11,149.63	\$42,089.16

5.4 Fakamatala Fakamaópoópo ó e Ésitimeti mo e Paánga totonu

‘OFISI KOMISONI MA’AE KAU NGAUE FAKAPULE’ANGA		
Fakamatala Fkaama’opo’opo ‘o e Fakahoa ‘o e ‘Ésitimeti Fakaangaanga mo e Pa’anga Totonu		
Ki he Ta’u ‘oku ngata ki he ‘aho 30 ‘o Sune		
Fakamatala ‘o e Fakahoa ‘a e ‘Ésitimeti Fakaangaanga m oe Pa’anga kuo’osi Hū Atu		
Pa’anga Hu Atu Angamaheni	‘Ésitimeti Fakaangaanga	Pa’anga Hū atu Totonu
Kau Ngaue Tu’uma’u (10XX)	1,214,400.00	1,104,989.83
Kau Ngaue Lau’aho (11XX)	20,700.00	10,758.61
Fefononga’aki mo e Fetu’utaki (12XX)	48,800.00	37,261.91
Tauhi mo e Fakalele Ngaue (13XX)	66,300.00	59,636.19
Totongi Koloa mo e Ngaue (14XX)	606,848.00	556,223.79
Me’a’ofa Fakangāue mo e ‘Inasi (15XX)	3,000.00	-
Ngaahi Koloa (20XX)	<u>127,000.00</u>	<u>120,953.46</u>
KATOA PA’ANGA HU ATU ANGAMAHENI	\$2,087,048	\$1,889,823.79 (90.55%)
Pa’anga Ngaue Fakalalaka Hū Atu		
Ngaahi Koloa (20XX)	11,149.63	11,149.63

5.5 Nouti ki he Fakamatala Paánga

5.5.1 Ngaahi Tuútuúni Ngaue Fakatauhitohi

a) Makatuúnga ó e teuteu Fakamatala Paánga

Na’e teuteu’i ‘a e ngaahi fakamatala pa’anga ‘o fakatatau ki he founa Fakatauhitohi Fakamamahi Lahi ma’ae Pule’anga ‘i he makatu’unga fakapa’anga ‘o e tauhitohi. Ko e makatu’unga fakapa’anga ‘o e tauhitohi’ ‘oku ‘uhinga ia ko ha founa tauhitohi mahu’inga ‘oku ne fakatokanga’i ‘a e pa’anga hū mai mo e ngaahi fakamole ‘i he taimi ‘oku ma’u pe totongi ai ‘a e pa’anga pea ‘oku faka’aonga’i ma’u pe ia ‘i he vaha’ataimi koia.

b) Fakamatala Paánga

Ko e fakamatala pa’anga ‘eni ki he fo’i sino fakapule’anga ko e ‘Ofisi Komisoni ma’ae Kau Ngaue Fakapule’anga. Ko e tefito’i fatongia ‘o e ‘ofisi PSC ko hono ‘oatu ha tokoni ki hono tokangaekina ‘o e kau ngaue’ ki he ngaahi potungauae ‘o e Pule’anga ‘o fakafou ‘i hono fa’u ‘o e tu’utu’uni mo hono fale’i. Ko e fakamatala fakapa’anga ‘oku fakatahataha’i ia ‘i he Potungauae Pa’anga. Ko e ngaahi totongi kotoa pe ‘oku fakahoko mei he patiseti ‘a e ‘ofisi ni ‘oku ha atu ‘i he fakamatala ki he pa’anga hu mai mo e pa’anga hu atu. Ko e ‘Ofisa Pule Ngaue ‘o e ‘ofisi mo e kau ngaue ki he tafa’aki fakapa’anga ‘oku nau teuteu’i ‘a e lipooti ‘o e fakamatala fakapa’anga ‘a e PSC ki he Lipooti Fakata’u 2020-21.

c) Paánga óku ai áki e fakamatala

Ko e Fakamatala Paánga ni óku fakahoko í he Paánga Tonga

5.5.2 Patiseti 'o e ngaahi pa'anga kuo fakahu atu ki he ngaahi ngaue 'a e Pule'anga

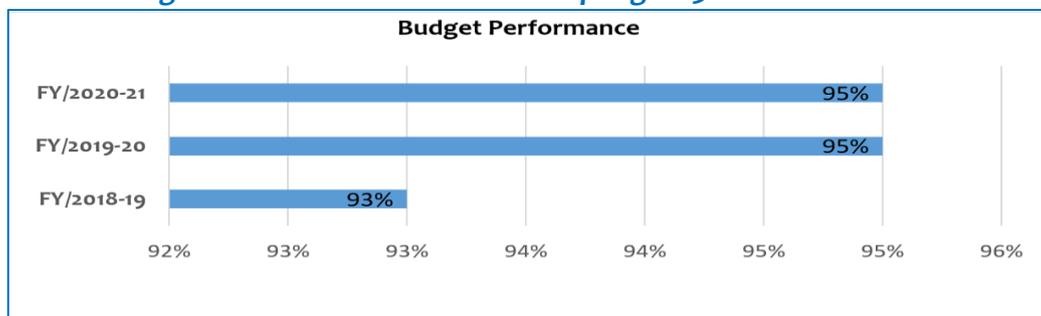
Ko e Patiseti á e PSC 'oku tokanga'i ia 'o fakafou 'i he 'akauni fakatahataha 'oku tokanga'i 'e he Potungae Pa'anga.

5.6 Ola hono ngaue'aki 'o e Patiseti

'Oku 'ikai ke fa'a laka hake e fakamole á e PSC he fakamole totonu 'i he'enua fakafuofua (Na'e 'i he peseta 'e 91 'a ia ko e \$1,1889,823.79). 'Oku kei hokohoko atu pe hono tauhi ma'u á hono ngaue'aki ó e patiseti 'o fakatatau mo e ola kimu'a 'i he peseta 'e 95.

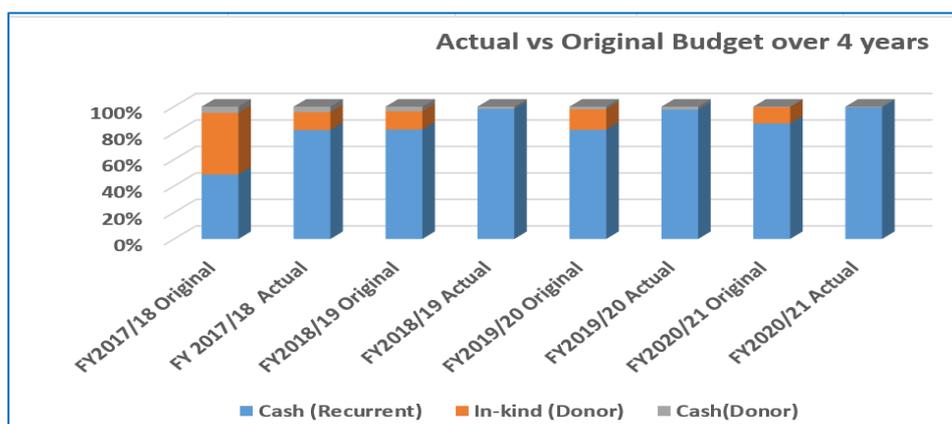
	FY/2018-19	FY/2019-20	FY/20-21
Ola hono ngaue'aki 'oe Patiseti	93%	95%	95%

Figure 1: Ola oe ngaue'aki á e Patiseti he tau Fakapanga é 3

'Esitimeti PSC	FY2017/18 'Uluaki 'Esimate	FY 2017/18 Totonu	FY2018/19 'Uluaki Esitimeti	FY2018/19 Totonu	FY2019/20 'Uluaki Esitimeti	FY2019/20 Totonu	FY2020/21 Original	FY2020/21 Actual
Pa'anga (Recurrent)	1,840,200	1,814,010	2,092,800	2,002,073	2,080,500	1,756,895	2,087,048	1,889,824
Tokoni (Donor)	1,760,000	300,000	351,031	-	390,761	-	294,000	0
Pa'anga (Donor)	181,245	92,277	88,969	35,730	53,239	42,089	11,150	11,150
Fakakatoa	3,781,445	2,206,287	2,532,800	2,037,803	2,524,500	1,798,984	2,392,198	1,900,974

'Oku holo'a e pa'anga ngaue ki he fakalalakaká; neongo ia, kuo ma'u ia 'i he ta'u 'e 5 kuo hili 'o hokohoko atu 'a e ngaahi tokoni 'o fakafou 'i he kau mataotoa ke tokoni ki he ngaahi tu'utu'uni tokoni ki he patiseti.

5.6.1 NGAARI FAKAMOLE FAKA VAHEVAHE

	Budget	Actual	Budget vs Actual
Cat 10	1,214,400.00	1,104,989.83	91%
Salaries	1,029,500.00	968,459.09	94%
Overtime	21,000.00	11,433.33	54%
Govt Contribution	123,900.00	103,226.31	83%
Acting Allowance	20,000.00	9,927.86	50%
CEO Benefit	20,000.00	11,943.24	60%
CAT 11	20,700.00	10,758.61	52%
Wages	20,700.00	10,758.61	52%
CAT 12	48,800.00	37,261.91	76%
Domestic Travel	35,100.00	25,471.69	73%
Overseas Travel	-	-	0%
Broadcasting	4,000.00	3,894.00	97%
Advertising	9,700.00	7,896.22	81%
CAT 13	66,300.00	59,636.19	90%
Fuel	11,000.00	10,444.50	95%
Maintenance Computer System	11,000.00	10,217.25	93%
Maintenance Office Equipment	29,000.00	25,626.73	88%
Maintenance Vehicles	12,200.00	10,542.86	86%
Maintenance Building and Compounds	3,000.00	2,804.85	93%
Waste Disposal	100.00	-	0%
CAT 14	606,848.00	556,223.79	92%
Electricity	30,000.00	22,887.61	76%
Water	100.00	-	0%
Office Supplies	32,600.00	32,534.84	100%
Printing	17,500.00	16,430.30	94%
Subscription	200.00	-	0%
Rental	174,885.00	174,885.00	100%
Training & Conference	2,000.00	-	0%
Facility Hire	12,000.00	11,555.00	96%
Hospitality	6,500.00	4,718.45	73%
Catering/Refreshment	45,600.00	41,983.58	92%
Licences	22,000.00	19,145.00	87%
Cleaning Supplies	2,000.00	1,977.22	99%
Meeting Fees	214,800.00	211,780.00	99%
Consultants/TAs	10,363.00	9,947.04	96%
Covid 19	36,300.00	8,379.75	23%
CAT 15	3,000.00	0.00	0%
Prizes and Awards	3,000.00	-	0%
CAT 20	127,000.00	120,953.46	95%
Renovations	2,000.00	-	0%
New Office Equipment	125,000.00	120,953.46	97%
Total Recurrent Payment	2,087,048.00	\$1,889,823.79	91%
Development Payments			
CAT 20			
Renovations	3,561.00	3,561.00	100%
New Equipment	4,510.85	4,510.85	100%
New Computers	3,077.78	3,077.78	100%
Total Development Payments	11,149.63	11,149.63	100%
TOTAL PAYMENT	2,098,197.63	\$1,900,973.42	91%

Ko e fakamole katoa ki he vahenga mo e vahe lauáho 'oku fe'unga mo e 59%. Hoko atu ki ai 'a e Vahevahe (Category) 'o e koloa mo e ngaahi sevesi 'a ia na'e 29% mo e 10% na'e 'alu ki he totongi 'o e ngaahi fakataha mo e totongi fale (8%). Ko e 6% 'a e Vahevahe 20 'a ia ko

hono fakatau ‘o ha me’angāue fo’ou ki homau fale ‘a e PSC kuo fakalelei’i’. Ko e toenga ‘o e 6% na’e fakamoleki ia ‘i he Vahevahe 13 ‘i he ‘utu mo hono tokanga’i ‘o e ngaahi naunau ‘ofisi.

5.6.2 Fe’unu’aki ó e Patiseti

Ko e fe’unu’aki tu’o valu (8) ‘o e patiseti na’e fakahoko pea tali lolotonga ‘a e ta’u fakapa’anga ‘i hono fakafehoanaki ki he fe’unu’aki tu’o fitu (7) ‘o e patiseti ‘i he ta’u fakapa’anga kuo’osi. Ko e hiki hake é taha koéni na’e tupu ia mei he ngaue na’e fakatu’upake mo ha ngaue makehe ‘i hono fakalelei’i ‘o e ‘ofisi PSC.

	FY/2018-19	FY/2019-20	FY/2020-21
Fe’unu’aki ‘o e Patiseti	16	7	8

Fakaikiiki ‘o e fe’unu’aki

- Naunau fo’ou \$105,000 ki hono fakatau ‘o e Air Conditions fo’ou, tangike vai, naunau fale ki he ‘ofisi ‘a ia na’e ‘ikai fakakau ‘i he palani fakalelei.
- Rental \$18,537 ki hono totongi ngaue’aki ‘o e fale ‘a e PTH mo e Tungi Colonnade.
- Ngaahi naunau ‘ofisi \$15,000 ki he paaki mo e naunau faka’ofisi
- Sevesi e naunau ‘Ofisi \$25,000 mo fakalelei’i ‘o e ngaahi misini hiki tatau.
- Laiseni \$20,000 ke fakatau ‘o e Microsoft Office Genuine Licence
- Me’akai mo e Fakaneifua \$26,000 ki he polokalama Fakatapui ‘o e ‘ofisi PSC, ngaahi fakataha ‘a e ‘ofisi (Komiti Fa’u Faka’ilo (Charge Formulation Committee), Komiti Siofi e Ngaahi Lakanga (Vetting Committee) mo e retreat é 3.

5.6.3 Fakatau

Na’e ‘ikai ha fokotu’u fakatau ki he ta’u fakapa’anga ko ‘eni. ‘Oku kei tauhi pe ‘a e 100% ‘o e talangofua ki he fakatau mei he 2019/2020 ‘I he ta’u fakapa’anga ko eni.

FY	Kole ne fakahu	Kole ne tali	Lahi e maau	Lahi e ikai maau	% Maau	% Iikai Maau
2018-19	6	6	6	0	100%	0%
2019-20	2	1	1	0	100%	0%
2020-21	0	0	0	0	100%	0%

5.6.4 Lesisita ó e Ngaahi koloa

Ngaahi Koloa Naunau, Misini mo e Me’angaue

‘Oku kau ‘I he ngaahi nouti ‘a hono faka’asi ai ‘a e koloa, ‘akau mo e me’angaue ‘oku ‘I ai hono mahu’inga hili hono ngaue’aki mo e fakasi’isi’ia ‘a ia ‘oku ngaue’aki ‘a e straight line method. ‘Oku totonu foki ke fakatokanga’i na’e ‘I ai ‘a e ngaahi koloa ‘a e ‘ofisi na’e tukuatu koe’uhi ko e maumau mo e ‘ikai pe ke toe ‘aonga ke faka’aonga’i.

‘Oku makatu’unga e lahi ‘o e fakasi’isi’ia mei he loloa ‘oku ‘amanaki ‘e ‘aonga ai ‘a e ngaahi koloa.

Lesisita ‘o e Ngaahi Koloa

Ngaahi Komipiuta	20%
Ngaahi Naunau Faka'ofisi	10%
Ngaahi me'alele	10%
Ngaahi Me'angaue Faka'ofisi (Printers, scanners and office equipment)	10%

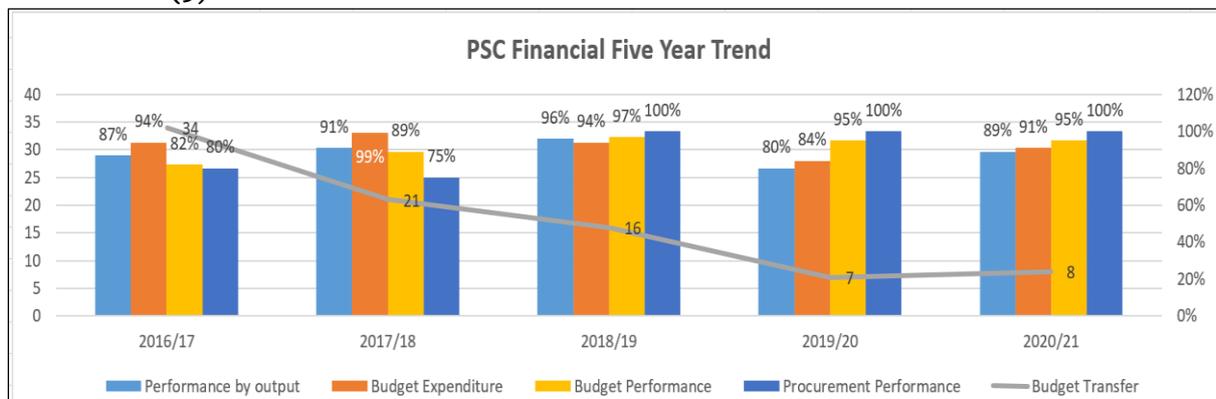
Fa'ahinga 'o e Koloa	Mahu'inga 2019/20	Mahu'inga 2020/21	Nouti
Ngaahi Me'alele	114,260.86	85,485.00	Ko e holo ko ia e mahu'inga 'o e ngaahi me'alele ko e ola ia 'o e fakasi'isi'ia
Ngaahi Naunau Komipiuta	126,452.01	146,291.97	Ko e lahi 'o e ange 'o e mahu'inga 'o e naunau fakakomipiuta 'oku ma'u ia mei hono tanaki atu 'o e ngaahi komipiuta fo'ou na'e fakatau mai ko e fiema'u 'a e 'ofisi
Ngaahi Me'a Ngaue faka'ofisi	56,143.52	119,702.39	'Oku tupu e hiki ko 'eni mei hono fokotu'u 'o e tangike vai fo'ou, ngaahi air condition fo'ou etc.
Ngaahi Naunau Faka'ofisi	109,325.72	107,328.20	Ko e holo ko ia 'o e mahu'inga 'o e naunau fale ko eola ia 'o e fakasi'isi'ia pea na'e 'i ai mo e ngaahi koloa ne faka'auha koe'uhi pe ko 'ene maumau pea 'ikai toe fiema'u ke faka'aonga'i
Fakakātoa	406,182.11	485,725.32	Tupu 'aki 'a e \$79,543.21

Fakamatala Fakanounou 'o e Ngaahi Koloa

Lesisita 'o e Ngaai Koloa	2017/18 Mahu'inga	2018/19 Mahu'inga	2019/20 Mahu'inga	2020/2021 Mahu'inga
Fakakātoa	\$ 301,081.20	\$323,812.45	\$406,182.11	\$485,725.32

5.7. Ola 'o e Fakamatala Pa'anga he ta'u 'e nima (5) kuohili

Óku kei hokohoko atu pe á e 'Ofisi PSC á hono tokanga'i fakapotopoto 'o e patiseti he ta'u 'e nima (5) eni.

6.Ngaahi Pole Vivili

Ko e ngaahi pole vivili ne fehangahanga mo e Potungāue ó uesia kotoa ai á e kotoa ó e Puleánga ko e Covid19 ó uesia ai hono fakalele mo e ngaahi meá fakapaánga á e Puleánga. Ne í ai pe mo e ngaahi pole ne hokohoko atu pe éne fehangahangai mo e fiemaú ke fakanofa ha taha ki he lakanga í he tafaáki Lao á ia ko e Talekita ki he Lao, fehikitaki á e kaungāue pea mo hono puleí ó e ngaahi lāunga ó kau ai e lahi ó e ngaahi keisi (disciplinary cases) í he vahaá taimi ko ení.

Ne hoko á e ngaahi hoko mai á e uesia ó e Covid19 ke ne ui ai e ngaahi fakataha lalahi ó fekauáki mo e ngaahi ngāue á e ngaahi Potungāue. Ne fiemaú ai e ngaahi liliu mo hono fakafaikehekeheí ó e ngaahi ngāue mahuínga ke fakahoko. Ne kau eni he ngaúnu kimuá á e ngaahi Potungāue ke ne uesia ai e Puleánga í he: ngaahi fakamole, Fakanofa lakanga á e kau ngāue mo e siofi e ngaahi founa fokotuútuú ó e ngaahi Potungāue pea mo e ngahi tuútuúni ngāue. Ne kau eni ha pole faingataá ne fehangahangai mo e kau CEO. Í he taimi tatau ko kinautolu á e kau maú sikolasipi ki Sepitema 2020 pea mo Sanuali/ Sune/ Sepitema 2021 í Tonga ne nau kamata ngaueáki á e zoom á ia ne ui ai ha fakataha ki hono siofi ó e ngaahi vahe ó e kau sikolasipi.

Ko e lipooti fekauáki mo hono siofi ó e fakamole fakalūkufua ki he vāhenga mo e tuútuúni ngāue ki he ngaahi Polokalama fakafoóu ngāue ki he kau taki pea mo e ako ki he ako fakalalakaka á e kau ngāué. Naé toe tanaki mai á e ngaahi fatongia makehe ki he Pule Ngaue ó e Komisoni koéuhi koéne kau atu ki he poate ó e "Pacific Fale" á ia foki naé í ai mo hono ngaahi taumuá ngaue makehe pe.

Toe hokohoko ange á e ngaahi fakataha Komisoni naé toe lahi ange ai á e ngaue koéuhi naé fiemaú ha taimi lahi ange ki hono teuteuí ó e ngaahi pepa fakataha, ngaue fakaseklitali pea mo e ngaahi ngafa fatongia tuá taimi á ia naé toe í ai hono ngaahi fakamole makehe ó toe hiki hake ai á e feúnuáki fakapaánga.

Neongo koe Komisoni koe Potungāue tefito óku fakahoko fatongia ki he ngaahi Potungāue fakakatoa é 20 pea toe tokoni ki he kole mei he ngaahi Potungāue í he Kulupu II fekauáki moe fakatokolahi 'o e kau ngaue, naé kei faingataá ai pe á e fakahoko fatongia á e Ófisi koeúhi koe tokosií koia á e kay Ófisa maólunga í he tafaáki ki he kau ngaue pea moe vaá ngaue ki hono tataki ó e Ófisi. Koe taha ó ha fakatātā mahino koe vaá tokangaekina ó e kau ngaue á ia óku í ai ha kau ngaue é took 6 pea óku nau fakahoko fatongia ki he ngaahi Potungāue é 20 ó kau kiai moe Ófisi Komisoni pea koe tokolahi fakalūkufua koe kau ngaue é toko 4,400. Í hono fakafehoanaki ia ki he ngaahi Potungāue kehe, óku tokolahi ange énau kau ngaue ki hono tokangaekina énau kau ngaue í he Komisoni. Óku tatau pe moe vaá ngaue ki hono levaí mo fakalalakaka á e fakahoko fatongia, á ia óku nau toko 5 pe ki hono tokangaekina mo akoí á e ngaahi Potungāue fakakatoa é 26, pea óku meimei tokolahi tatau pe pea mo tokolahi ange á e kau ngaue PMS á e Potungāue é níhi ki hono siofi pe á e fakahoko fatongia énau Potungāue pe.

Koe ngaue ki he ngaahi pepa fekauáki moe kau ngaue fakapuleánga óku toe tanaki atu kiai pea moe ngaahi tefitoí tuútuúni ngaue ke tali koe kongia ia ó e ngaahi ola ke aúsia í he

malumalu ó e tokoni fakapaánga mei muli pea óku lahi á e ngaahi ngaue ke fakahoko kae tokosíí á e kau ngaue maólunga í he tafaáki fekauáki moe kau ngaue (HR) pea moe lao (policy).

Neongo á e toutou kole ha fakatokolahi ki he kau ngaue á e Komisoni, óku teéki ai pe ke tali á e ngaahi kole fakapaánga ki

6.1 Ngaahi Ola Tamaki mo e founga ki hono Levaí lelei

Koe ngaahi Ola tamaki eni naé malava ó levaí lelei í he lolotonga ó e taú;

TEPILE 7: OLA TAMAKI MO E FOUNGA KI HONO LEVAÍ LELEI Koe ngaahi Ola tamaki eni naé malava ó levaí lelei í he lolotonga ó e taú;

Ola Tamaki	Tuúnga ó e Ola Tamaki			Founga ki hono levaí
	High	Med	Low	
Sio Fakalukufua				
Tuútuúni Kapineta – Tuútuúni Ngaue	√			Fengaueáki vāofi ange moe kau Minisitā mo e kau Pule Ngaue. Hokohoko ange á e fakataha á e kau Pule Ngaue moe Komisoni pea mo e kau Minisitā
Fakamole fakalukufua ki he Vāhenga	√			Komiti ki hono Siofi Fakaáuliliki ó e ngaahi lakanga; ngaahi fokotuútuú felāveí moe kau ngaue (óvataimi, fakatokolahi), TAs
Covid19	√			Palani kei taimi, faú ha ngaahi fakahinohino ngaue ki ha taimi fakatuútamaki, toloi atu ha ngaahi polokalama kae fetongi mai áki ha ngaahi ngaue óku malava ngofua, fakalahi á e paánga ngaue ki he tafaáki fakatekinolosia
Maumau tuútuúni - Tauátaina Faka-politikale - Ngaue Kākā - Ngaahi ngaue makehe		√		Ngaahi faleí fakalao, Fakataha á e kau Pule Ngaue moe kau Ófisa ngaue fekauáki moe kau Ngaue; ááhi tonu ó Talatalanoa moe ngaahi Potungaue, ngaahi fakamanatu moe ongoongo í he peesi mitia fakasosiale á e Ófisi
Tāófi á e fakatokolahi fakakaungaue		√		Toe lahi ange á e tālanga moe ngaahi Potungaue, toe maau ange á e founga fetuútaki moe kau Pule Ngaue pehe ki he kau ngaue; ngaue áonga áki á e ngaahi polokalama mitia faka-sosiale;
Ngaue Fakaáho				
Feliliuaki ó e kau ngaue mo e ngaahi lakanga átā		√		Teuteuí he ngaahi Potungaue ha palani ki hono feau á e ngaahi fiemaú fakakaungaue pea mo fakatokangaí ha kau taki lelei. Toe siofi ange he Komisoni á e ngaahi polokalama fakakaungaue
New COP Minimum Requirement/Interpretation issues on similar and relevant		√		Better and timely engagement with Ministers to discuss CEO recruitment issues
No legal staff	√			Task pooling, Work sharing with AGO's office
Specific expertise in data analytics and infographics			√	Request from Pacific Fale (MFAT) AVI Other Tas (DFAT/MFAT)

7. Ngaahi me'a ke Fakahā pea moe tali tu'utu'uni fakalao

7.1 Ngaahi Lipooti 'a e 'Atita

Koe 'atita 'o e tali tu'utu'uni ki he vaha'a taimi 'o Siulai 2015 ki Sune 2019 na'e 'ikai ke ma'u ai ha maumau tu'utu'uni 'a e 'Ofisi. Kuo te'eki ke fakahoko ha 'atita 'o fakahoko fatongia 'o e Ofisi.

7.2 Fakaikiiki 'o e fakamatala fekau'aki moe ngaahi me'afua fakangaue

'Oku 'osi fakakakato eni 'i he Konga 3 'o e lipooti.

7.3 Ngaahi tu'utu'uni 'a e Minisitā

Na'e 'i ai ha lipooti 'e 30 na'e fakahu atu ki he Kapineti kau kiai 'a e ngaahi ngaue ki he tu'utu'uni ngaue, ngaahi monū'ia vahenga malōlō, aleapau ngaue 'a e Pule Ngaue 'a ia na'e tali kotoa pe he Kapineti.

7.4 Fakahā 'o e Pule Lelei

'I he taimi kotoa pe, 'oku fakahā he Komisoni kapau 'oku 'I ai taimi 'e fepaki 'ai 'enau faitu'utu'uni mo' enau ngaahi fiema'u 'i he ngaahi me'a 'oku fekau'aki mo hono fakangaue'i ha Tokotaha, fakangata 'a e ngaue pe tautea, fakakikihi pe loto mamahi. 'Oku ngaue'aki pe 'a e founa tatau ki he fakanofa 'o ha Taki Ngaue pea moe faifatongia 'a e Komisoni.

7.5 Ngaahi fiema'u fakatu'utu'uni 'a e Pule'anga

Tali tu'utu'uni: 'Oku tali tu'utu'uni pe 'a e ngaahi potungaue ia 'o fa ki he ngaahi fiema'u 'a e Lao ki he Ngaue Fakapule'anga kae tautautefito ki he ngaahi tu'utu'uni fakangaue, leva'i 'o e fakahoko fatongia, pea moe tu'utu'uni faka'ulungaanga. Ka neongo ia, koe ngaahi tefito'i tu'utu'uni ngaue kuo a'usia 'oku fakaikiiki atu ko'eni;

Ngaahi tu'utu'uni ngaue kuo kakato;

- Koe Tu'utu'uni Ngaue fekau'aki moe Fakamamahi Fakalielia (*Sexual Harrassment Policy*) na'e kasete'i 'i 'Epeleli 2021; pea koe ngaahi fakahinohino ngaue kehe pe 'o kau kiai hono fakatonulea 'a e Tu'utu'uni Ngaue Faka'ulungaanga. Koe ngaahi tu'utu'uni ngaue kuo 'osi tali pea kasete'i 'oku 'osi kau pe ia 'i he ngaahi konga kimu'a 'o e lipooti.

7.6 Vahenga 'o e Poate moe ngaahi Komiti

Koe Komisoni Ngaue Fakapule'anga 'oku kau kiai 'a e kau memipa ngaue fakataimi pe 'e toko 5, 'a ia 'oku nau lipooti hangatonu pe ki he 'Eiki Palēmia. 'Oku fakahoko tu'o 2 pe 3 'a e fakataha 'a e Komisoni 'i he uike. Koe fakakatoa 'a e ngaahi faitu'utu'uni 'a e Komisoni 'i he ta'u fakapa'anga 'oku hā mahino mai pe mei he lahi 'o e ngaahi pepa kuo fakahū atu ke nau tālanga'i.

‘Oku fakafuofua ‘a e vahe ki he ngaahi fakataha Komisoni ki he 10% ‘o e patiseti fakakatoa ‘a e ‘Ofisi ‘a ia ‘oku toe hiki hake ia mei he 8% ‘i he ta’u fakapa’anga kuohili – kau ki heni ‘a e vahenga fakataha ‘a e Komisoni, vahe ‘a e kau faka’eke’eke ki he lakanga Pule Ngaue, vahenga ‘o e Komiti Sio Fakalukufua (OMC) pea moe Komiti ‘oku nau fokotu’u ‘a e fakapale fakata’u (APRA).

Vahe ki he fakataha – Komisoni pe	
FY 2018/19	155,792.00
FY 2019/20	159,670.00
FY 2020/21	195,670.00

Na’e hokohoko atu pe ‘a e hikihiki ‘o e fakamole fakalukufua ki he ngaahi fakataha fakakatoa ‘i he ngaahi ta’u mei he \$159,670 ‘i he 2018/2019 FY, \$199,600 (2019/2020) ki he \$211,780 (2020/21)

TEPILE 8: VAHE ‘A E KOMISONI

Sea	\$250 ki he fo’i fakataha tanaki atu kiai \$150 ki he houa teuteu kotoa pe. Lahi taha koe houa teuteu ‘e 2 ‘oku ngofua.
Memipā	\$150 ki he fo’i fakataha tanaki atu kiai \$130 ki he houa teuteu kotoa pe. Lahi taha koe houa teuteu ‘e 2 ‘oku ngofua.

8. Fakamā’opo’opo

‘Oku faka’amu ‘a e ‘Ofisi ke toe vakai’i ‘a e founa hono fakalele ‘o e Komisoni pea pehe foki ki he Lao ki he Ngaue Fakapule’anga koe’uhi ‘oku mahu’inga eni tupu pe mei he toe lahi ange ngaahi fatongia fakangaue moe founa fakahoko ngaue pea ‘oku fiema’u ai ke toe fakatahataha’i ke maau ange.

‘Oku hounga’ia ‘aupito ‘a e kau ngaue ‘a e ‘Ofisi ki he ‘Eiki Palemia, Faifekau Toketā Pohiva Tu’i’onetoa; Kau Minisitā ‘o e Kapineti, Sea ‘o e Komisoni, Simione Sefanaia pea moe kau Komisionā koe’uhi koe tataki lelei pea moe faka’atui hono tofa ‘etau ngaue. ‘Oku ‘ikai ngalo ai ‘a e kau Hoa Ngaue ki he Fakalalakaka, tautautefito ki he DFAT, MFAT, Komisoni ‘a Nu’usila, Pangikē ‘a Mamani, ADB, Sekelitali ki he Kominiueli, ILO, AVI pea moe ngaahi kulupu fetokoni’aki kotoa pe

WORKFORCE PROFILE

Occupational Groups

- 01 July, 2020 to 30 June 2021
- Average age in the Public Service = 37
 - Gender Composition = 62% ♀ vs 38% ♂
 - Senior Executive Services (Bands C, D, E, F & G) = **3% i.e. 130 employees**
 - Professionals (Bands H, I, J, K, L & M) = **72% i.e. 3,043 employees**
 - Junior/Support (Bands N, O, P Q, R & S) = **25% i.e. 1,081 employees**

WORKFORCE CAPABILITY

Current Expertise

- Doctorate** = 46% female; 54% male
- Masters** = 65% female; 35% male
- Post-graduate** = 79% female; 21% male
- Bachelor** = 59% female; 41% male
- Diploma** = 70% female; 30% male
- Certificate** = 59% female; 41% male
- High School Certificate** = 58% female; 42% male
- No qualification** = 25% female; 75% male

- Total no. of employees (PSC governed): 4,254 employees, 3% increase compared to 2019/2020 FY 4,135 employees.
- Largest Ministry: MET 33% (1,397)
- 3 Fastest growing ministry: MET 111%, PMO 110%, MOH 102%
- 3 ministries with highest staff Turnover: MPE 12%, Mol 6% MAFF 4%
- Smallest ministry: Palace 1% for 3rd consecutive years
- Staff turnover rate = 3%

WORKFORCE AVAILABILITY

Snapshot as of 30 June, 2021

- Total new appointees: 252 employees
- Internal Transfers = thirteen (13)
- Total exits from PS: 124 employees

Means of exit from Public Service;

- Resignation: thirty nine (36) 29%
- Retirement: fifty two (52) 42%
- Medical Cessation: two (2) 1.6%
- Died in Service: fifteen (15) 12%
- Dismissal: sixteen (16) 13%
- Termination of appointment: three (3)

WORKFORCE MOBILITY

Trend Data

TONGA PUBLIC SERVICE WORKFORCE

ANALYSIS 2020/21

Na'e fakatefito 'a e ngaue 'a e Va'a ni 'i he 'elia lalahi 'e ua. Ko e taha ko hono 'analaiso 'o e fakamatala ki he kau ngaue fakapule'anga; pea ko e 'elia 'e taha ko hono fakahoko 'o e ngaahi ngaue felave'i moe langa fakalakalaka fakakaungaue 'o fakatatau ki he Palani Langa Fakalakalaka fakakaungaue 'o e Ngaue Fakapule'anga.

Na'e toe longomo'ui ange 'a e ngaue 'a e Va'a ni ke toe muimui'i ofi mo fakama'opo'opo 'a e ngaahi fakamatala fakakaungaue 'i he fengau'e'aki fakataha mo e ongo va'a ngaue kehe 'a e 'Ofisi Komisoni 'a ia koe konga pe ia 'o ha founga ngaue 'oku toe fakaikiiki ange 'o makatu'unga 'i he ngaahi pole mei he ta'u kuohili.

Neongo 'a e ngaahi pole iiki hange ko e tuai pe koe ta'ekakato 'a e ngaahi fakamatala, na'e kei hokohoko atu pe 'a e fengau'e'aki vaofi 'a e ongo 'ofisa he va'a ni mo e ngaahi Potungau'e pehe foki ki he ngaahi Va'a Ngaue 'o e 'Ofisi Komisoni ke ma'u ha ngaahi fakamatala 'oku totonu mo falala'anga. Ko e lipooti ko'eni 'oku vahevahe ia ki he ngaahi konga lalahi 'e 4 'o hange ko'ene 'asi atu koeni;

Tokolahi fakakaungaue 'a e Ngāue Fakapule'anga (Workforce Availability)

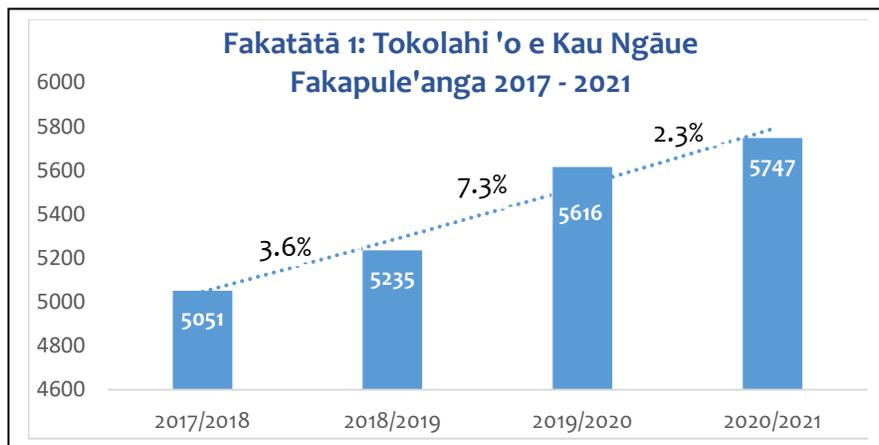
'Oku vahevahe 'a e Ngaue Fakapule'anga ki he ongo Kulupu kehekehe 'e 2;

- Ko e Kulupu 1 'oku 'i he malumalu ia 'o e Komisoni Ngaue Fakapule'anga; kau ki ai 'a e Potungāue 'e hongofulu mā fitu (17) pea mo e 'Ofisi 'e fā (4);
- Ko e Kulupu 2 'oku tu'u tai'ataina ia mei he Komisoni 'o fakamalumu pe 'i Fale Alea' (LA); Potungāue Polisi', Tāmate Afi' mo e Pilisone', Kau Tau 'a 'Ene Afio' mo e 'Ofisi 'o e 'Atita Seniale'.
- Koe kau Tau 'a 'Ene 'Afio na'e tokolahi taha ai 'a e kau ngaue mei he kulupu 2 moe 590, hoko ki ai 'a e Potungāue Polisi ko e 497, Pilisone ko e 168, Tamate Afi ko e 122, Falealea ko e 46 pea 'Atita ko e 44. Ko e 'Ompatimeni 'oku toko si'i taha ko e 26.

Lipooti Fakataú 2020-2021 – Ófisi ó e Komisoni Ngāue Fakapuleánga

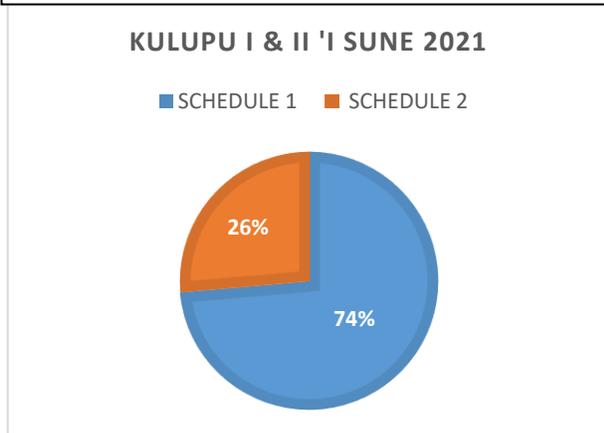

- Ko e kau ngāue fakalukufua ‘i he Kulupu I mo e II na’e fe’unga hono tokolahi moe 5,747 ‘i he’ene a’u mai ki he ‘aho 30 ‘o Sune 2021, ‘aia ‘oku toe hiki hake ia ‘aki ha toko 131 (2.3%) mei he toko 5,616 ‘i he ta’u fakapa’anga kuohili.
- Ko e tupu toko lahi koia ‘a e ngaue fakapule’anga na’e lahi ange pe ia ki he Kulupu I (hiki 2.9%) ‘o fakatatau ki he Kulupu 2 (hiki 0.8%)

Fakatātā 2: Kulupu I & II ‘i Sune 2021

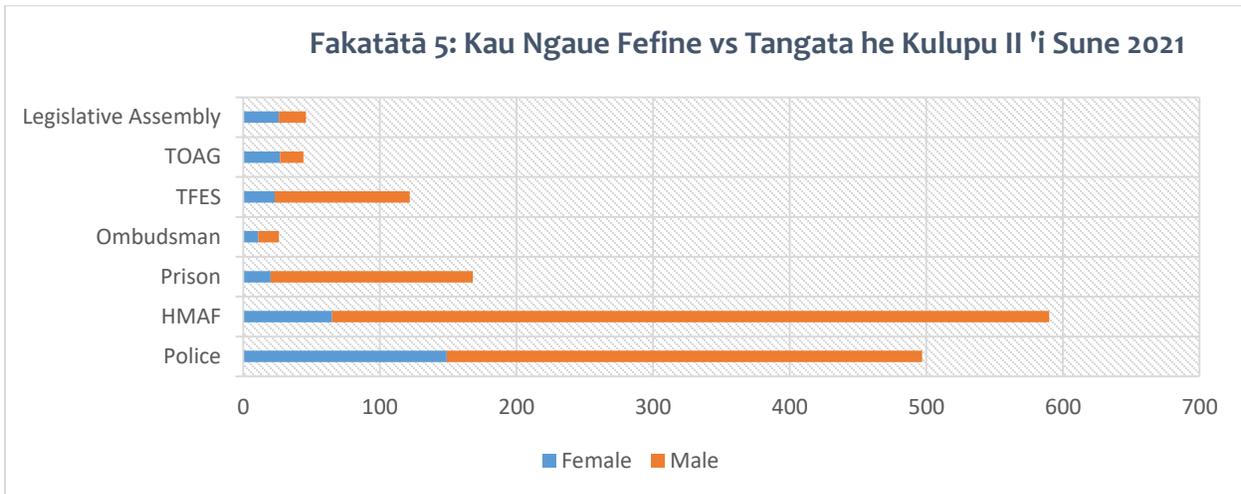
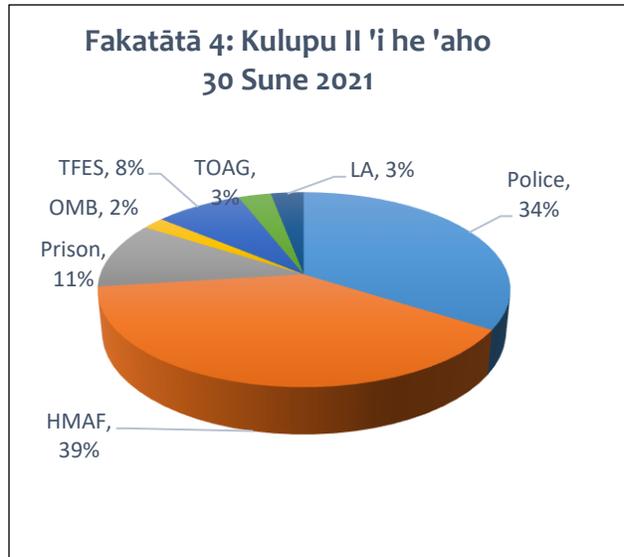
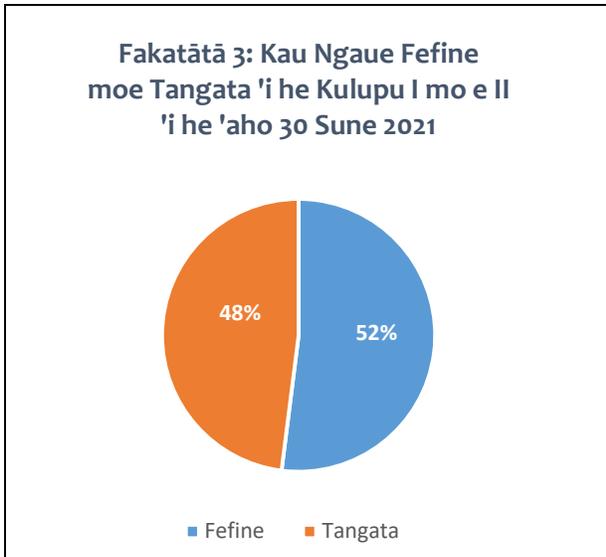
- ‘Oku kei tokolahi ange pe ‘a e kau ngaue ‘i he Kulupu I fakatatau ki he Kulupu II pea koe hiki hake koia ‘a e tokolahi ‘a e Kulupu 1 ‘aki ‘a e 2.9% ‘oku toe ‘unu hake ai ‘a e vahevahe fakalukufua ‘o e kau ngaue

fakapule’anga kotoa ki he 74% ‘i he Kulupu I pea 26% pe ‘a e Kulupu II.

- Ko hono vahevahe ‘o e kau ngaue fefine mo tangata ‘i he Kulupu II ko e 21.5%:78.5% (fefine:tangata) pea koe ‘Ofisi ‘o e ‘Atita Seniale ‘oku ‘ilonga ai ‘a e tokolahi ange ‘a e fefine ‘i he tangata ‘a ia koe 61%:39% pea hoko atu kiai ‘a e Falealea moe 57%:43%.

‘E fakatefito pe ‘a e lipooti ko’eni ‘i he Kulupu I ‘a ia ‘oku ‘i he malumalu ‘o e Lao ki he Ngāue Fakapule’anga.

Ngaahi Fakaikiki Fakakaungaue ‘a e Kulupu I

Tokolahi Fakakaungaue

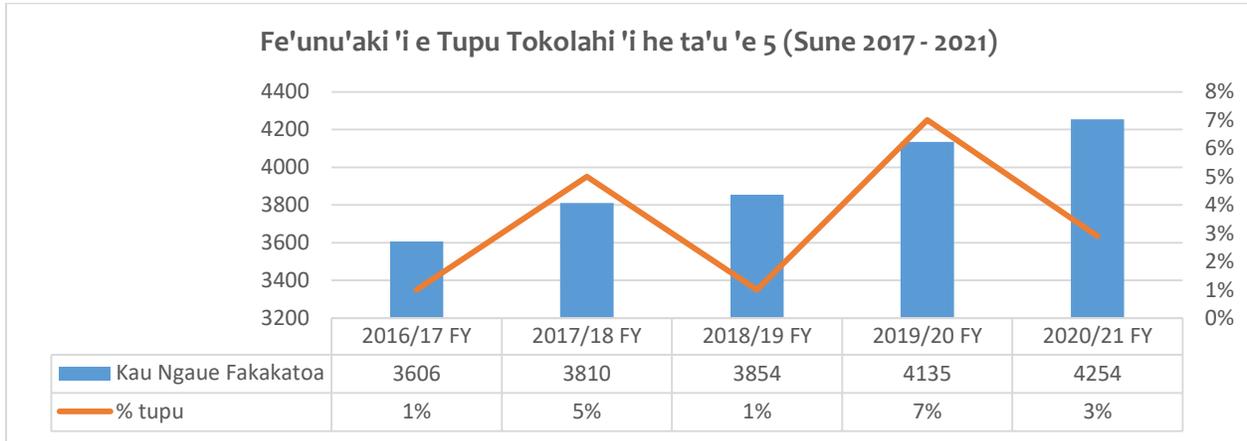
Ko e tokolahi fakakatoa ‘o e kau ngaue fakapule’anga na’e fe’unga mo ha toko 4,254 ‘i he faka’osinga ‘o Sune 2021, ‘a ia ko e hiki ‘aki ia ha 2.9% mei he tokolahi fakalukufua ‘i ha taimi tatau ‘o e 2020 ‘a ia na’e fe’unga mo ha toko 4,135. ‘Oku ma’ulalo ange ‘a e peseti tupu ko ‘eni ‘i he tupu tokolahi koia ‘i he ta’u fakapa’anga 2019/20.

Lipooti Fakataú 2020-2021 – Ófisi ó e Komisoni Ngāue Fakapuleánga

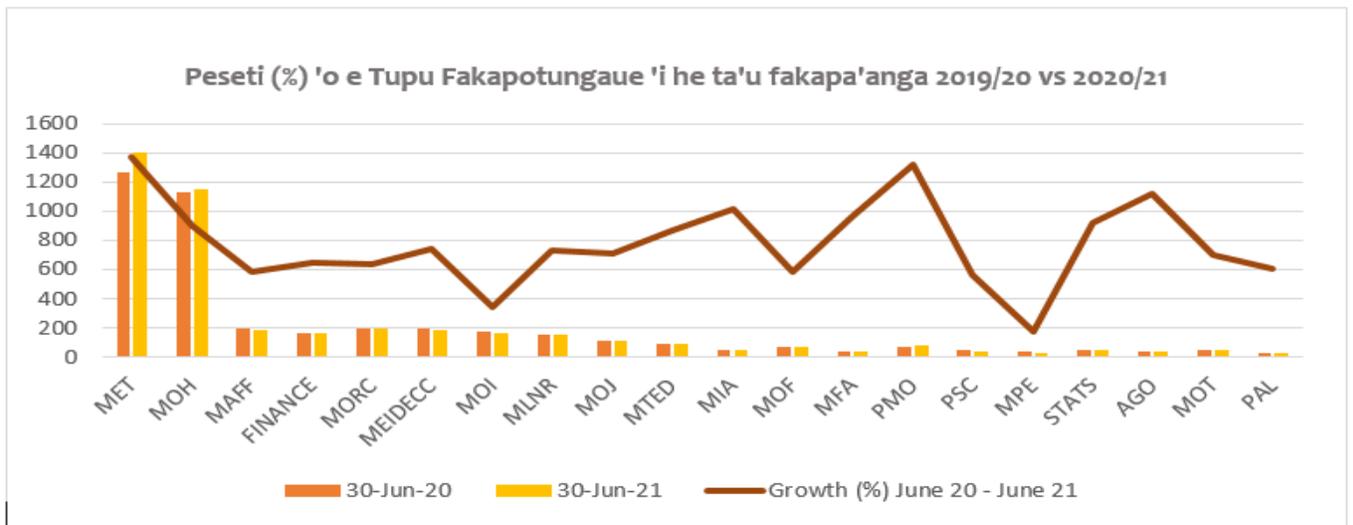

‘Oku hā atu ‘i lalo ‘a e fe’unu’aki ‘i he tupu tokolahi ‘o e Ngaue Fakapule’anga ‘i hono vakai’i fakapotungaue ‘i he kuata ‘e 4 mei Siulai 2020 ki Sune 2021;

Fakatātā 6: Tokolahi Fakakatoa ‘o e Kulupu I

Fakatātā 7: Peseti (%) Tupu Fakapotungaue

Fakatātā 7: Peseti (%) Tupu Fakapotungaue

‘i he ta’u hokohoko ‘e fā (4) kuohili ko e ongo Potungaue lalahi taha pe ‘a e Potungaue Ako mo e Ako Ngaue pea mo e Potungaue Mo’ui. ‘Oku tokolahi taha pe ‘a e tupu tokolahi ‘a e

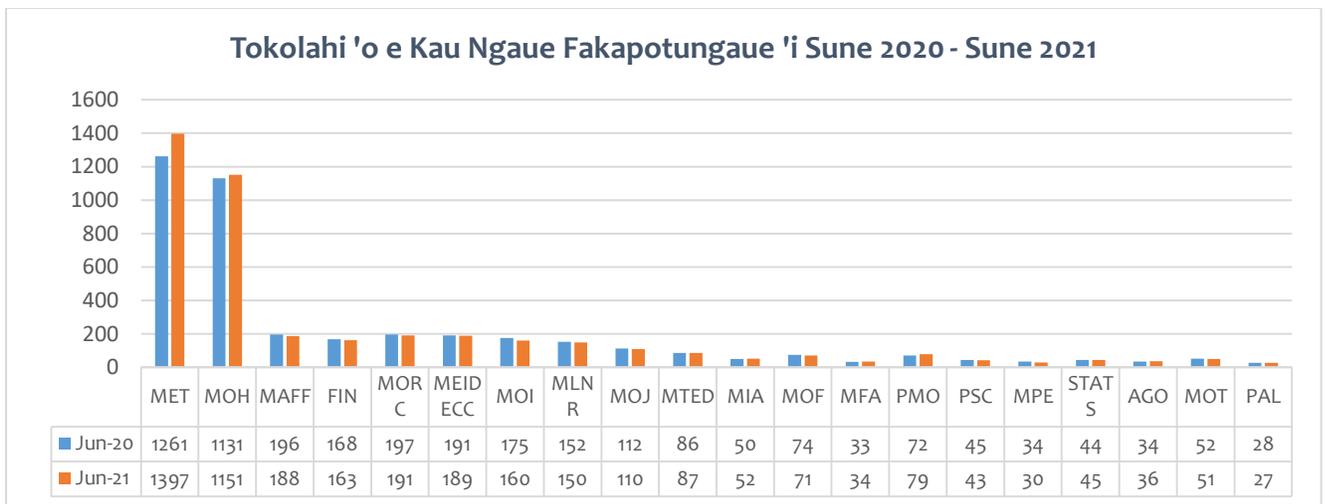
Lipooti Fakataú 2020-2021 – Ófisi ó e Komisoni Ngāue Fakapuleánga

Potungāue Ako mo e Ako Ngaue ‘aki ‘a e toko 136, pea hoko ai ‘a e Potungāue Mo’ui ko e toko 20 pea hoko kiai ‘a e ‘Ofisi ‘o e Palemia mo e toko 7 (‘oku kau ki heni ‘a e toko 5 na’a nau hiki mai mei he Va’a Ngaue ki he Fakalalakaka ‘o e Komuniti mo e Pule Lelei ‘aia na’e ‘i he MIA). Ko e Potungāue Ngaahi Ngaue Lalahi na’e holo ‘aki ‘enau tokolahi ‘aki ha toko 15. Ko e Potungāue Ako mo Ako Ngaue pe ‘oku kei tupu tokolahi taha ko e (10.8%) pea ko e Potungāue Ngaahi Pisinisi ‘a e Pule’anga na’e lahi taha ai ‘a e holo hifo ‘i he tokolahi fakalukufua (-11.8%).

- ❖ Potungāue tokolahi taha – MET (32.8%)
- ❖ Potungāue fika ua ‘i he tokolahi taha – MOH (27.1%)
- ❖ Potungāue tupu tokolahi taha MET (10.8%), PMO (9.7%)
- ❖ Potungāue na’e lahi taha ‘a e holo honau tokolahi – MPE - 4 (-11.8%), MOI - 15 (-8.6%)
- ❖ Potungāue tokosi’i taha – Palasi (0.6%), MPE (0.7%)

Fakatātā 8: Tokolahi ‘o e Kau Ngāue Fakapotungāue FY2020/21

Fakaikiki Fakakaungāue (Workforce Profile)

‘I he konga ko ‘eni ‘oku kau ki ai ‘a e vahevahe fakalakanga, tu’unga vahenga, ta’u motu’a pea moe vahevahe ‘o e kau ngāue tangata mo fefine ‘i he ngaahi Potungāue ‘o e Kulupu I ‘i he vaha’a taimi ko’eni.

Vahevahe Fakalakanga (Occupational grouping)

‘I he ta’u hokohoko eni ‘e tolu (3), ko e ongo fatongia ngāue ‘oku tokolahi taha ai ‘a e kau ngāue fakapule’anga koe mala’e ‘o e Ako pea mo e Mo’ui ‘a ia ‘oku fakafuofua koe 51% ia ‘o e ngāue fakapule’anga fakakatoa.

Lipooti Fakataú 2020-2021 – Ófisi ó e Komisoni Ngāue Fakapuleánga

TEPILE 1: VAHEVAHE FAKALAKANGA 'I SUNE 2020 MO SUNE 2021

	2020	2021
Taki ngaue ma'olunga	118	113
Taki ngaue lotoloto	143	122
Kau mataotao 'i he mo'ui	870	882
Kau mataotao 'i he ako	1171	1284
Tokangaekina e Kau Ngaue	125	169
Pa'anga	134	204
Mataotao 'i he Komipiuta mo e Tekinolosia	62	69
Ngaue Faka'ofisi mo e Kalake	722	581
Lao	27	25
Ngoue mo e Toutai	122	121
Ngaue Fakatekinikale	311	345
Toenga	330	339
FAKAKATOA	4135	4254

• 'Oku 'i ai 'a e hiki hake 'i he tokolahi 'o e ngaahi vahevahe fakalakanga tefito 'i he Kulupu I.

• Ko e vahevahe 'o e ngaahi tefito'i

kulupu fakangaue ko e kongia ia 'o e ngaue ki hono fokotu'utu'u 'a e vahenga pea moe ngaahi vahevahe fakalakanga 'aia 'oku lolotonga fakahoko 'a e ngaue kiai ke toe tonu ange pea mo fakalei'i ke maau ki he ta'u fakapa'anga hoko. 'I he 2020, koe ngaahi lakanga HR na'e lipooti ia 'i kulupu 'o e kau taki ngaue lotoloto pea moe kau kalake ka kuo'osi liliu ia

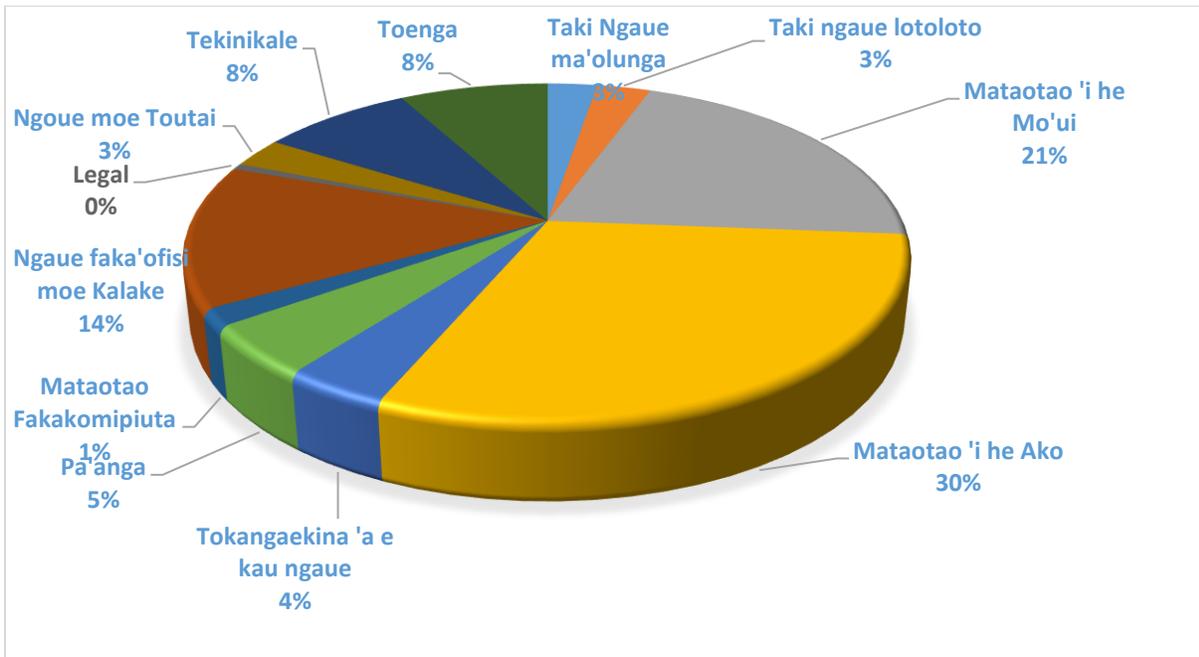
Kau Mataotao 'i he Ako 30%,

Kau Mataotao 'i he Mo'ui 21%

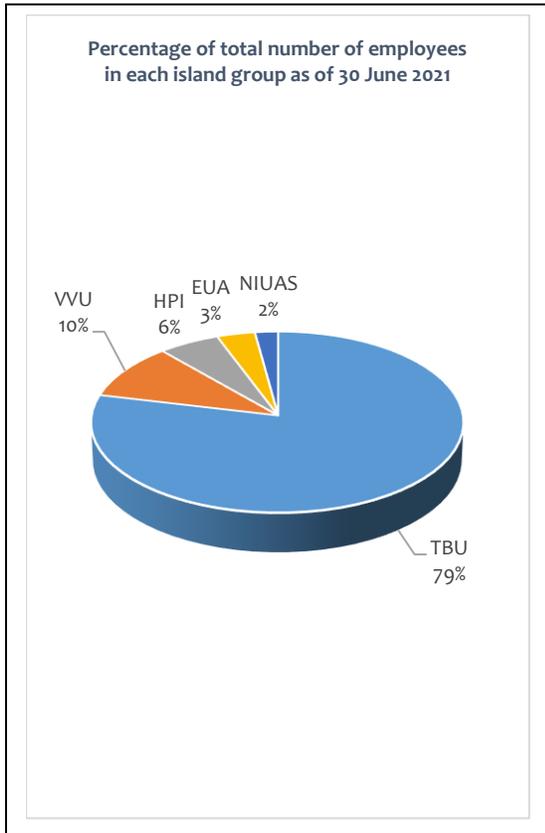
Ngaue Faka'ofisi mo e Kalake 14%

- Koe ngaahi lakanga lolotonga 'oku kei vakai'i koeu'uhi ke toe tonu ange ki he natula 'o e fatongia 'aia koe kongia ia 'o e ngaue ki he COP.

Fakatata 9: Vahevahe Fakalakanga 'o e Kulupu 'i Sune 2021

Vahevahe ki he ngaahi Motu lalahi

‘Oku fakafuofua ki he 79% ‘o e kau ngaue fakapule’anga ‘i he malumalu ‘o e Komisoni ‘oku nau ngaue ‘i Tongatapu, 10% ‘i Vava’u, 6% ‘i Ha’apai, 3% ‘i ‘Eua pea moe 2% ‘i he ongo Niua. ‘Oku toe tokolahi ange ‘a e kau ‘i he ngaahi motu ‘i he ta’u fakapa’anga ko’eni.

TEPILE 2: KAU NGAUE FAKAKATOA PEA MOE MOTU

Motu	Tokolahi ‘o e kau ngaue
Tongatapu	3348
Vava’u	423
Ha’apai	242
‘Eua	150
Niua	91
Fakakatoa	4254

Vahevahe/ Vahenga

Koe kau ngaue fefine ‘oku tokolahi taha ‘aia koe 62% ‘o e kau ngaue kotoa ‘i he malumalu ‘o e Komisoni ‘i he ta’u motu’a koe 18 ki he 40 pea holo hifo leva ia mei he ta’u motu’a ‘o e 41 ki he 60.

- 60% (2553 mei he 4254) ‘o e Kulupu I ‘oku nau ‘i he tu’unga vahenga K, L mo e M.
- Ngaahi lakanga Taki Ngaue Lotoloto ki he Taki Ngaue Ma’olunga (tu’unga vahenga J ki ‘olunga) ko e 15% ia pea ko e ngaahi lakanga ma’ulalo ange (Vahenga S – N) ko e 25% pe.
- ‘Oku tokolahi ange ‘a e kau ngaue tangata ‘i he tu’unga vahenga R, pea tokolahi ange ‘a e kau ngaue fefine ‘i he tu’unga vahenga S ‘aia koe ngata’anga ia ‘o e tu’unga vahenga fakalukufua.
- ‘Oku tokolahi ange pe ‘a kau ngaue tangata ‘i he tu’unga Pule Ngaue (tu’unga vahenga C, D & E) ‘a ia ‘oku toko 13 pea toko 6 pe ‘a e ngaue Pule Ngaue fefine (32%: 68%) ‘i he ‘aho 30 Sune 2021.

TEPILE 3: TOKOLAHI ‘O E KAU NGAUE FAKAPULE’ANGA FAKAPOTUNGAUE PEA MO HONAU FEITU’U

Tokolahi ‘o e kau ngaue Fakapotungae pea mo honau feitu’u						
	TBU	VVU	HPI	EUA	NIUAS	TOTAL
PAL	27	0	0	0	0	27
MTED	76	7	2	1	1	87
MOF	57	7	5	1	1	71
FINANCE	143	6	7	3	4	163
MORC	175	15	0	1	0	191
MAFF	131	27	13	11	6	188
MEIDECC	163	10	9	1	6	189
MIA	47	3	1	1	0	52
PSC	43	0	0	0	0	43
MOJ	101	5	3	1	0	110
MOI	136	11	7	4	2	160
MOT	45	4	1	1	0	51
MLNR	139	7	4	0	0	150
MPE	30	0	0	0	0	30
STATS	42	3	0	0	0	45
PMO	59	8	7	1	4	79
MFA	33	1	0	0	0	34
AGO	36	0	0	0	0	36
MOH	952	95	60	35	9	1151
MET	913	214	123	89	58	1397
TOTAL	3348	423	242	150	91	4254

Fakaikiiki ‘o e kakai Tangata mo e Fefine (Gender Profile)

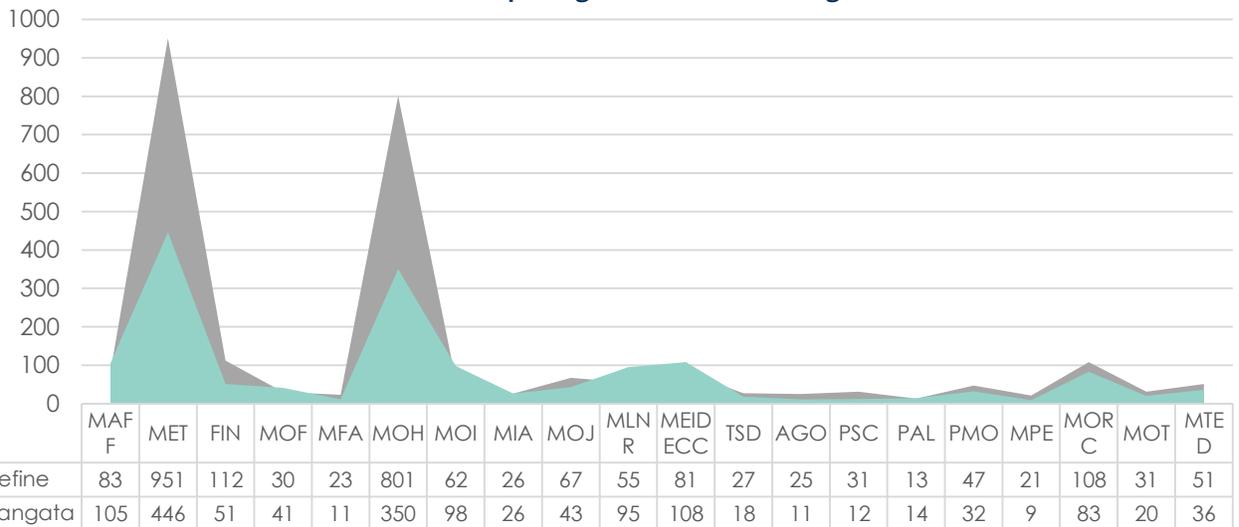
‘I he ‘aho 30 ‘o Sune 2021, ko e vahevahe ‘o e kau ngāue ‘i he Kulupu I na’e 62% ‘a e kakai fefine pea 38% ‘a e kakai tangata.

Ko e kalafi fika 10 ‘oku ne fakahaa’i mai e tokolahi ange ‘a e kakai tangata’ ‘i he ngaahi Potungāue ‘e 5 ‘o e Kulupu I ‘o kau ki ai ‘a e MLNR, MOI, MOF, MEIDECC & MAFF. Potungāue leva ‘e 15 ‘oku tokolahi ai ‘a e kakai Fefine ‘a ia ‘oku taki ai ‘a e ‘Ofisi ‘o e Komisoni Ngāue Fakapule’anga. Ko e Potungāue Ngaahi Ngaue Fakalotofonua’ (MIA) ‘oku vahevahe tatau pe ‘a e tokolahi ‘o e kakai Fefine mo e kakai Tangata.

Ko e 49.5% ‘o e tokolahi fakakatoa ‘o e kakai tangata fakalukufua ‘i he Ngaue Fakapule’anga ‘oku tefito ia ‘i he Mo’ui moe Ako ‘aia koe kau faiako moe kau neesi koe tokolahi taha ia pea taki 7% ‘a e MAFF moe MEIDECC kae taki 6% ‘a e MOI moe MLNR. Koe MPE na’e lahi taha ai ‘a e tupu ‘I he kakai tangata ‘aki ha 35% ‘i hono fakafehoanaki ki he ta’u fakapa’anga kuohili pea koe ‘Ofisi Palasi leva na’e holo lahi taha ai ‘a e tokolahi ‘o e kakai tangata.

Fakatātā 10: Vahevahe Fakapotungae 'o e Fefine & Tangata

Kau Pule Ngaue Fefine:

- ❖ 2016 – 48%
- ❖ 2017 – 43%
- ❖ 2018 – 50%
- ❖ 2019 – 23%
- ❖ 2020 – 24%
- ❖ 2021 – 30%

Kau Tokoni Pule Ngaue Fefine:

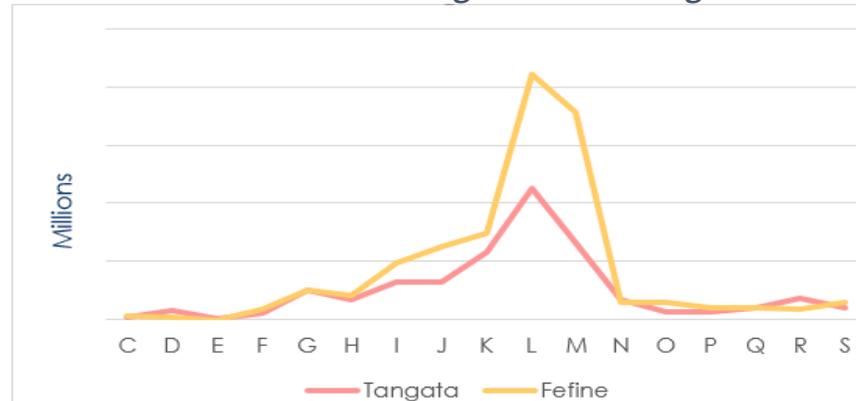
- ❖ 2016 – 49%
- ❖ 2017 – 54%
- ❖ 2018 – 50%
- ❖ 2019 – 50%
- ❖ 2020 – 50%
- ❖ 2021 – 52%

Gender Pay Parity

Vahevahe taau ‘a Tangata mo Fefine

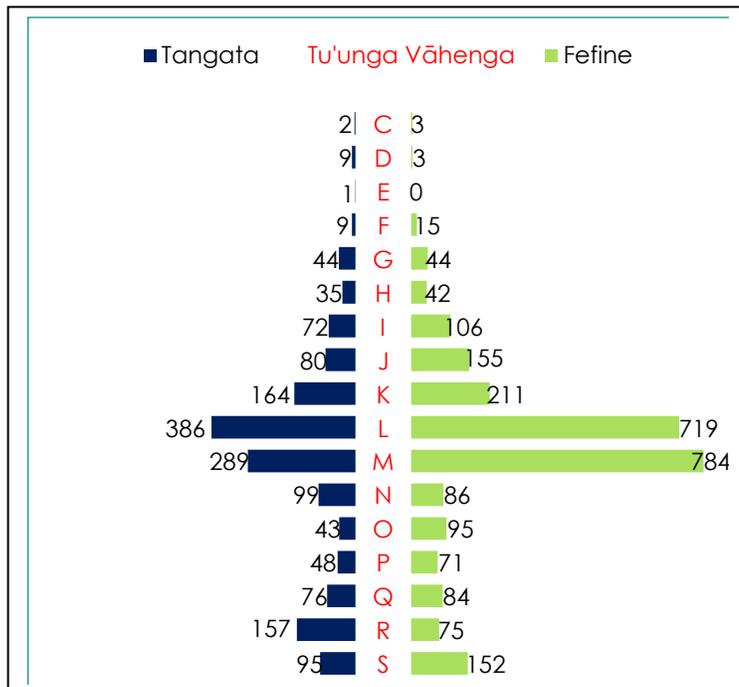
‘I he fakatātā ‘i lalo ni ‘oku hā mahino pe ai ‘a e lahi ange ‘a e konga ‘o e vahenga fakalukufua ki he kakai fefine ‘aia koe 62%:38% pea ‘oku lahi si’i hake ia ‘i he vahevahe ‘o e ta’u fakapa’anga kuo ‘osi’ moe 61%:39%. Koe ‘inasi lahi ange koia ‘a e vahenga ki he kakai fefine koe angamaheni pe ia mei he ta’u fakapa’anga ‘e 3 kuohili.

Fakatātā 11 - Vahevahe ‘o e vahenga ‘i he kakai Tangata moe Fefine.

‘Avalisi fakavahenga’ ‘o e ngaahi Potungāue ‘i he Kulupu 1.

Ko hono ngaue’aki ‘o e ‘avalisi fakavahenga ke fakafuofua ‘a e vaeua’anga malie ‘o e vahevahe fakavahenga (‘a ia ‘oku ‘iai ‘oku koe fakakaukau koe vaeua ‘o e kau ngaue ‘oku nau vahe lahi pe si’i ange ‘i he tu’unga vahenga koia). ‘Oku si’isi’i ange leva ke uesia ‘a vahenga ‘e he tokosi’i moe vahenga ma’olunga ‘aupito.

- Koe ‘avalisi ‘o e vahenga ma’ae kakai tangata na’e fakafuofua ki he \$26,519 ‘o fakafehoanaki ia ki he kakai fefine ‘a ia na’e fakafuofua ia ki he \$26,745. ‘I he fakafuofua fakalukufua, ‘oku ofi ki he \$113 miliona ‘a e fakamole ki he vahenga ‘o e Ngaue Fakapule’anga ‘o makatu’unga ‘i he ‘avalisi ‘o e vahenga ki he ngaahi tu’unga vahenga kotoa pea ‘a ia ‘oku toki fakaikiiki atu ‘i he fakatātā ‘i lalo ni.

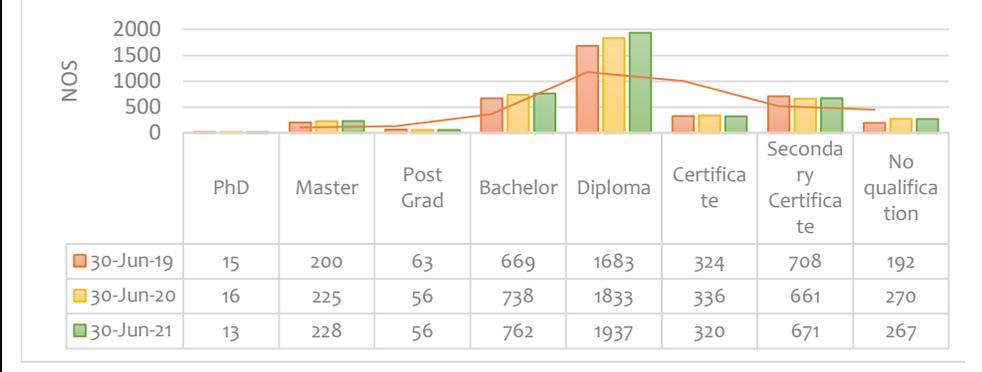
- ‘I he faka’osinga ‘o Sune 2021, ko e ‘avalisi fakavahenga \$26,659 ‘a ia ‘oku tō loto ia ‘i he vaha’a ‘o e tu’unga vahenga K moe L.

Faka’ilonga Ako ‘i he Kulupu I

- Koe 25% ‘o e ngāue fakapule’anga’ ‘oku nau ma’u mata’itohi ‘uluaki (degree) pea koe ha faka’ilonga ako ma’olunga ange ‘i he’ene a’u mai koia ki he ‘aho 30 ‘o Sune 2021.
- ‘Oku kei tokolahi ange pe ‘a e kau ma’u faka’ilonga Ako Tipiloma moe 36% pea toki hoko kiai ‘a e kau ma’u mata’itohi ‘uluaki (Bachelor) moe 18%
- Koe 7% ‘oku nau ma’u faka’ilonga ako ma’olunga ange ‘i he mata’itohi ‘uluaki (Postgraduate).
- ‘Oku liunga ua ‘a e tokolahi ‘o e kakai fefine ‘i he ngaahi lakanga ‘oku hū kamata ‘aki ha faka’ilonga ako Tipiloma pe Mata’itohi ‘uluaki ki he tu’unga vahenga M mo e L (1805 fefine: 894 tangata). ‘Oku fenāpasi pe eni ia moe ngaahi lakanga ‘oku tokolahi ange pe ‘a e kakai fefine ai ‘i he kakai tangata ‘o hange koe ne’esi pea moe faiako.
- Koe 16% ‘o e Kau Ngaue Fakapule’anga ‘oku ‘ikai ke ma’u ha’anau faka’ilonga ako mei he sivi fakakolisi ‘i he ta’u hokohoko ‘e 3, ka na’e toe kii lahi ange koe’uhi ko hono tanaki mai ‘a e ngaue lau’aho faka’ilonga fakaako, pea kuo laka hake he ta’u ‘e tolu (3) ‘a e hiki hake pe tokolahi ‘o e kau ngaue ‘i he levolo ‘o e kau ngaue lau ‘aho.

Fakatātā 12: Tu'unga fakaako 'o e kau ngaue fakapule'anga mei Sune 2019 ki Sune 2021

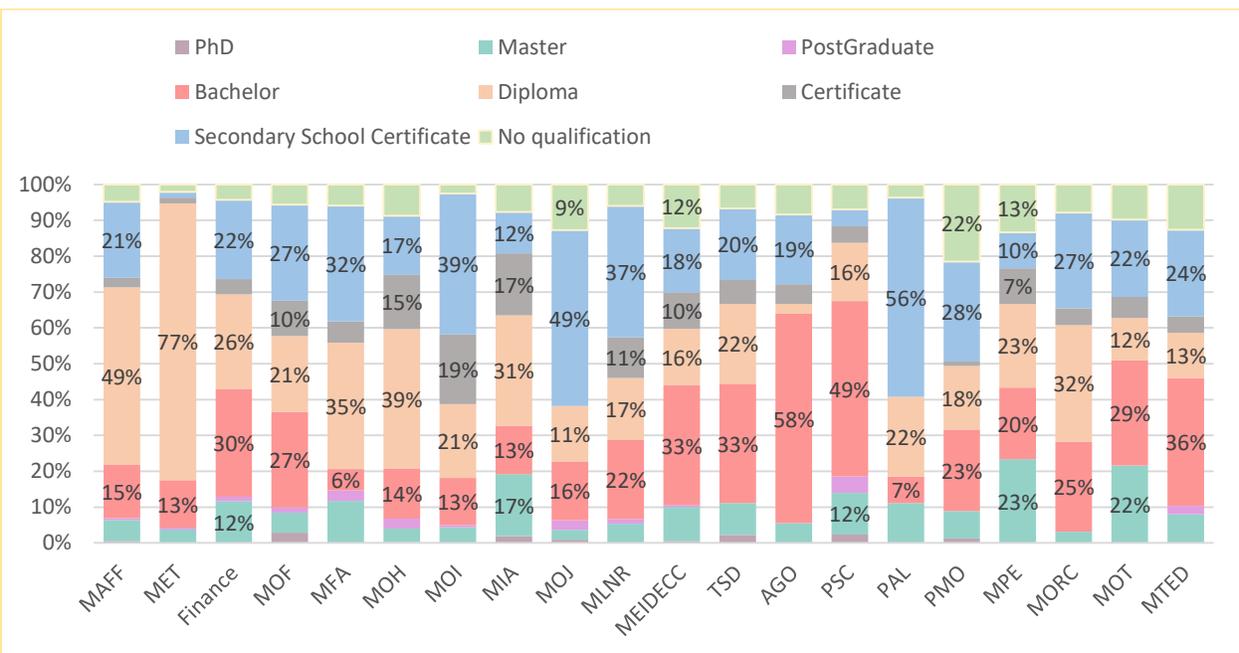

• Koe Potungae na'e tokolahi taha ai 'a e vahevahe 'o e kau ngaue na'e te'eki ma'u ha faka'ilonga ako fakakolisi koe 'Ofisi Palēmia moe 22% 'o e kau ngaue fakalukufua ('o

hange kau faka'uli, tauhi'api, le'o 'api); pea ko e tokolahi taha leva 'i he mata'itohi 'uluaki koe 'Ofisi 'o e 'Ateni Seniale 'aia koe 58% 'o e kau ngaue fakalukufua.

- Neongo 'eni, 'oku kei 'asi pe 'a e hikihiki pe 'a e tokolahi 'o e kau ma'u Tipiloma 'o a'u ki pe ki he mata'itohi Masters 'aia koe tupu lahi taha 'i he tu'unga Tipiloma pea toki hoko atu kiai 'a e mata'itohi 'uluaki.
- 'I he tu'unga 'o e Toketa Filōsefa 'oku vahevahe ki he 46%: 54% fefine mo tangata. Pea ko e mata'itohi Masters mo e mata'itohi Postgraduate 'oku tokolahi ange pe kakai fefine 'aki 'a e 65% mo e 79%.

Fakatātā 13: Faka'ilonga Ako Ma'olunga Taha Fakapotungae 'i Sune 2021

Lipooti Fakataú 2020-2021 – Ófisi ó e Komisoni Ngāue Fakapuleánga

Fakakulupu 'o e ta'u motu'a 'o e kau ngaue fakapule'anga

'Oku 'i ai 'a e vamama'o lahi 'i kakai fefine moe kakai tangata 'i he kamakamata 'o e to'u hū fo'ou ki he ngaue 'aia 'oku 'i he vaha'a 'o e ta'u motu'a 18 ki he 40. Ko e kehekehe ko 'eni 'i he fu'u tokolahi 'o e kakai fefine 'oku tupu ia mei he tokolahi koia 'a e kau faiako moe neesi fefine 'aia foki koe ongo fatongia 'eni 'oku lahi taha 'i he Pule'anga. Ka 'i he'ene a'u ki he vaha'a ta'u motu'a 41 ki he 60 'oku 'ikai ha fu'u kehekehe 'i he tokolahi 'o e kakai fefine moe kakai tangata.

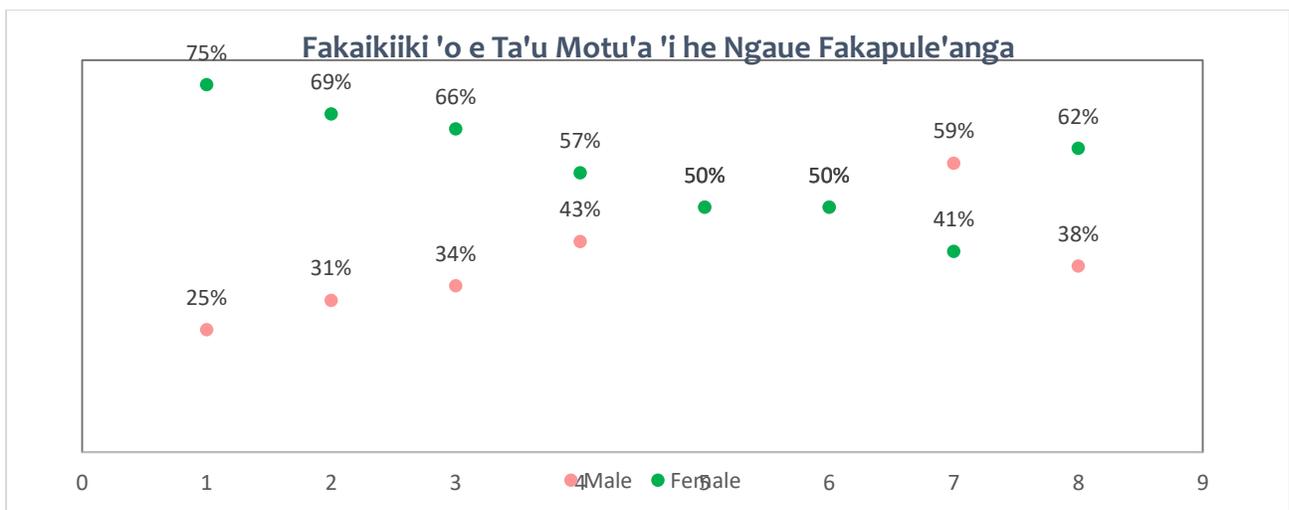
- ✓ Ta'u: 20 - 40: 61%
- ✓ Ta'u 41 - 50: 21%
- ✓ Ta'u 51 - 60: 17%
- ✓ 'Avalisi Ta'u - 37

Tepile 4: Fakafehoanaki 'o e Ta'u Motu'a 'o e kakai tangata mo fefine

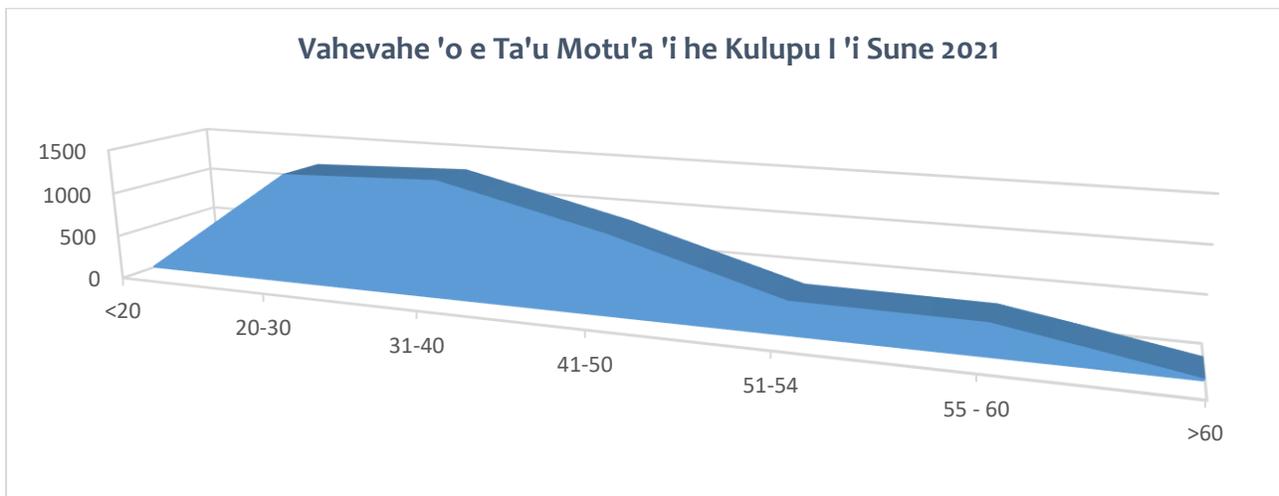
- Ko e kulupu tokolahi taha (61%) 'oku 'i he ta'u motu'a 20-40; hoko ai 21% ko kinautolu 'i he ta'u motu'a 41 - 50 pea 17% 'a kinautolu 'i he ta'u motu'a 51 - 60. 'Oku tokosi'i pe 'a e kau ngaue 'oku lahi hake 'i he ta'u motu'a 'o e 60 hili ange hono toe fakaloloa 'enau ngaue koe'uhi koe fiema'u vivili, pea ko e tokolahi ai ko e kakai tangata moe 59%.
- Ko e 'avalisi 'o e ta'u motu'a fakalukufua koe ta'u 37.

Ta'u Motu'a	Tangata	Fefine	KATOAA	Tangata	Fefine
<20	4	12	16	25%	75%
20-30	388	876	1264	31%	69%
31-40	455	871	1326	34%	66%
41-50	385	514	899	43%	57%
51-54	184	185	369	50%	50%
55-60	177	176	353	50%	50%
>60	16	11	27	59%	41%
Total	1609	2645	4254	38%	62%

'ATA 23: TA'U MOTU'A 'I HE KULUPU I

	<20	20-30	31-40	41-50	51-54	55-60	>60	TOTAL
Tangata	25%	31%	34%	43%	50%	50%	59%	38%
Fefine	75%	69%	66%	57%	50%	50%	41%	62%

Fe'unu'aki Fakakaungaue

Hū Fo'ou mo e Mavahe Atu

- Na'e tokolahi ange pe 'a e kau ngāue hū fo'ou' mai 'iate kinautolu na'e mavahe atu lolotonga 'a e vaha'a taimi ko 'eni, ko e toko 254 fakafehoanaki ki he toko 124 'a e kau ngāue kuo mavahe atu.
- Ko e tokolahi taha 'o e kau hu fo'ou 'i he ta'u fakapa'anga ko eni' na'e hoko ia 'i he Kuata 3, pea 'oku fenāpasi pe ia mo hono fakatokolahi 'a e kau faiako 'i he kamata'anga 'o e Ta'u Fakaako 2021.
- Koe ta'u ni na'e lahi sii hake pe 'a e kau hu fo'ou 'i he ma'ulalo taha 'i ha ta'u 'e 5 kuohili.
- 'Oku kei faingata'a pe hono tokangaekina 'a e tokolahi 'o e ngaue fakapule'anga 'i hono feinga ke mapule'i 'a e fakamole fakalukufua ki he vahenga (wage bill) ke malava pe 'o matauhi 'i he lolotonga ni pea moe kaha'u foki. 'I he'ene a'u mai ki Sune 2021, koe fakamole fakalukufua ki he vahenga na'e fakafuofua ki he 61% 'aia 'oku ma'olunga hake ia 'i he faka'amu ke pukepuke pe 'i he 53%.

Tokolahi ange 'a e Hu Fo'ou 'i he Mavahe Atu

Peseti fakakatoa e Hu Fo'ou: Mavahe Atu 25%: 16%

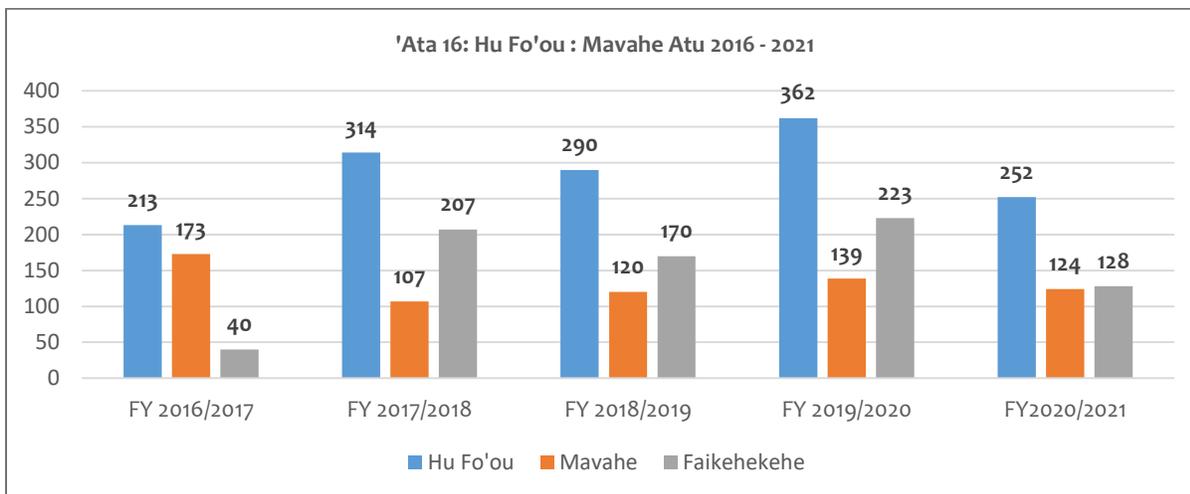
Tokolahi taha e Hu fo'ou: MET

Tokolahi taha e Mavahe Atu: MET & MOH

TEPILE 6: KAU NGAUE FAKAPULE'ANGA HU FO'OU MO MAVAHE ATU 2017 - 2021

Hu Fo'ou : Mavahe 2016 – 2021					
	FY 2016/2017	FY 2017/2018	FY 2018/2019	FY 2019/2020	FY2020/2021
Hu Fo'ou	213	314	290	362	252
Mavahe	173	107	120	139	124
Faikehekehe	40	207	170	223	128

Tu'unga Malava 'a e Kau Ngāue

Ko e konga hono ua 'o e ngāue 'a e va'a ko 'eni' ko hono fakalalakala pea mo faka'ai'ai 'a e tu'unga malava 'o e kau ngāue fakapule'anga' fakatatau ki he Palani Ngāue Fakalalakala 'o e Ngāue Fakapule'anga 2017 – 2023. 'Oku kau heni 'a e ngaaahi founga hangē ko e fokotu'utu'u 'o e polokalama ako ki he kau ngāue fakapule'anga, polokalama ako kiate kinautolu te nau hoko ko e kau taki 'i he kaha'u; 'analaiso 'o e fakamatala ki he kau ngāue fakapule'anga' pea pehe ki he fengāue'aki vaofi mo e Kōmiti Sikolasipi 'a e Pule'anga' pea mo e ngaahi hoa ngāue' 'i he fakalalakala ki ha ngaahi faingamalie ako taimi nounou pea mo e faingamalie ako sikolasipi.

Savea Fakata'u ki he Ngaahi Fiema'u Faingamalie Ako 'a e ngaahi Potungaue

Ko e savea fakata'u ki he ngaahi fiema'u faingamalie ako na'e fakahoko fakamuimui 'e he 'Ofisi 'o e Komisoni Ngaue Fakapule'anga 'i Sepitema 2019, 'o fakataumu'a eni ki he ngaahi fiema'u 'a e ngaahi Potungaue Fakapule'anga mei he ta'u 2021 ki he 2023. Talu mei ai mo hono fokotu'utu'u 'e he 'Ofisi 'o e Komisoni Ngaue Fakapule'anga ke toki fakahoko tu'o taha pe 'a e savea 'o fakata'u 3 'o ngaue'aki pe ngaahi fakamatala 'oku 'omai mei he ngaahi Potungaue ki he vaha'a taimi ko ia.

Lipooti Fakataú 2020-2021 – Ófisi ó e Komisoni Ngāue Fakapuleánga

